



Департамент освіти і науки Сумської облдержадміністрації
Комунальний заклад Сумської обласної ради -
обласний центр позашкільної освіти та роботи
з талановитою молоддю



Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект

Випуск 1/2015

- Організація роботи з національно-патріотичного виховання
- Програмне забезпечення з позашкільної освіти за військово-патріотичним напрямом
- Досвід роботи позашкільних навчальних закладів Сумщини



Рекомендовано до друку вченою радою Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Протокол від 25.06.2015 р., № 13

Рецензенти:

Пустовіт Г. П., професор, учений секретар відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, доктор педагогічних наук

Литовченко О. А., старший науковий співробітник Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук

Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. Інформаційно-методичний збірник. / За заг ред.. Тихенко Л. В. [Упор. Л. М. Бондар, Т. М. Кречотіна, Л.В.Тернавська] – Суми : Нота-бене – 2015. – № 1 – 87с.

Інформаційно-методичний збірник містить науково-методичні та практичні матеріали щодо організації роботи з національно-патріотичного виховання в навчально-творчих об'єднаннях позашкільних навчальних закладів.

У збірнику подано матеріали з удосконалення програмного забезпечення з позашкільної освіти за військово-патріотичним напрямом, розробки виховних заходів для удосконалення системи роботи за національно-патріотичним вихованням.

За зміст матеріалів, коректність цитування, об'єктивність оцінок і суджень, достовірність фактів відповідальність несуть автори.

ЗМІСТ

I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ПНЗ.....	5
Становлення патріотичної свідомості вихованців позашкільних навчальних закладів (<i>Тихенко Л.В., директор Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ</i>)	5
Патріотичне виховання особистості засобами краєзнавчої роботи (<i>Висоцька Л.В., заввідділом Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ</i>)	8
II. УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ.....	12
Морально-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (<i>Заярна В.С., методист Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ</i>)	12
Музейно-освітнє середовище як засіб національно-патріотичного виховання (<i>Мишакова Т.В., заввідділом, Сліпченко Т.В., методист Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ</i>)	15
III. ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	19
Методико-технологічне забезпечення роботи з патріотичного виховання у творчих дитячих об'єднаннях ПНЗ.....	19
Патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в гуртках художньо-естетичного напрямку (<i>Коротич Н. Г., керівник гуртка-методист Лебединського районного БДЮТ; упорядник Покутня Л.М., методист Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ</i>)	19
Мистецтвом виховуємо патріота рідної землі (<i>Гончаренко О.О., керівник гуртка Путивльського районного ЦПО</i>)	24
Формування національної свідомості у вихованців гуртка «Український сувенір» (<i>Бабак Л.В., керівник гуртка Охтирського міського центру позашкільної освіти – мала академія наук; упорядник Покутня Л.М., методист Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ</i>)	27
Організаційно-виховні форми роботи з патріотичного виховання в гуртках декоративно-вжиткового профілю (<i>Коновалова С.М., керівник гуртка художнього колективу Шосткинського міського ЦДЮТ; упорядник Покутня Л.М., методист Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ</i>)	30
Соціалізація вихованців гуртків науково-технічного напрямку (<i>Строкань Ю.В., керівник гуртка Роменський міський ЦПО та РТМ</i>)	31

Патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в процесі формування екологічної свідомості (Ніколенко С.В., заввідділом Сумського міського ЦЕНТУМ; упорядник Крекотіна Т.М., методист Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ).....	33
Методичні аспекти національно-патріотичного виховання в спортивно-туристських гуртків (Котькало Є.С., методист Сумського районного будинку дітей та юнацтва).....	37
Патріотичне виховання засобами народної пісні на заняттях вокального колективу (Моря Ю.В., керівник вокального гуртка Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ).....	40
Виховання патріотів засобами позашкільної освіти (Гриценко О.С., методист Лебединського міського ЦПО).....	47
Програмне забезпечення гуртків військово-патріотичного напрямку.....	57
Юний захисник Вітчизни(Лакоза І.М., Соколов О.А., методисти Шосткинського міського дитячо-юнацького клубу фізичної підготовки «Патріот» Шосткинської міської ради).....	47
Козацький спас (Лакоза І.М., методист, Привалов І.В. директор Шосткинського міського дитячо-юнацького клубу фізичної підготовки «Патріот» Шосткинської міської ради, Крекотіна Т.М., методист Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ)	57
IV. МЕТОДИЧНА СКАРБНИЧКА.....	68
Матеріали обласного конкурсу методичних матеріалів з морально- етичного виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.....	68
Я – родом з України. Пізнавально-розважальна програма для дітей молодшого шкільного віку (Москаленко Н.А., методист комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ)	68
Подорож до Країни Ввічливості. Заняття гуртка для дітей молодшого шкільного віку (Дуніна О.О., керівник гуртка Глухівського міського ЦПО).....	71
Ти живеш серед людей. Виховний захід для дітей молодшого шкільного віку (Ширшонкова О. В., методист Сумського міського ЦЕНТУМ).....	74
Україна – моя Батьківщина. Конкурсно-пізнавальна програма для дітей середнього шкільного віку (Марченко Ю. В., методист Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ)	81
V. СТОРІНКА ПСИХОЛОГА.....	85
Як допомогти дітям у непростому сьогодні. Поради тим, хто виховує дітей (Сидоренко Н.Ю., практичний психолог Комунального закладу Сумської обласної ради – ОЦПО та РТМ).....	85

I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

СТАНОВЛЕННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ВИХОВАНЦІВ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Проблема патріотичного виховання посідає одне з провідних місць у вітчизняній педагогічній і філософській думці. У його основі – потреба особистості в самовдосконаленні, самоствердженні на основі створеної народом системи поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв, що мають на меті формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації.

Патріотизм (грецьк. *πατρις* – земля батька, предка) – любов і відданість Батьківщині, прагнення служити її інтересам.

Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що патріотичне виховання трактується як виховання, що формує усвідомлення причетності до історії, традицій, культури свого народу; прищеплює любов до своєї Батьківщини; навчає піклуватися за долю народу, його майбутнє. Актуальність формування системи патріотичного виховання визначається потребами суспільства

в необхідності створення умов для оволодіння дітьми та учнівською молоддю соціальним досвідом, духовною культурою народу, формування особистісних рис громадянина України, розвиток індивідуальних здібностей і талантів.

Національний світогляд, родинне виховання, народна педагогіка, наукова педагогічна думка є підґрунтям національної системи виховання. Сучасна система виховання на перший план висуває гуманістичні ідеї та орієнтири, що ґрунтуються на повазі до дитини та сприянні її розвитку. Такий підхід відповідає потребам відродження України – надання широких можливостей пізнання своєї історії, традицій, звичаїв, мови, культури, формування власної національної гідності. Пізнання власної історико-культурної спадщини допомагає виявити глибинність взаємозв'язків кожного громадянина зі своїм народом, державою.

Першооснови патріотичного виховання закладені в народній педагогіці, що ґрунтується на любові до рідної мови, культури, історії, почутті власної причетності до свого народу. Сучасна модель виховання враховує особливості сьогодення, оскільки цього вимагають соціально-економічне становище країни, моральний і духовний стан українського народу, подальший розвиток культури, науки.

Проблеми патріотичного виховання дітей та учнівської молоді досліджувалися видатними українськими педагогами і вченими (І.Бех, О.Вишневецький, П.Ігнатенко, П.Кононенко, Н.Косарева, Л.Крицька, В.Майборода, А.Погрібний, В.Поплужний, Ю.Руденко, М.Стельмахович, К.Чорна). У педагогічних дослідженнях ними виділені: патріотичні почуття (любов до всього рідного, відповідальність за свою вітчизну); національна гідність людини; потреба в задоволенні національних інтересів; патріотична свідомість на основі національної свідомості, розуміння своєї громадянської ролі в суспільстві; національний такт і толерантне ставлення до людей інших національностей; бажання й потреба в накопиченні, збереженні та передачі національних культурних цінностей; готовність до патріотичної діяльності.

Аналіз результатів дослідження поняття патріотизму, його сутності, структури, врахування вимог соціально-економічного розвитку України, поглядів педагогічної науки, досвіду діяльності позашкільних навчальних закладів дозволили визначити, що патріотичне виховання дітей та учнівської молоді серед різноманітних теоретичних підходів до виховної роботи посідає одне з головних місць. Воно включає соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти; має високий рівень комплексності, тобто охоплює своїм впливом усі покоління, пронизує всі сторони життя: соціально-економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну; спирається на освіту, культуру, історію, державу, право.

На сьогодні в українському суспільстві важливим є відтворення почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності; формування в дітей та учнівської молоді громадянсько-активних, соціально значущих якостей для реалізації особистого потенціалу на благо української держави. Такий процес відбувається водночас з іншим, не менш потужним і також новим для нас – ухваленням до європейської спільноти, коли Україна розглядається як частина

загальноєвропейського простору з його багатоманітністю культур, об'єднаних на засадах демократизму, толерантності та відкритості.

Світовий досвід розвитку педагогічної теорії і практики переконливо свідчить про те, що в кожного народу історично склалася власна національна система виховання і освіти. Однією з важливих її педагогічних закономірностей є те, що в процесі формування особистості найбільш ефективним є глибоке й усебічне пізнання рідного народу, його історії, духовності – основ пізнання себе як індивідуальності і як частки всієї нації, організації самонавчання і самовиховання – ефективних шляхів розвитку та самовдосконалення особистості.



Патріотичне виховання розглядається і як цілеспрямований і систематичний вплив на духовний і фізичний розвиток особистості, зумовлений законами розвитку суспільства. Його складовими є система самовиховання та спеціально організований опосередкований вплив сім'ї, навчальних закладів, інформаційного простору, соціально-економічних умов. У контексті вищезазначеного система патріотичного виховання забезпечує поступове становлення патріотичної свідомості; формує нові ціннісні орієнтації, ідеали, світогляд; навчає поєднувати творчість, нові оригінальні ідеї з народними традиціями, історією, культурою.

Саме тому зусилля педагогів позашкільних навчальних закладів мають бути спрямовані на утвердження формування в дітей та учнівської молоді патріотизму, посилення моральної складової в загальній системі національної гідності, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, особистісних рис громадянина України, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, набуття соціального досвіду, фізичної досконалості, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури, розвиток психологічних і професійних якостей.

Мети патріотичного виховання можна досягти в процесі реалізації таких виховних завдань, як утвердження патріотичних цінностей, поваги до культурного та історичного минулого України; усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю; формування етнічної та національної самосвідомості, любові до рідної землі, держави, народу; визнання духовної єдності українського народу, спільності культурної спадщини та майбутнього; формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій.

Діяльність позашкільних навчальних закладів відкриває величезні можливості для удосконалення системи патріотичного виховання, підвищення рівня національної і патріотичної свідомості дітей та учнівської молоді. Патріотичне виховання розглядається як цілеспрямований педагогічний процес організації та стимулювання пізнавально-творчої діяльності вихованців, оволодіння ними знаннями про культурний, духовний, історичний досвід народу; формування ціннісного ставлення не лише до суспільства, а й до самого себе.

Концептуальні основи патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в позашкільному навчальному закладі – це сукупність цілей, завдань, змісту, засобів, форм і методів його здійснення, що об'єднують їхні інтереси у вільному саморозвитку та зацікавленість держави у формуванні свідомих патріотів, здатних забезпечити розвиток держави. Основним у виборі змісту діяльності позашкільного навчального закладу визначено мету національно-патріотичного виховання, що передбачає формування свідомого патріота демократичного суспільства, у своїй практичній діяльності керується ціннісними національно-патріотичними ідеалами. Засобами досягнення такої мети є формування патріотичних переконань, залучення школярів до національно-культурних цінностей. Перспективні основи патріотичного виховання у позашкільному навчальному закладі конкретизуються в системі завдань: формування самосвідомості, відповідальності, мужності, чесності, суспільної ініціативності і активності, готовності працювати на благо свого народу, захищати батьківщину, підносити її міжнародний авторитет, виховувати повагу до законів держави, Конституції, символів України; знання та використання державної мови, повага до пам'яті предків, батьків, родоvodu; шанування традицій, звичаїв, обрядів та історії українського народу.

Педагогічний колектив Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю спрямовує свою діяльність на формування у вихованців усвідомлення своєї належності до української нації, почуття відповідальності за її майбутнє. З огляду на це зростає роль краєзнавства, зокрема його історико-культурних напрямів у навчально-виховній роботі позашкільних навчальних закладів області.

Практика засвідчує, що процес виховання патріотизму, громадянськості відбувається більш ефективно, коли діти та учнівська молодь глибоко усвідомлюють суть поняття «патріотизм» і розуміють необхідність знання історії своєї малої батьківщини, коли вони вміють осмислити історію, культуру, мистецтво, цінності, мораль, звичаї, обряди, символіку рідного краю.

Ми підтримуємо висловлювання О. Вишневського, про те, що кожен любить батьківщину, але може вкладати в це поняття діаметрально протилежний зміст. Тому сьогодні необхідно формувати духовно осмислену людину демократичного спрямування, патріотизм якої має базуватися на знаннях про історичне минуле й сучасність України, цінності, мораль, звичаї і обряди рідного краю, про права і свободи громадянського суспільства.

Для виховання громадянина-патріота необхідним є розроблення системи виховної роботи, що охоплює діяльність педагогів, школярів, батьків, засобів масової інформації, інших державних інституцій. Така інтеграція, як показує практика роботи педагогів Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, сприяє не лише посиленню виховного потенціалу навчальних занять, а й збагачує навчально-виховний процес матеріалом патріотичного змісту. Зазначене забезпечується використанням таких форм роботи, як тематичні екскурсії, піші екскурсії стежками рідного краю; участь у народних святах, обрядах, концертах; бесіди, розповіді, лекції про історичне минуле, заняття з учасниками визвольних змагань.

Форми навчально-виховної роботи, що ґрунтуються на демократичному стилі спілкування (ситуаційно-рольові ігри, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», ігри-драматизації; бесіди, диспути тощо), забезпечують формування національно-патріотичних рис особистості в процесі комунікації з іншими суб'єктами спільної навчальної, пізнавальної, творчої діяльності. У роботі за такими формами виділено кілька основних компонентів:

- урахування основних засад становлення та розвитку особистості, її світогляду, переконань;
- формування духовного світу особистості в сучасних умовах державності, її громадянської гідності, громадянського мислення;
- розвиток творчих здібностей особистості як стимулу її духовного життя;
- вироблення національно-свідомого ставлення до навчання, самоосвіти.

Поглибленню патріотичних почуттів, розвитку соціальної активності сприяє залучення учнівської молоді до участі в учнівському самоврядуванні, громадських молодіжних об'єднаннях.

Також зусилля педагогів мають бути спрямовані на розв'язання завдань Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), реалізацію соціально-освітніх проектів щодо виховання патріотичного обов'язку, поваги до державної символіки як свідчення високого духу народу, його історичних прагнень, унікальності. Вони мають бути надійною основою формування громадянських рис особистості, її патріотизму, національної свідомості, активної життєвої позиції.

Для вихованців позашкільних навчальних закладів актуальним є проведення бесід з метою роз'яснення ідейного змісту державних символів, свідомого дотримання правил поведінки щодо державних символів не лише під час урочистих та офіційних заходів, а й у повсякденному житті.

У процесі здійснення туристських подорожей до місць історичних подій; участі в екскурсійній діяльності, виконання завдань обласних краєзнавчих проектів, історико-краєзнавчих експедицій, зустрічей з відомими людьми, участі у вікторинах і флешмобах; вивчення літератури, збирання документів і матеріальних пам'яток; вивчення історії свого населеного пункту вихованці позашкільних навчальних закладів детально ознайомлюються з історичними і культурними пам'ятками рідного краю, краєзнавчою літературою й архівними матеріалами; описують життєдіяльність відомих людей тощо.



Усе зазначене забезпечує виховну спрямованість діяльності позашкільних навчальних закладів, забезпечує вироблення у вихованців чітких соціокультурних орієнтирів; формування національної самосвідомості й гідності, шанобливого ставлення до історичного минулого українського народу; навчає активної життєвої позиції. За цих умов надзвичайно зростає роль позашкільних навчальних закладів, що мають значний потенціал виховання дітей та учнівської молоді, формування в них громадянської свідомості, патріотизму як комплексу особистісних якостей і знань про Батьківщину.

Використана література

1. Бех І., Чорна К. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді // Світ виховання. – 2007. – № 1 (20). – С. 23–34.
2. Основи національного виховання / За заг. ред. В.Г.Кузя. – К. : Ін форм. вид. центр «Київ», 1993. – 152 с.
3. Ващенко Г. Праці з педагогіки і психології. К., 2000 – 215 с.
4. Виховання громадянина, патріота, гуманіста. Навч.-метод. посібник. / К. І. Чорна – К.: ТОВ «ХІК», 2004. – 96 с.

5. Виховання громадянина: Сутність громадянського виховання / П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька // Шкільна бібліотека. – 2003. – № 8. – С. 3–19. Вишняк М. Патріотичне виховання учнів за допомогою української мови та літератури // Рідна школа. – 2001. – № 9. – С. 25–28.
6. Вишневський О. Ще раз про народження громадянина. // Освіта. – 2002, – №6.
7. Гнатюк В. Національне виховання як складова у побудові громадянського суспільства // Світ виховання. – 2004. – №1. – С. 33–36.
8. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави // Рідна школа. – 2001. – № 2. – С. 9–14.
9. Громадянське виховання особистості засобами дитячо-юнацького туризму і краєзнавства в умовах розвитку української держави: Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. – Дніпропетровськ, 2001. – 100 с.
10. Дубина М., Руденко Ю. Патріотичне виховання молоді // Освіта України. – 2006. – № 8. – С. 5.
11. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді. // Теорія та методика управління освітою. – 2013, – №10.
12. Нетрадиційні форми проведення гурткових занять туристсько-краєзнавчого напрямку / З досвіду роботи керівників гуртків. – Суми, 2003. – 38 с.
13. Нікітіна Л.Є. Соціальне виховання дітей – фактор стабілізації суспільства. // Педагогіка. – 1998 – №7.
14. III з'їзд Всеукраїнської спілки краєзнавців. Матеріали та документи. – К. : ВЦ «Академія», 2004 – 160 с.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Становлення народу України як політичної нації, відмова від тоталітаризму в державному управлінні, сучасна ідеологія освіти визначають основні напрями реформування навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах. Патріотичне виховання дітей та учнівської молоді на кращих зразках історії рідного народу, його досвіду, традицій, освіти та культури є одним з пріоритетів гуманітарної політики в державі. Патріотизм як одне з найбільш глибоких почуттів закріплювалося століттями й тисячоліттями розвитку окремого народу; соціально-політичне явище, якому притаманні природні витоки, власна внутрішня структура, що в процесі суспільного розвитку наповнювалася різним соціальним, національним і класовим змістом.

Філософи й політологи визначають патріотизм як суспільний і моральний принцип, що характеризує ставлення людей до своєї країни та виявляється в способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов'ю до Батьківщини.

Тому метою національно-патріотичного виховання визначено формування патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних особистостей. Головною складовою системи патріотичного виховання є формування в дитини любові до рідної країни, що здійснюється в першу чергу сім'єю та соціальним оточенням у процесі ознайомлення з культурними традиціями, звичаями, обрядами. Національна ідея є об'єднуючим фактором, спрямований на становлення особистості громадянина своєї держави, спільність історико-географічного походження, мови, культури і традицій, усвідомлення своєї приналежності до українського суспільства. Мета патріотичного виховання переплітається із завданнями соціалізації й індивідуалізації особистості, що на сьогодні полягають у формуванні в дітей та учнівської молоді позитивних загальнолюдських якостей, адаптації в суспільному житті.

Сучасне виховання як залучення дітей та учнівської молоді до пізнання світової культури й загальнолюдських цінностей має суспільний характер, бо до нього причетні сім'я, громадські організації, засоби масової інформації, тощо. Патріотичне виховання як суспільна категорія формує ставлення людини до себе, до свого народу й Батьківщини. Це ставлення виявляється у відповідних почуттях, переконаннях, ідеях. Лише переймаючись інтересами, прагненнями, потребами, ідеалами свого народу, усвідомлюючи свою національну неповторність і самобутність, людина стає зрілою, громадсько-свідомою особистістю, справжнім патріотом, діяльним творцем своєї долі та долі Батьківщини. Процес виховання органічно поєднаний із процесом навчання дітей та учнівської молоді, оволодіння основами наук, багатством національної й світової культури. Тому роль навчальних закладів полягає в координації виховних зусиль усіх, хто причетний до процесу виховання, забезпечення його єдності та пріоритету національних інтересів.

Першооснови патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, яка своїм корінням сягає в сиву давнину – ще до часів заснування Київської держави. Його головними рисами були висока духовність і моральність; ідеали свободи, незалежності та самостійності. Донині залишалися незмінними любов до Батьківщини; боротьба за волю, честь і славу України; повага до народу, родини, сім'ї; обстоювання рідної мови, науки, освіти, культури, мистецтва, духовних традицій народу; зміцнення дружби між народами.

У сучасних умовах розвитку української держави, що перебуває на шляху радикальних політичних, соціальних та економічних перетворень і переходу від тоталітарних ідеологій до свободи й демократії, національного відродження, патріотичному вихованню належить пріоритетна роль. Тому національна система виховання, що ґрунтується на міцних підвалинах культури рідного народу минулих епох і сучасності, сприяє соціальному престижу таких складників як освіченість, духовність, інтелектуальність, інтелігентність, патріотизм. Вона постійно відтворює емоційно-естетичний, художньо-творчий, моральний та інтелектуальний потенціал народу; створює умови для розвитку й розквіту природних задатків і талантів дітей, формування їх духовного потенціалу – найвищої цінності нації.



У контексті вищезазначеного патріотичне виховання розглядається як цілісний процес удосконалення внутрішнього світу дитини. Система виховання має забезпечити поступове становлення патріотичної свідомості від її нижчих до вищих форм, а це вимагає взаємодії всіх ланок виховної роботи. Необхідність формування нових ціннісних орієнтацій, ідеалів, світогляду людини, яка буде жити і працювати в Україні як незалежній європейській державі, де цільові орієнтації сполучатимуть творчість, нові оригінальні ідеї з народними традиціями, історією, культурою. Процес державотворення в Україні висуває на передній план такі спільні для всіх ідеологічні цінності, як патріотизм і громадянськість; їх відображення у свідомості, світогляді та поведінці. Цей процес відбувається водночас з іншим, не менш потужним і також новим для нас – входження до європейської спільноти, коли Україна розглядається як частина загальноєвропейського культурного простору з його багатоманітністю культур, що об'єднуються на засадах демократизму, толерантності та відкритості.

Патріотичне виховання як цілеспрямована дія на духовний і фізичний розвиток особистості, та зумовлена законами розвитку суспільства. Її складовими є система самовиховання особистості та спеціально організований безпосередній і опосередкований вплив сім'ї, закладів освіти, педагогів, інформаційного простору та соціально-економічних умов. Урахування зазначених впливів у процесі організації системи роботи з патріотичного виховання сприяє не лише глибокому усвідомленню суті поняття «патріотизм», а й розумінню необхідності поглиблення знань про історію своєї малої батьківщини, осмисленню важливості вивчення її традицій, звичаїв, обрядів, символіки рідного краю, підвищення рівня національної і патріотичної свідомості дітей та учнівської молоді. Туристсько-краєзнавча робота відкриває величезні можливості для розв'язання завдання удосконалення системи роботи з патріотичного виховання в позашкільних навчальних закладах.

Педагогічний колектив Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю спрямовує туристсько-краєзнавчу роботу на формування у вихованців закладу усвідомлення своєї належності до української нації, їхнього духовного світу та громадянської гідності, поєднуючи цей процес з вивченням історії Сумщини. З огляду на це зростає роль краєзнавства, зокрема його історико-культурних напрямів у навчально-виховній роботі позашкільних і загальноосвітніх закладів області.

З метою виявлення розуміння школярами поняття «патріотизм», рівня знань про важливі історичні події Сумщини педагогами Сумського ОЦПО та РТМ було проведено опитування серед учнів 8–9 класів загальноосвітніх шкіл м. Суми. Опитуванням було охоплено 620 дітей, яким було запропоновано написати, як вони розуміють патріотизм, та відповісти на запитання щодо історії міста, його видатних особистостей. Аналіз одержаних даних показав, що більшість учнів (65%) не мають повних знань про сутність патріотизму (вони не відзначили, що це любов до народу, до рідного краю), а також не володіють системними знаннями з історичного краєзнавства.

Кожен любить батьківщину по-своєму і вкладає в це поняття свій зміст. Необхідно формувати у свідомості вихованців духовно осмислену особистість демократичного спрямування, патріотизм якої базується на знаннях про історичне минуле і сучасність своєї країни, цінності, мораль, звичаї і обряди свого краю, про права і свободи, громадянське суспільство. Отже, для виховання громадянина-патріота, мораліста необхідна виховна система роботи, яка охоплювала б і навчальну, і позаурочну діяльність дітей та учнівської молоді, організовану педагогами, батьками, засобами масової інформації, іншими державними інституціями, бо виховна система є феноменом реальної дійсності. Вона містить мету, заради якої створюється середовище для реалізації завдань національно-

патріотичного виховання у процесі навчально-виховної, пізнавально-творчої діяльності дітей та учнівської молоді.

Інтеграція навчальної, пізнавальної, творчої діяльності, як засвідчує практика роботи педагогів Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю, сприяє не лише посиленню виховного потенціалу занять, а й збагаченню діяльності гуртків, студій, інших творчих об'єднань навчальним матеріалом. Зусилля педагогів спрямовуються на розроблення та апробацію навчальних програм із краєзнавства, у яких передбачено використання інноваційних форм і методів роботи з вихованцями позашкільних навчальних закладів. До всіх програм введено тематичні блоки з історичного та літературного краєзнавства, народознавства. Їх введення в школах, гімназіях, коледжах міста дозволяє поєднати педагогічний процес з життєвим досвідом вихованців, їхніми інтересами, прагненнями до розвитку пізнавально-творчого потенціалу й особистісних можливостей. Школярі мають додаткову можливість вивчати історію свого краю, його важливі віхи, невідомі сторінки суперечливих історичних подій у процесі підготовки до конференцій, круглих столів, дискусій; здійснення екскурсій і подорожей.



За інноваційним потенціалом досвід педагогів є комбінаторним, оскільки в основі їх діяльності – поєднання власних методико-педагогічних надбань із загальновідомими методиками навчально-виховної, пошукової та організаційно-масової роботи з дітьми та учнівською молоддю. Орієнтовні теми традиційних і нетрадиційних занять є різноплановими. Деякі з них налаштовують на глибокі роздуми, інші дозволяють за незвичайною цікавою формою приховати серйозність навчальної діяльності, треті настроюють на творчий лад. Нестандартна типологія більш різноманітна, пов'язана з численними асоціаціями, наповнена різними емоціями.

Вона допомагає створити позитивну мотивацію навчальної діяльності, що надзвичайно важливо в роботі з вихованцями. Заняття, проведені нетрадиційно, стимулюють творчість педагога та його вихованців, створюють сприятливі умови для співробітництва. Серед таких занять – заняття-конференція, заняття-милування, заняття-аукціон, заняття-гра, заняття-подорож тощо.

Аналіз навчально-виховної роботи з патріотичного виховання дозволяє стверджувати, що патріотичне виховання здійснюється в процесі здійснення подорожей до місць історичних подій, вивчення літературних джерел, збирання документів і матеріальних пам'яток; створення календаря історичних подій у рідному краї; дослідження історії свого роду. Педагоги-керівники туристсько-краєзнавчих гуртків різних напрямів, організують роботу з урахуванням інтересів і запитів вихованців. Туристські походи як найбільш важлива форма краєзнавчої роботи є необхідним компонентом зміцнення та збереження здоров'я вихованців. Помірні фізичні навантаження, розмаїття вражень в умовах подорожі в екологічно чисті рекреаційні зони є джерелом позитивних емоцій, набуття нових знань, вражень, що поліпшують і збагачують психоемоційний стан, сприяють їхньому фізичному і духовному розвитку. Підготовка та здійснення туристської подорожі є очікуванням позитивних емоцій, що в перспективі вплинуть і на інші види її діяльності, зокрема навчання.

Різноманітні форми та методи краєзнавчої роботи та дитячо-юнацького туризму орієнтовані на різні вікові групи школярів і базують на поєднанні поваги до особистості з розумною вимогливістю до неї. Тому систематична туристсько-краєзнавча діяльність є досить ефективною профілактикою незадовільної поведінки.

Розроблення сучасних навчальних програм з краєзнавства активізувало роботу зі створення краєзнавчих музеїв на базі загальноосвітніх закладів, виконання завдань наукових робіт з історичного краєзнавства і народознавства; реалізацію міні-проектів, завданнями яких є написання історії вулиць рідного населеного пункту.

Сьогодні, коли у світі відбуваються глобальні інтеграційні процеси, молодь активно долучається до всіх надбань сучасної цивілізації, тому важливим завданням позашкільних навчальних закладів є вироблення у вихованців чітких соціокультурних орієнтирів й усвідомлення ними місця в сім'ї, суспільстві, світі.

За таких умов надзвичайно зростає роль туристсько-краєзнавчої роботи, зокрема регіональних освітніх програм з краєзнавства, що мають високий потенціал як засіб виховання, формування громадянської свідомості, почуття патріотизму, який поглиблює знання та формує уявлення про Батьківщину, що відповідає нагальним потребам суспільства у вихованні особистості з високими патріотичними почуттями.

Усе зазначене вище дає підстави для твердження про те, що залучення дітей та учнівської молоді до туризму і краєзнавства забезпечує усвідомлення національної неповторності і самобутності, формування громадсько-свідомої особистості, справжнього патріота, творця своєї долі та долі Батьківщини.

Використана література

1. Основи національного виховання /За заг. ред. В.Г.Кузя. – К.: Ін форм. вид. центр «Київ», 1993. – 152 с.
2. Ващенко Г. Праці з педагогіки і психології. К., 2000 – 215 с.
3. Громадянське виховання особистості засобами дитячо-юнацького туризму і краєзнавства в умовах розвитку української держави: Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. – Дніпропетровськ, 2001. – 100 с.
4. Виховання громадянина, патріота, гуманіста. Навч.-метод. посібник. / К.І. Чорна – К.: ТОВ «ХІК», 2004. – 96 с.
5. Нетрадиційні форми проведення гурткових занять туристсько-краєзнавчого напрямку / З досвіду роботи керівників гуртків. – Суми, 2003. – 38 с.
6. Вишневський О. Ще раз про народження громадянина // Освіта. – 2002, – №6.
7. Нікітіна Л.Є. Соціальне виховання дітей – фактор стабілізації суспільства. // Педагогіка. – 1998 - №7.
8. III з'їзд Всеукраїнської спілки краєзнавців. Матеріали та документи. – К.: ВЦ «Академія», 2004 – 160 с.

III. Удосконалення технологій освітньо-виховної роботи

МОРАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодні важливим для українського суспільства є виховання почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, формування громадянсько-активних, соціально значущих якостей, що можуть виявлятися в усіх видах діяльності, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини. Суспільством поставлено завдання – виховати громадянина, патріота своєї країни з високими моральними якостями.

Виховання дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку зумовлює необхідність формування її моральних і патріотичних якостей, що сприяють адаптуванню в суспільстві, її особистісному становленню. Розв'язання такого завдання можливе за умови створення оптимальних умов для покращення виховного впливу на підростаюче покоління. Утвердження принципів загальнолюдської моралі Концепцією виховання гуманістичних цінностей учнів, Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концепцією національного виховання, Концепцією позашкільної освіти та виховання, Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті визначено як один із пріоритетних напрямів реформування системи виховання дітей та учнівської молоді сьогодні – важливої складової змісту роботи позашкільних навчальних закладів, головним завданням яких є формування у вихованців активної життєвої позиції, правил співжиття, єдності слова і діла.

Виховання як планомірний, цілеспрямований процес організації та стимулювання різнопланової діяльності учнів, їхнього спілкування спрямоване на оволодіння культурою, що визначає ставлення дітей до навколишнього світу. Розв'язання такого завдання можливе за умови застосування форм, методів і засобів впливу, що максимально враховують успадковані чи набуті в процесі життєдіяльності якості дітей та сприяють їхньому саморозвитку на шляху їх становлення і самовдосконалення.

Аналіз наукової літератури з проблеми дає підстави стверджувати, що зміст виховання підростаючого покоління визначено потребами й вимогами суспільства, рівнем його моральності та побудовано на основі принципів народної та загальнолюдської моралі.

Теоретичні основи вихованості дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, визначення її змісту, дослідження проблем формування моральної свідомості учнів, зокрема її ціннісної, емоційної та когнітивної сфер, мають місце в працях Л. Артемової, І. Беха, А. Богущ, Л. Божович, М. Дригус, Б. Кобзаря, О. Кононко, С. Русової, О. Сухомлинської, О. Ярмоленка. Проблеми морального виховання дітей та формування першооснов їхньої культури, морально-етичних цінностей і національної самосвідомості висвітлено в роботах М. Генік, Т. Гуменникова, Г. Кловак.

У контексті теоретичних і теоретико-прикладних досліджень виховання й розвиток особистості характеризується такими показниками моральної вихованості, як слухняність, увічливість, скромність, дисциплінованість, сміливість, чесність, правдивість, працелюбність, колективізм, патріотизм – якостями, що допомагають особистості регулювати свою поведінку. Тому організація життєдіяльності дітей потребує не лише безпосереднього впливу на них, а й взаємодії з ними. Соціальний розвиток дітей молодшого шкільного віку потребує зміни їхньої позиції як виконавців на позицію активних учасників виховного процесу – основи спілкування, стосунків і поведінки вихованців. Тому зміст виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку передбачає утвердження принципів загальнолюдської моралі. Це зумовлено потребами, вимогами суспільства до формування гармонійно розвиненої особистості. До принципів морального виховання належать гуманізація та демократизація виховного процесу, системність, комплексність, наступність і безперервність, культуровідповідність. Дотримання таких принципів сприяє формуванню компонентів моральної вихованості – моральних знань, переконань, почуттів, цінностей, звичок, свідомості, культури. Обов'язковою умовою вихованості є сформована моральна вихованість, формування якої



починається в ранньому дитинстві з цілеспрямованого виховання моральних почуттів на основі соціального успадкування.

У дослідженні Шагай Н. визначено такі компоненти моральної вихованості:

- когнітивний (первинні уявлення молодших школярів про моральні поняття, норми і правила поведінки та культуру спілкування);
- мотиваційно-ціннісний (наявність мотиваційної основи для здійснення позитивних моральних вчинків, емпатія, бажання допомоги, ціннісне ставлення до себе та оточуючих);
- процесуально-діяльнісний (готовність до реалізації моральних знань у конкретних вчинках, вияв культури моральної дії).

Відповідно до зазначеного вище моральна вихованість визначається й обґрунтовується комплексом критеріїв:

- самосвідомість дитини: зміст моральних знань, стан моральних почуттів у момент морального вибору (С. Якобсон);
- моральна свідомість, моральні ідеали, міжособистісні стосунки в дитячому колективі, рівень дитячої самосвідомості, трудової активності, вимогливості до себе, дисциплінованість, ставлення до педагога (І. Бех);
- рівень світогляду особистості, творчий характер і самостійність мислення, стан її інтелектуально-дійової зрілості (Л. Рувинський).

Такий підхід дає змогу виділити чотири рівні сформованості моральної вихованості:

- 1) високий рівень – усвідомлення змісту окремих моральних понять; переживання й розуміння емоційного стану інших; володіння способами впливу на них без заохочень;
- 2) достатній рівень – вияв моральних якостей, яким властиві адекватні, але недостатньо повні моральні уявлення; не достатньо активне надання допомоги іншим; вияви доброзичливості, щедрості, турботливості здійснюються переважно на прохання авторитетного дорослого.
- 3) середній рівень – недостатнє усвідомлення змісту окремих моральних понять; розуміння почуттів інших; здійснення підтримки частіше близьких людей, а інших – залежно від власного настрою чи бажання або ж за умови заохочення;
- 4) низький рівень – обмежений обсяг знань і уявлень про мораль і моральну поведінку; орієнтування на власні переживання; короточасні емоційні відгуки на біль і горе інших; епізодичне включення до акцій доброчинності та милосердя.

Урахування рівня вихованості, обмеженості соціального досвіду дітей зазначеної вікової категорії передбачає організацію цілеспрямованої роботи педагогами щодо формування в дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку вміння правильно сприймати моральну ситуацію, адекватно оцінювати її, визначати мотиви морального вчинку, робити самостійний моральний вибір, співпереживати, співчувати. Невідповідність між знаннями моральних норм і поведінкою є характерною для дітей такого віку. Вони лише вчать орієнтуватися в різноманітних життєвих ситуаціях, зіставляти свої уявлення з дійсністю, контролювати власну поведінку, основою якої є доступні дітям моральні поняття й почуття. Вироблення моральних норм і якостей особистості не можливе без прищеплення основ усвідомлення власних дій і поведінки. Сформованість звичок моральної поведінки є підґрунтям для засвоєння системи духовних цінностей – одного з показників загальної вихованості. Виховання моральних цінностей – комплексу морального ставлення до природного та суспільного середовища – починається від взаємин у сім'ї та закінчується виконанням громадянського обов'язку.



Тому першочергова роль у процесі морального виховання належить сім'ї. Саме в сім'ї закладаються основи характеру дитини. В.Сухомлинський високо цінував роль батька і матері, старших у сім'ї, а їх поведінка має бути зразком високої моралі. Педагог стверджував, що дитина пізнає людські стосунки і суспільне оточення на прикладі батьків, але її гармонійний розвиток можливий лише за умови, коли школа і сім'я є одностайними в спільній справі виховання дитини.

Для виховання важливою є взаємодія таких соціально-психологічних факторів, як середовище,

моральна свідомість (усвідомлення дитиною моральних відносин) і діяльність. Освітнє середовище є об'єктивно здатним здійснювати виховний вплив на суб'єктів освітнього процесу. Таку здатність розглядають як виховний потенціал середовища, що може бути актуалізований цілеспрямованою системою педагогічних дій. Неможливість створення лише педагогічного середовища актуалізує

питання про способи створення й підтримання позитивного педагогічного впливу, зокрема освітнього середовища навчального закладу. У цьому контексті навчальні заклади, де перебуває дитина, повинні бути високоморальним середовищем, у якому відбувається не лише залучення до реальних соціальних відносин, пізнання норм поведінки, а й її корегування.

Значна роль у цьому контексті належить позашкільним навчальним закладам, освітньо-виховне середовище яких є соціально-виховним середовищем, сутність якого ґрунтується на сукупності умов життєдіяльності особистості, що здійснюють цілеспрямований вплив на її свідомість і поведінку. Виховний потенціал позашкільного навчального закладу полягає в освітньо-культурному розвитку особистості, залученню її до загальнолюдських і національних цінностей, сприянні становленню особистості як індивідуальності з притаманними їй потребами, інтересами, здібностями; розвитку її здатності до самопізнання, самовиховання. Педагоги позашкільних навчальних закладів мають постійно спрямовувати свої зусилля на формування особистості, спираючись на свою професійну компетентність у справі виховання; акцентувати увагу вихованців на розуміння мотивів моральної поведінки, значення самостійного морального вибору.



Розуміння потреб вихованця, виявлення його здібностей, правильний вибір засобів впливу на нього під час навчально-творчої діяльності – необхідні чинники формування духовно багатой, активної та креативної особистості.

Успішне розв'язання завдань виховання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку можливе за умови забезпечення реалізації його змістових і процесуальних компонентів у системі навчально-виховної роботи творчих об'єднань раннього розвитку, діяльність яких передбачає залучення дітей до навчальної, когнітивної та креативної діяльності на заняттях.

Тому серед актуальних завдань, що стоять перед сучасною педагогічною наукою, однією з найважливіших є розроблення й удосконалення ефективних форм і методів виховання дітей на основі концепцій особистісно орієнтованого підходу до виховання, системного підходу до виховання та розвитку в діяльності. З огляду на це педагогічний процес має будуватися на інтегруванні знань, почуттів і поведінки. Джерелами отримання знань вихованцями про соціальні норми поведінки та формування в них позитивного ставлення до навколишнього світу є реальні взаємостосунки, що виникають між дітьми в процесі навчально-творчої діяльності, під час якої виявляється терпимість, справедливість, зацікавленість у спільній справі.

Використана література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн.; кн. 2: Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади: Наук. видання / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Вікова та педагогічна психологія / О. В. Скрипниченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук. – К.: Просвіта, 2001. – 64 с.
3. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : Навч. посіб. для вищ. навч. закладів / О. Л. Кононко. – К.: Освіта, 1998. – С. 12.
4. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д. Основи національного виховання. Концептуальні положення. – Умань, 1993. – С.37 – 38.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2001. – С. 2–6.
6. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання: дидактичні основи методів навчання і виховання : Монографія / Г. П. Пустовіт, Л. В. Тихенко. – Суми : Університетська книга. – 2008. – Кн. 2. – С. 36-37.
7. Рувинский Л.И. Нравственное воспитание личности. / Л.И. Рувинский – М.: Изд. МГУ, 1981. – 184 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 670 с.
9. Шагай Н.М. Педагогічні умови морального виховання учнів початкових класів у позашкільних навчальних закладах: дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Рівненський державний гуманітарний ун-т. – Рівне, 2007. – 339 арк.
10. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу: колективна монографія / [Вербицький В.В., Литовченко О.В., Ковбасенко Л.І. та ін.]; за ред. О.В. Литовченко. — К.: Педагогічна думка, 2012. — 192 с.
11. Якобсон С.Г. Психологические проблемы этического развития детей. / С.Г. Якобсон – М.: Педагогика, 1984. – 238 с.

МУЗЕЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Із досвіду роботи Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Формування особистості як громадянина і патріота вимагає від суспільства постійного вдосконалення системи патріотичного виховання. Один із можливих шляхів розв'язання цієї проблеми – діяльність музеїв. Аналіз їх роботи дає підстави стверджувати, що соціально-виховна функція є складовою їх багатопланової діяльності. Вивчення накопиченого і збереженого досвіду передбачає включення дітей та учнівської молоді в культурно-історичний простір, залучає до діалогу зі старшими поколіннями, створює основу для формування в них історичного мислення і музейної культури, розвиває дослідницькі вміння і навички.



Музей в позашкільному навчальному закладі має деякі особливості.

Музей в навчальному закладі є середовищем, що допомагає залучити дітей та учнівську молодь до національних цінностей, духовного досвіду поколінь. Справжність, достовірність, безпосередність контактів із предметами національної культурної спадщини, приклад візуального способу подання інформації над вербальним – головні риси, що відрізняють музей від інших виховних інститутів, що формують і розвивають творчу особистість у креативному освітньому соціумі.

Організація музею є однією з форм прояву творчої активності та ініціативи гуртківців. У ньому все призначено для вихованців і переважно створене їхніми руками під управлінням педагога. Експонати музею є наочними посібниками для занять і масових заходів. Створений музей – це своєрідна пошуково-творча лабораторія, осередок науково-педагогічної обробки зібраного матеріалу і створення на його основі різноманітних конкурсних матеріалів, методичних і дидактичних посібників тощо. Він може бути своєрідним експериментальним майданчиком для впровадження нових способів організації музейно-освітнього середовища та спілкування з дитячою аудиторією.

Сутність виховної діяльності музеїв визначається сукупністю цілеспрямованих, планомірних педагогічних впливів на свідомість і поведінку особистості під час залучення її до культурноціннісних соціально важливих форм освітньо-виховної та пізнавально-творчої діяльності, у процесі якої відбувається ознайомлення з культурними звичаями та патріотичним традиціями, суспільно-державна і культурна ідентифікація особистості, її соціальна адаптація й самореалізація.

Специфіка роботи музею з формування духовно-моральних, громадянських якостей полягає у взаємодії та інтеграції традиційних музейних технологій та інноваційних форм навчально-виховної роботи. Комплексне використання засобів соціально-культурної діяльності забезпечує створення історичної спадкоємності культури на ґрунті національних традицій; відновлення забутих свят, обрядовості, традиційних форм відпочинку та розваг; відродження народного мистецтва, ремесел, народних ігор; формування творчого потенціалу особистості, патріотизму і громадянськості.

Важливою є роль музеїв у збагаченні досвідом неформального спілкування, розвитку пізнавальних інтересів, вивчення культурних й історичних цінностей на основі вільного вибору видів і форм діяльності. Його освітньо-виховний вплив на дітей найбільш ефективно виявляється в процесі їхньої участі в здійсненні різних напрямів музейної діяльності (пошукової, науково-дослідницької, фондової, експозиційної, екскурсійної). Аналіз теоретичних підходів до такої роботи дозволяє стверджувати, що головна її особливість полягає в тому, що вихованці є активними учасниками пізнавально-творчої взаємодії суб'єктів музейної діяльності (вихованець – вихованець, вихованець – педагог, група – педагог тощо), що має позитивні ціннісні орієнтації, надає допомогу вихованцям у подоланні схильності до негативних життєвих виборів.



Участь вихованців у пошуку й обробленні матеріалів (дослідницькі експедиції, створення картотеки обліку та зберігання документів, ведення електронного варіанту інвентарної книги), науково-дослідницькій діяльності (вивчення матеріалів, написання доповідей, рефератів, науково-дослідницьких робіт, що можуть використовуватися в навчальній діяльності), створенні експозицій музею (оформлення папок, альбомів, файлів, стендів, експозицій, здійснення реставраційних робіт предметів домашнього вжитку), проведенні тематичних екскурсій для вихованців і гостей, виховних

заходів на базі музею, свят із використанням фондів музею, зустрічей із видатними людьми забезпечує формування творчих здібностей і різноманітних практичних навичок (дослідницьких, комунікативних, організаційних, трудових тощо).

Найбільш ефективними є інтерактивні соціально-виховні форми роботи, що передбачають вплив на емоційну сферу; викликають пов'язані з усвідомленням соціально-духовних явищ переживання; розвивають творче мислення; забезпечують умови для активної діяльності дітей та учнівської молоді в процесі більш глибокого ознайомлення із соціальним і духовним досвідом минулих поколінь.

Педагогічна діяльність музейного педагога під час екскурсій має бути орієнтована не на повідомлення вихованцям інформації, а на їхнє умотивування до пізнавально-творчої діяльності, розвиток комунікативних здібностей вихованців, висловлювання власної позиції до суспільних явищ, подій тощо.

Інтерактивність в умовах музею

(англ. interaction – узаємодія) – діалог відвідувача і музейного педагога в музейному середовищі для активізації візуального, тактильного, вербального сприйняття.

Для дітей молодшого шкільного віку найбільш доцільним є використання інтерактивних екскурсій з елементами гри і творчими завданнями (створення малюнків, колажів, аплікацій, розгадування загадок тощо); екскурсій, спрямованих на презентацію одного експоната для більш детального ознайомлення. Для забезпечення діалогу під час екскурсії створюються такі ситуації, що викликають здивування, викликають бажання поставити запитання, висловити власну думку.

У роботі з вихованцями середнього і старшого віку використовуються екскурсії з елементами бесіди, театралізовані екскурсії, екскурсії без екскурсовода за путівником із запитаннями та завданнями.



Актуальними є інтерактивні заняття в музеї «Листи від героїв», «Книга пам'яті», «Сторінками історії рідного краю», «Видатні земляки» тощо. На занятті «Листи від героїв» вихованці ознайомлюються з листами учасниками бойових дій різних років, пишуть листи учасникам антитерористичної операції. У листах вони намагаються висловити почуття та думки, що виникають у важкі, переломні хвилини життя. Заняття «Книга пам'яті» передбачає роботу з формування у вихованців почуття гордості за своїх земляків, поваги до їхнього подвигу.

Особливий інтерес у вихованців викликають народні свята, що організовуються в музеї. Їх особливість полягає в неформальній атмосфері спілкування з учасниками святкового дійства, ефекті

особистої участі в театралізації чи грі; використанні особливої атрибутики.

Такі форми роботи забезпечують не лише краще розуміння народних духовних традицій і обрядів, а й сприяють їх збереженню та відродженню.

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що форми реалізації програм музейної діяльності різноманітні, диференційовані, комплексні. Вони складаються з дослідницького, пізнавального, творчого, комунікативного і практичного компонентів. Їх можна розділити на теоретичні (лекції, бесіди, екскурсії тощо) і практичні (майстер-класи, творчі вечори, зустрічі з цікавими людьми, вікторини, ігри театралізації). Досвід музейно-педагогічної діяльності підтверджує, що в кожній із таких форм можлива інтерактивна складова. Зазначене дозволяє вважати музей не лише скарбницею документальних матеріалів і пам'яток історії, реліквій минулого і цінностей нашого часу, а й динамічним, інтегративним освітньо-виховним простором, що виконує навчально-виховну функцію, здійснює зворотній зв'язок між особистістю та історією народу, особистим досвідом і духовно-історичним знаннями, формує духовні ідеали.

У діяльності музею туризму і краєзнавства, що функціонує в Сумському обласному центрі позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю використовується як музейна педагогіка, так і педагогіка музейної діяльності, що є одночасно музеєм, навчальним класом, ігровим майданчиком, творчою майстернею, клубом за інтересами.

На базі музею проводиться просвітницька робота, екскурсії, музейні заняття, свята, лекції, зустрічі з цікавими людьми тощо. Мета його діяльності – сприяння розвитку творчих здібностей вихованців, усвідомлення потреби постійного самовдосконалення гуртківця як особистості, формування його соціальної зрілості.

У музеї систематично здійснюється пошуково-дослідницька робота, що формує у вихованців такі риси, як допитливість, цілеспрямованість, ініціативність, дисциплінованість, вимогливість.



Головною стратегією музею є формування творчої особистості в процесі музейної діяльності за такими напрямками:

- комплектування музейних фондів (виявлення, відбір, придбання предметів музейного призначення), що здійснюється за програмою експедиційної діяльності, надходження від населення тощо;
- фондова робота (організація обліку, вивчення і зберігання музейних зібрань), направлена на підготовку музейних об'єктів для зберігання і визначення можливостей їх науково-дослідного і освітньо-виховного використання та збереження для наступних поколінь.
- експозиційна робота, спрямована на введення в освітньо-виховний обіг музейних предметів у процесі організації музейних екскурсій і виставок;
- просвітницька робота, що здійснюється на основі музейних експозицій, екскурсій, лекцій, консультацій тощо.



У контексті зазначеного, музей закладу здійснює роботу з популяризації краєзнавчих матеріалів, проведення пошуково-дослідницької роботи, обміну досвідом роботи зі шкільними музеями, навчання музейного активу, установа партнерських зв'язків, використання інформаційно-комп'ютерних технологій у проектній діяльності музею, проведення організаційно-масової роботи, створення банку даних краєзнавчої інформації, проведення волонтерської діяльності.

Відповідно до цього діяльність музею Центру є досить різноплановою та включає такі форми навчальної, виховної, пізнавальної діяльності, як тематичні екскурсії, заочні подорожі Сумщиною та містом Суми, тематичні вечори, конференції, «уроки мужності»; зустрічі з ветеранами, письменниками Сумщини, краєзнавцями міста, видатними спортсменами; конкурси, тематичні виставки, фотовиставки; волонтерська діяльність у мікрорайоні; організація та проведення туристсько-краєзнавчих, етнографічних експедицій на Сумщині; майстер-клас для активу та екскурсиводів музею.

Особливістю музею є те, що він комплектується, створює експозиції і використовує їх відповідно до навчально-педагогічних і виховних завдань закладу. Він функціонує як своєрідний навчально-методичний центр, що відкриває значні можливості підвищення ефективності організації діяльності дітей та учнівської молоді у сфері вільного від навчання часу.

Координаційним центром діяльності музею є музейна рада, до складу якої входять голова, відповідальний за зберігання фондів і його помічник, секретар, кілька членів. Музейний актив комплектує основні фонди музею, виготовляє матеріали допоміжного фонду; налагоджує листування з різними організаціями, музеями, школами, окремими особами тощо; вивчає зібрані матеріали; створює стаціонарні експозиції і пересувні виставки; організовує екскурсії та інші культурно-організаційні заходи в музеї або поза його межами; здійснює підготовку; забезпечує використання експозиції і музейних матеріалів у навчально-виховному процесі в закладі; організовує суспільно корисну роботу вихованців відповідно до профілю музею.

Планування діяльності музею є необхідною умовою його успішної роботи. Робота музею здійснюється за перспективним, річним і поточним планами, що розробляються музейною радою. Окремо складаються плани пошуково-експедиційної, фондової, тематико-експедиційної та екскурсійно-масової роботи.

Навколо краєзнавчого музею розгортається діяльність всіх гуртків екскурсійно-краєзнавчого напрямку, що працюють за різними напрямками пошуково-дослідницької роботи. Діяльність музею сприяє правильному вибору тем і напрямів роботи з вивчення рідного краю.

Важливим аспектом у роботі музею є формування комунікативної компетентності учнівської молоді засобами музейної діяльності. З цією метою на його базі проводяться семінари, майстер-класи, під час яких вихованці оволодівають навичками комунікативної діяльності спілкування, прямого спілкування, вмінням працювати над темою, використовувати диференційований підхід до групи відвідувачів музею, встановлювати контакт, користуватися методом ведення діалогу у формі питань і відповідей, прийомами показу музейного експонату. Набуті комунікативні навички застосовуються вихованцями не лише під час проведення екскурсій у музеї, а й у їхньому подальшому житті.

Одним із нових і перспективних з точки зору включення потенціалу музею в освітньо-виховний процес є проектний метод.

Проектна діяльність спрямована на активізацію гуртківців, розвиток у них творчої ініціативи й уміння самостійно здобувати знання, зокрема в процесі роботи з першоджерелами. Поряд із тим, що музейний проект знову став широко впроваджуватися у вітчизняну педагогіку, він став одним з найбільш поширених у музейній справі.

На базі Зразкового музею туризму та краєзнавства реалізуються проекти:



- краєзнавча експедиція місцями боїв за визволення Сум;
- навчально-виховні мультимедійні проекти «Стежками Слобожанського краю», «Шляхами подвигу і слави», «Музей іде до школи»;
- проекти «Я розповім тобі про Суми», «Ім'я Кобзаря на карті Сумщини», «Великодня мозаїка» тощо.

У процесі проведення музейних програм, що проводяться в музеї, використовується ігровий метод. Розроблення і реалізація музейно-освітніх програм «Українські вечорниці в сімейному колі», «Краєзнавчі гостини», «Різдвяні посиденьки», «Від дідусевого горщика до бабусиної скрині», «Ми збираємося в похід» сприяє ознайомленню з історією рідного краю, старовинно-ужитковими речами, що використовувалися в повсякденному житті наших предків.

Вихованці мають унікальну можливість не лише оглянути, а й скористатися туристичним спорядженням під час проведення ігрової програми «Ми збираємося в похід». Особливе значення в навчально-виховному процесі має робота з використанням експонатів часів війни – частин зброї, патронів, військової амуніції, солдатських листів.

Використання форм і методів музейної роботи в освітньо-виховному процесі позашкільного навчального закладу сприяє організації пошуково-дослідницької діяльності вихованців, активізує їх розумову та пізнавальну діяльність, забезпечує зворотній зв'язок і новий формат суб'єкт-суб'єктної діяльності.

Система форм і методів, що використовуються в музейній педагогіці є постійно видозмінюється і поповнюється.

У музейному середовищі активного використання набувають інформаційно-комунікаційні технології, що підвищують якість музейної роботи, забезпечують і підтримують інформаційні процеси (пошук, збір, передача, збереження, накопичення інформації та доступ до неї).

З удосконаленням комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, музейних технічних засобів стає питання розроблення та застосування мультимедійних технологій, що дозволять об'єднати інформацію про музейні колекції, надають можливість швидкого доступу до неї.

Усе зазначене дає підстави стверджувати, що музей у позашкільному навчальному закладі має багатий соціально-виховний, організаційно-технологічний потенціал для здійснення педагогічного управління навчально-виховною роботою з патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Використана література

1. Воронович В. М. Музейна педагогіка [Електронний ресурс]. <http://academy.edu.by>
2. Кобцев К. Інформаційні технології в музеї // Музей: менеджмент і освітня діяльність. – Львів : Літопис, 2009. – С. 132–135.
3. Музей у закладі освіти. Методичні рекомендації. – М.: Миколаївський обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді, 2005. – 49с.
4. Організатору музейної справи в закладах освіти. Методичні рекомендації (друге видання, доповнене). – П. : Полтавський обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, 2004. – 41 с.
5. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Е.О. Фрейман. – К. : Генеза, 2006. - 328 с.
6. Топилко О. В. Актуалізація музею як педагогічного чинника в контексті сучасних культурних процесів (з досвіду проведення науково-освітнього заходу «Лавра – берегиня. Музей-оберіг» // Могиланські читання 2008 року: Зб. наук. пр.: Церква і музей: втрати ХХ століття / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник; Ред. рада: В. М. Колпакова (відп. ред.) та ін. – К. : Фенікс, 2009. – С. 429–438.



III. Із досвіду роботи позашкільних навчальних закладів

МЕТОДИКО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ТВОРЧИХ ДИТЯЧИХ ОБ'ЄДНАННЯХ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ГУРТКАХ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО НАПРЯМУ

На сучасному етапі реформування національної системи освіти спостерігається підвищення ролі патріотичного виховання підрастаючого покоління. У зв'язку із суспільною потребою у вихованні громадянина України одним із основних завдань педагогічної науки в країні є пошук оптимальних і перспективних форм і методів виховання особистості засобами мистецтва, що здатні впливати на її духовний світ. Національно-патріотичне виховання передбачає залучення особистості до джерел народної культури шляхом ознайомлення з українськими традиціями, обрядами, звичаями, декоративно-ужитковим мистецтвом, на основі яких формується світогляд, ціннісні орієнтації, ідеали й переконання, набувається соціальний досвід. На це спрямована державна освітня політика, що відображають державні документи: Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті, Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Концепція художньо-естетичного виховання, Концепція позашкільної освіти і виховання.

Декоративно-ужиткове мистецтво відіграє провідну роль у процесі виховання особистості як засіб формування її духовних цінностей та емоційно-почуттєвої сфери, пізнання навколишнього світу, становлення громадянина і патріота. Багатогранність декоративного мистецтва та різноманітні форми прикладної діяльності стимулюють розвиток творчої особистості, сприяють оволодінню знаннями в галузі мистецтва, формують естетичну культуру, художньо-творчий потенціал, впливають на вибір професії. У сучасній ситуації розвитку гуманізація системи освіти і виховання дітей та учнівської молоді є актуальною проблемою, розв'язання якої забезпечує формування моральних і патріотичних якостей особистості.

Під час розв'язання пов'язаних із патріотичним вихованням дітей та учнівської молоді завдань постає проблема вибору такого виду мистецтва, що є найбільш доступним як для фізіологічних (рівень фізичного розвитку) і психологічних (специфіка сприймання та розуміння творів мистецтва) можливостей вихованця, так і для професійних (володіння засобами мистецтва, методикою його навчання) можливостей педагога та матеріально-технічного забезпечення закладу.

Аналіз літератури з проблем дидактики дозволяє поглибити і збагатити розуміння сутності процесу патріотичного виховання, його спільних закономірностей і шляхів удосконалення навчально-виховного процесу в гуртках позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку.

Сучасні педагоги-практики (Н. Горяєва, Н. Іванова, Н. Сокольнікова) великого значення надають дбайливому ставленню до витоків народної художньої культури, приділяють велику увагу творчому розвитку особистості, ознайомленню з творами народного мистецтва, відвідуванню художніх музеїв і народних промислів.

Позашкільний мікросоціум – спеціально створений освітньо-соціальний простір, завданням якого є навчання та виховання дітей та учнівської молоді. Особливостями його організації є:

- орієнтація на принцип безперервного розвитку особистості в процесі реалізації нею особистісних функцій;
- формування особистості в діяльності;
- ціннісне ставлення до людини;
- особистісно орієнтований стиль спілкування; створення умов для самореалізації особистості;
- виявлення і розвиток її творчих здібностей, формування ціннісних ідеалів;

- ознайомлення та більш глибоке вивчення народних звичаїв і традицій, історії рідного краю, розвиток народних ремесел.

Розв'язання таких завдань забезпечується в процесі навчально-виховної, пізнавально-творчої роботи в гуртках декоративно-ужиткового профілю. Залучення вихованців до занять декоративно-ужитковим мистецтвом сприяє їх естетичному вихованню, що є важливим фактором духовного становлення особистості, розвиває її творчі здібності, індивідуальність й обдарованість. Діяльнісне оволодіння декоративно-прикладним мистецтвом є основою його навчання; на першому плані – досвід творчої діяльності, що в позашкільному навчальному закладі стає більш різноманітним і варіативним.

Інформатизація комунікативної сфери, орієнтація на масову культуру таких носіїв інформації як Інтернет, поширенням контрмистецтва, деестетизація мистецтва значною мірою породжує конфлікт естетичних установок, поглядів, смаків, деформуюче впливає на ідеали підростаючого покоління. З огляду на зазначене, патріотичне виховання дітей в процесі мистецької діяльності розглядається як системна діяльність, спрямована на розвиток чуттєвої сфери особистості, її вмінь сприймати, оцінювати явища естетичної дійсності за законами краси; збагачувати у процесі їх сприймання свій внутрішній світ, оволодівати законами творчості. Важливою складовою такого процесу в позашкільних навчальних закладах є їх навчально-виховна діяльність – процес оволодіння вихованцями мистецькими знаннями, уміннями й навичками – формування в дітей та учнівської молоді самостійної художньої діяльності, що виникає з їх ініціативи відповідає їхнім інтересам і потребам, вимагає особливого ставлення педагога, непрямого педагогічного управління для збереження інтересу до самостійної творчої діяльності.

Ученими визначені такі критерії та показники формування патріотизму в дітей та учнівської молоді: когнітивний (розуміння атрибутів держави, прав і обов'язків); етноідентифікаційний (розуміння своєї єдності з українським етносом, у знанні звичаїв, традицій рідного народу, його складної долі та передбачення історичної перспективи його прогресивного зростання); емоційно-мотиваційний (бажання включатися в навчальну діяльність, предметно-перетворювальну діяльність і діяльність, спрямовану на збереження історичної пам'яті свого народу, пам'яток культури, вшанування визначних осіб); практичний (виявлення пізнавальних, пошукових, організаторських, предметно-перетворювальних умінь і вмінь суб'єкт-об'єктної взаємодії як основи патріотичних звичок). Розв'язання завдань патріотичного виховання спирається на такі підходи: особистісно орієнтований (урахування індивідуальності дитини, її інтересів і художніх здібностей, вікових можливостей і етнологічних потреб); комплексний (вплив на емоційну, інтелектуальну, мотиваційну, вольову сфери особистості); народознавчий (добір навчально-виховного матеріалу здійснюється з опорою на фольклор, народне ужиткове мистецтво, традиції, звичаї, обряди); поліхудожній (використання різних видів мистецтва та інтеграція змісту навчання з метою посилення дієвості краєзнавчого матеріалу, забезпечення цілісності опанування художньо-краєзнавчої спадщини); полікультурний (виховання толерантного ставлення до культури різних етносів); технологічний (розроблення і практичне застосування педагогічної технології з пріоритетом впливу на емоційну сферу особистості).

Зазначене вище дало підстави для розроблення моделі патріотичного виховання засобами мистецької діяльності (рис. 1).



Заняття мистецтвом сприяє актуалізації творчих можливостей дітей різного віку, розвитку їх прагнення до творчої самореалізації й самовиявлення. У контексті зазначеного вагомо. є діяльність, у процесі якої розв'язуються завдання естетичного виховання, закладаються основи естетичного ставлення людини до світу, забезпечується цілісність і гармонійність її розвитку. Можливості мистецтва слід розглядати як фактор розвитку художньо-творчого потенціалу, збагачення емоційно-чуттєвої сфери особистості, розвитку її емоційного відгуку на твори класичного і народного мистецтва як відображення людських переживань, емоцій і почуттів; здібностей вихованця до самоорганізації своєї художньої діяльності, художньої самоосвіти, саморозвитку і самореалізації,

що допомагає вихованцям використовувати набуті знання, уміння і навички для самостійної орієнтації у світі художньої культури та оточуючому житті.

Заняття з декоративно-прикладного мистецтва сприяють розвитку асоціативності й образності мислення, уміння використовувати мову різних видів народного мистецтва під час сприймання художніх творів і в самостійній творчій діяльності, самовизначення у видах і формах художньої творчості, естетичного бачення світу. Завдяки творчій діяльності, яка поряд з її загальним психологічним змістом має вікові особливості, що проявляються як певні тенденції розвитку креативності, активно формується світогляд. Мистецтво покликане розвивати органи чуття, зорове сприйняття, основою якого є розвиток мислення, уміння спостерігати, аналізувати, запам'ятовувати, пропонує бачити красу форм, рухів, пропорцій, кольорів, що необхідні для розуміння мистецтва, а

також виховує волювати якості, сприяє пізнанню навколишнього світу, становленню гармонійної особистості.



Рис. 1 Модель патріотичного виховання засобами мистецької діяльності

Важливим є урахування таких підходів до організації роботи гуртків декоративно-ужиткового мистецтва, орієнтованого не лише на формування духовного світу особистості, розвиток її емоційно-чуттєвої сфери та творчих здібностей, а й орієнтування в потоках інформації, що надходить до неї у постійно зростаючому об'ємі; розвитку взаємовідносин між окремими людьми, народами, країнами; стимулювання обміну матеріальними цінностями, техніками, ідеями, технологіями. Знання мови мистецтва і володіння емоційно-образним, асоціативним мисленням забезпечує інформаційний зв'язок з людьми інших національностей; дає унікальну можливість брати участь у безпосередньому діалозі з видатними особистостями минулого й сучасності; отримувати інформацію не лише про об'єктивний світ, а й про суб'єктивне сприймання цього світу.

Недооцінювання в освітній практиці декоративно-ужиткового мистецтва як засобу виховання; роль, що відводиться йому в загальній освіті на всіх її ступенях; надзвичайно слабка матеріально-технічна і кадрова забезпеченість художньої освіти в рамках навчально-виховного процесу стає перешкодою для виявлення та розвитку творчих здібностей дітей та учнівської молоді, їхнього самовизначення та самореалізації. Процес освіти та виховання за сутністю є не завершеним, його безперервність має важливе значення в естетичному та моральному вихованні підростаючого покоління. Позашкільна освіта як складова освіти, що в повній мірі враховує вікові особливості, рівень сформованості знань, умінь і навичок та індивідуальні інтереси особистості, забезпечує розв'язання завдань виховання особистості з високими моральними, естетичними, громадськими цінностями. Тому необхідним є залучення більш широкого кола дітей та учнівської молоді до навчання в гуртках, студіях, інших творчих об'єднаннях в позашкільних навчальних закладах, у яких створено належні

організаційно-технологічні умови для оволодіння вихованцями уміннями та навичками художньо-естетичної діяльності, формування в них патріотичних почуттів засобами такої діяльності.

Гуманістична спрямованість сучасних освітніх процесів створює простір для реалізації задумів, потреб та інтересів вихованця у процесі навчання і виховання в позашкільному креативному мікросоціумі. Тому, щоб вихованці були активними суб'єктами навчально-виховного процесу, слід надати їм ініціативу в усіх видах навчально-виховної діяльності. Тільки за таких умов система навчально-виховної роботи набуває розвивального спрямування, що сприяє постійній творчій взаємодії та емоційній співдружності всіх суб'єктів навчально-виховного процесу. Його удосконалення відбувається в таких напрямках:

- розвиток креативності й творчої активності вихованців;
- забезпечення їхніх комунікативних потреб; поглиблення змісту навчальних програм у процесі впровадження міжпредметних зв'язків, інноваційних методів, методик і технологій інтерактивного навчання.

Засвоєння змісту декоративно-ужиткового мистецтва в контексті розроблення сучасних педагогічних технологій навчально-виховний процес у позашкільних навчальних закладах як вид навчально-творчої діяльності організується з урахуванням добровільної корпоративності профільних учнівських творчих об'єднань (гуртків, секцій, клубів тощо) позашкільних навчальних закладів, що є основою для того, щоб кожен учасник навчально-виховного процесу почувався самодостатнім, творчим суб'єктом діяльності. Заняття мистецтвом впливає на духовне становлення вихованців, на формування їх культури; виявляє художню обдарованість, є механізмом розвитку культурного потенціалу суспільства. Вивчення декоративно-ужиткового мистецтва покликане сформувати в дітей художній спосіб пізнання світу, дати систему знань і ціннісних орієнтирів на основі власної художньо-творчої діяльності й досвіду залучення до видатних явищ української та зарубіжної культури. Цим зумовлена особлива роль декоративно-ужиткового мистецтва.



Місце декоративно-ужиткового мистецтва в навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу, його мета, завдання та зміст, а також особливості організації визначаються навчальними програмами, що ґрунтуються відповідно до положень Концепції позашкільної освіти і виховання.

На відміну від загальноосвітнього навчального закладу завданням сучасного позашкільного навчального закладу, з одного боку, є забезпечення усе зростаючих культурно-розвивальних інтересів і дозвільно-розважальних запитів дітей та їхніх батьків, а з іншого – обов'язкове врахування вже сформованої в учнів мотивації на такий вид діяльності, що має визначальне значення в комплектуванні гуртків та інших творчих об'єднань позашкільного навчального закладу, а також у визначенні напрямів, профілів навчально-виховної діяльності.

Ефективність естетичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва залежить від кількох факторів та умов (рис. 2).

Мотивація	⇒	Активно-позитивне ставлення до декоративно-ужиткової діяльності; потреба використовувати декоративно-ужиткове мистецтво в процесі естетичного виховання.
Педагогічна майстерність	⇒	Професійні знання, вміння; педагогічні здібності; загальна культура.
Організація навчально-виховного процесу	⇒	Кількість навчального часу, умови проведення занять; індивідуальний підхід; забезпечення міжпредметних зв'язків.
Програмне забезпечення	⇒	Наявність програм із декоративно-ужиткового мистецтва, їх варіативність, наступність.
Рівень досягнень дітей	⇒	Володіння засобами декоративно-ужиткового мистецтва; наявність інтересу до декоративно-ужиткової діяльності; пошуки творчих рішень у роботах вихованців.

Рис. 2. Фактори та умови оптимізації виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва

Актуальність профілізації навчання на сучасному етапі визначила місце декоративно-ужиткового мистецтва в навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу. Відповідно, мета його полягає в диференціації й індивідуалізації навчання, що дозволяє за рахунок змін у структурі, змісті й

організації навчально-виховного процесу найбільш повно врахувати інтереси, нахили та здібності дітей; реалізації особистісно орієнтованого та компетентнісного підходу; розвитку й активізації творчого потенціалу особистості вихованця; естетичному вихованні дітей різного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

Організація навчання декоративно-ужиткового мистецтва в позашкільному навчальному закладі має свої особливості (рис. 3).



Рис. 3. Особливості навчально-виховного процесу в позашкільному навчальному закладі

Отже, організація процесу навчання декоративно-ужиткового мистецтва в позашкільному навчальному закладі суттєво відрізняється від загальноосвітньої школи. Відмінності обумовлюють індивідуальний підхід до образотворчої діяльності дітей та забезпечення ефективності естетичного виховання.

Завданнями декоративно-ужиткового мистецтва у позашкільному навчальному закладі є:

- забезпечити поглиблене вивчення окремих розділів програми образотворчого мистецтва загальноосвітньої школи;
- створити умови для істотної диференціації змісту навчання;
- забезпечити рівний доступ до художньої освіти різних категорій вихованців відповідно до їх здібностей, індивідуальних нахилів і потреб;
- розширити можливості соціалізації вихованців;
- здійснювати виховання особистості з високими естетичними й духовними ідеалами засобами декоративно-ужиткового мистецтва.

У змісті навчання декоративно-ужиткового мистецтва знаходять відображення підвищення ролі виховання; поглиблене вивчення традиційного українського мистецтва, його витоків, видів, ціннісних орієнтирів; формування толерантного ставлення до інших культур; розвиток творчого потенціалу вихованця; використання ним набутих знань у власній художньо-творчій діяльності. Враховується особистісна спрямованість навчання, можливість самостійного вибору дітьми видів і форм художньої творчості; широке поле для педагогічного пошуку та застосування оптимальних прийомів, методів і технологій для забезпечення ефективності естетичного виховання та процесу навчання декоративно-ужиткового мистецтва.



Отже, на сучасному етапі розвитку освіти актуальною є проблема організації роботи з формування в дітей та учнівської молоді кращих особистісних якостей у процесі декоративно-ужиткової діяльності, розв'язання якої можливе за умови розроблення програм, навчально-методичних матеріалів з організації й удосконалення навчання декоративно-ужиткового мистецтва як ефективного засобу естетичного виховання особистості в позашкільних навчальних закладах.

У контексті зазначеного актуальним є використання сучасних методів національного виховання та традицій етнопедагогіки; забезпечення цілеспрямованого і систематичного впливу засобів декоративно-ужиткового мистецтва на формуван-

ня емоційно-ціннісного, патріотичного компонентів громадянської самосвідомості в дітей та учнівської молоді в навчально-виховному процесі гуртків декоративно-ужиткового мистецтва.

Твори декоративно-ужиткового мистецтва є тим духовним середовищем, у якому формуються світогляд, національна самосвідомість, естетичні ідеали, моральні цінності, патріотичні якості особистості.

Отже, декоративно-ужиткове мистецтво має унікальні можливості впливу на особистість і формування в неї національного світогляду, характеру, глибокої духовності, зберігає багаті традиції, сприяє пізнанню світогляду і моральності, формує основи культури та естетичні погляди, національно-патріотичні риси особистості.

Використана література

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посібник / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів: Світ, 1993. – 272 с.
2. Гевко О. Суть та особливості національно-патріотичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва // Рідна школа. – № 5. – 2002. – С.25–26.
3. Гевко О.І. Декоративно-прикладне мистецтво та його значення у національному вихованні молоді / Сучасне українське виховання. – Матеріали науково-практичної конференції: «Українська національно-демократична педагогіка в контексті завдань сучасного виховання». – Дрогобич : Основа, 1996. – С.130–131.
4. Гевко О. І. Національно-патріотичне виховання студентів вищих педагогічних закладів засобами декоративно-ужиткового мистецтва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 Гевко Оксана Іванівна. – К., 2003. – 209 с.
5. Єнтіс Л. С. Формування у підлітків художньо-творчих інтересів засобами декоративно-прикладного мистецтва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Єнтіс Любов Степанівна. – К., 1997. – 192 с.
6. Концепція національного виховання студентської молоді: додаток до рішення колегії МОН: (протокол № 7/2-4 від 25 червня 2009 р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.mon.gov.ua/newstmp/2009_1/13_07/koncept.doc
7. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання: дидактичні основи методів навчання і виховання : Монографія / Г. П. Пустовіт, Л. В. Тихенко. – Суми : Університетська книга. – 2008. – Кн. 2. – С. 36–37

МИСТЕЦТВОМ ВИХОВУЄМО ПАТРІОТА РІДНОЇ ЗЕМЛІ

Мистецтво як складова духовної культури суспільства виконує дуже важливу функцію виховання – формує світоглядне ставлення до дійсності, сприяє становленню особистості. Його специфічність полягає в духовно-практичному способі освоєння дійсності, синтезуванні узагальненого людського досвіду, осягненні світу в суперечливій єдності реального й ідеального, дійсного й можливого. Особливо важливим є те, що мистецтво не лише формує уявлення про світ, а й визначає спосіб його сприйняття, сприяє естетичному, моральному, духовному вдосконаленню особистості.

Дитяче мистецтво – багатогранне художнє явище, важлива художня цінність, що виконує пізнавальну, комунікативну, естетичну, виховну функції; забезпечує виховання в дітей та учнівської молоді любові до Батьківщини, духовності, моральності, бережного ставлення до національних надбань. Формування таких якостей є результатом ціннісного сприйняття та відображення мистецьких традицій крізь призму потреб та інтересів особистості, надії та віри в краще майбутнє, гордості та відданості своїй Батьківщині, готовності до практичної діяльності на її благо.

Основним інститутом, що забезпечує організацію та функціонування всієї системи формування патріотичних якостей є держава, але важливу роль відіграють інші складові патріотичного виховання, а саме: загальноосвітні та позашкільні навчальні заклади як центри формування патріотичної свідомості дітей та учнівської молоді, діяльність яких ґрунтується з урахуванням базових засад, мети, завдань, змісту, принципів, напрямів, форм і методів роботи за напрямом. Патріотично спрямований навчально-виховний процес стає основним важелем цілеспрямованого впливу на свідомість особистості, навчає синтезувати знання, духовний досвід та культурні цінності.

Процес патріотичного виховання в гуртках, студіях, інших творчих об'єднаннях позашкільних навчальних закладів значною мірою зумовлюється змістом навчальних програм, що сприяють оволодінню системою знань про український народ, його культуру, звичаї та традиції. Упровадження системи патріотичного виховання засобами мистецької діяльності може здійснюватися у формі навчально-творчої діяльності в межах позашкільного простору, що відображає усвідомлену та офіційно визначену стратегію організації системи роботи з патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Аналіз світової й вітчизняної філософської, психологічної і педагогічної думки минулого (Я. Коменський, Д. Локк, Ж. Поль, Г. Сковорода, К. Ушинський, Т. Шевченко, М. Драгоманов) і сьогодення (М. Антоненко, Ю. Бондаренко, О. Вишневецький, В. Довбищенко, І. Зязюн та інші) дає підстави для твердження про те, що матеріальна й духовна культура рідного народу впливає на розвиток особистості і є необхідною умовою для найбільш повного розкриття її природних здібностей. Найбільший вплив на формування особистості має декоративно-ужиткове мистецтво як елемент суспільної та індивідуальної свідомості. Народне декоративно-ужиткове мистецтво як ціннісно

орієнтаційна діяльність позитивно впливає на формування патріотичної свідомості вихованців гуртків, навчає образно-чуттєвому відображенню оточуючої дійсності та духовної сфери. Тому, широке залучення дітей та учнівської молоді до ознайомлення з декоративно-ужитковим мистецтвом сприятиме не лише оволодінню вихованцями гуртків уміннями й навичками моделювання, конструювання, виготовлення різноманітних виробів, композицій; формуванню творчих здібностей, а й пізнання своєї рідної землі, зростанню їх моралі, визначенню ціннісних орієнтирів, вихованню патріотичних почуттів.

Сьогодні багатьма дослідниками, зокрема О. Биковською, В. Борисовим, Т. Суцzenко, визнається значення гурткової роботи для розвитку особистості та створення умов для досягнення історії, звичаїв і традицій українського народу; вихованні на створеній попередніми поколіннями культурній спадщині, (наука, мистецтво, норми і правила соціального життя тощо); трансформування її у своє життя. На основі засвоєних знань створюються власні творіння як новий зразок духовно-матеріального характеру. Унаслідок цього вихованці в процесі занять декоративно-ужитковим мистецтвом стають не лише носіями сучасної культури, а творчо проявляють себе в ній.

Декоративно-ужиткове мистецтво є складовою частиною традиційної народної культури, що включає музичне, поетичне, театральне, танцювальне, образотворче мистецтво тощо. Види мистецтва не є ізольованими, вони взаємодоповнюються, широко й усебічно розкривають життя народу, глибини його душі. Кожен вид вносить до скарбниці світової художньої культури щось своє, нове, оригінальне. Багатство, колоритність, високий рівень розвитку української традиційної культури та народного мистецтва є справді вражаючими. І одним із найбільш цікавих видів, що з прадавніх часів живе й розвивається на основі спадковості традицій як колективна художня діяльність, є народне декоративно-ужиткове мистецтво. Воно щонайповніше поєднує здобутки традиційної матеріальної і духовної культури народу, торкається сфери знань, естетичних поглядів, смаків, етичних переконань, звичаєво-обрядових, історичних, краєзнавчих аспектів.



Зміст роботи гуртків декоративно-ужиткового мистецтва передбачає вивчення історично-краєзнавчих особливостей розвитку народних ремесел і промислів, порівняння його із сьогоденням. Такий підхід підсилює інтерес до вивчення історії, звичаїв, традицій, побуту рідного краю, розвиває ініціативність і самостійність, виховує патріотичні почуття. Для організації роботи гуртка важливим є урахування особливостей декоративно-ужиткового мистецтва – різноманітності, наочності, доступності, зв'язку з життям. Його виховний потенціал – емоційність, естетичні ідеали – забезпечує формування духовних інтересів, навчає розв'язувати завдання художнього й особистісного розвитку, громадського й духовного становлення.

Для реалізації мети і завдань роботи виховання дітей та учнівської молоді в процесі навчально-творчої діяльності в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва важливим є інноваційна спрямованість діяльності педагогів, розроблення організаційно-педагогічних умов психологічного супроводу навчально-виховного процесу, створення ефективних систем інформаційно-методичного забезпечення.

Аналіз перспективного педагогічного досвіду, науково-методичної та організаційно-технологічної діяльності педагогів-керівників гуртків декоративно-ужиткового профілю дозволив визначити такі концептуальні ідеї щодо вдосконалення роботи за зазначеним напрямом:

- інноваційна організаційно-педагогічна діяльність (започаткування нових форм організації навчально-виховної роботи, зокрема родинних клубів, творчих майстерень, шкіл народних ремесел тощо);
- науково-методична робота (розроблення матеріалів щодо формування системи роботи з патріотичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва, розроблення регіональних екскурсійно-просвітницьких програм, проектів і презентацій розвитку творчих здібностей вихованців засобами культури та мистецтва, удосконалення методик організації родинної творчої діяльності та проведення майстер-класів);
- організаційно-координаційна діяльність (розроблення й упровадження освітньо-мистецьких проектів і програм; створення електронного каталогу робіт переможців обласних конкурсів; спрямування роботи на вдосконалення профільних навчальних методик).

Урахування зазначених вище умов забезпечує організацію навчально-виховного процесу, що сприяє виявленню й розвитку здібностей і талантів вихованців, їхнього творчого потенціалу; вихованню почуття відповідальності, поваги до інших. Поробки з різних матеріалів – засіб для розвитку естетичного смаку, творчих здібностей, конструкторського мислення вихованців. Роботи вихованців виділяються оригінальністю і творчим вирішенням поставлених завдань. На заняттях гуртка удосконалюються здобуті знання й уміння дітей, реалізуються виховні цілі й завдання.

Для ефективної діяльності гуртка насамперед необхідний чіткий план роботи. Проектування роботи дитячого творчого об'єднання декоративно-ужиткового передбачає не лише інструктажі, практичні завдання, бесіди, майстер-класи, конкурси, змагання, індивідуальні та колективні творчі виставки, а й такі форми роботи, як тренінги, майстер-класи, зустрічі з майстрами за круглим столом, екскурсії, подорожі, експедиції тощо. Зміст роботи гуртка має відображати історію, культуру, мистецтво України для забезпечення формування естетичних ідеалів особистості, її національно-патріотичного виховання.

Декоративно-ужиткове мистецтво допомагає дітям опанувати національні культурні традиції, розвиває творчий потенціал особистості, розширює свободу вибору форм художньої самореалізації.

Тема народного декоративно-ужиткового мистецтва як звертання до добра, утіленого у зразковій формі декоративного мистецтва – вишивці, розписі, гончарстві, різьбленні по дереву тощо – відтворює світосприймання, інтелект, досвід, доброту, красу і мудрість народу; виявляє особливості душевного стану автора роботи; формі відчуття причетності до національної культури.

Навчально-виховна цінність декоративного розпису полягає у формуванні творчих умінь дітей, любові до мистецтва свого народу, до Батьківщини. Заняття декоративним розписом розвивають творчу та просторову уяву, фантазію, образне мислення, зорову пам'ять, почуття ритму і гармонії, кольору, спостережливість, технічні навички, вміння зосереджуватися, наполегливість у досягненні мети.

Діяльність позашкільних навчальних закладів є не лише органічним продовженням навчально-виховної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, а й передбачає наступність у використанні різноманітних форм і методів пізнавальної, освітньої, творчої, дозвілдової роботи з дітьми та учнівською молоддю в гуртках, студіях, інших творчих об'єднаннях; спрямовання на виявлення та розвиток здібностей вихованців, задоволення їх запитів і потреб у навчально-творчій діяльності.

Робота гуртків декоративного розпису забезпечує поглиблення знань вихованців про народне декоративне мистецтво, оволодіння технічними навичками для створення виробів у різних народних стилях розпису.

Розвиток творчих здібностей вихованців на заняттях засобами українського декоративного розпису має три етапи: ознайомлювальний, репродуктивно-творчий, діяльнісно-творчий. Основою першого (підготовчого) етапу методики є створення умов для опосередкованого впливу на розвиток творчих здібностей дітей засобами українського декоративного розпису; формування уявлення про історію, вірування та звичаї українського народу; умотивування до занять українським народним розписом і художньою творчістю; відродження традицій народного декоративного розпису. Для розв'язання поставлених завдань використовуються різноманітні методи та прийоми: художні розповіді про вірування та звичаї нашого народу, пов'язані з українським народним розписом, описи; унаочнення (вироби-оригінали, фотографії, ілюстрації художніх альбомів із декоративно-ужиткового мистецтва); дидактичні ігри, ігрові ситуації; самостійна зображувальна діяльність (тематичне малювання, створення ілюстрацій до легенд, розповідей, замальовки, втілення творчого задуму).

Мета другого етапу – репродуктивно-творчого – формування уявлень про регіональні особливості українського народного розпису, навчання засобам художньої виразності, ознайомлення з творчістю відомих народних майстрів, створення самостійних творчих робіт. Другий етап передбачає взаємозв'язок методів і прийомів репродуктивного і пошукового характеру: художні розповіді про талановитих митців, цілеспрямований розгляд композицій, відвідування краєзнавчих і художніх музеїв, художніх салонів, створення самостійних творчих робіт, співробітництво з дітьми, показ вдалих робіт.

Третій етап – діяльнісно-творчий – спрямований на створення умов для прояву та творчого застосування набутих знань у різних стилях українського декоративного розпису. Він передбачає використання знань, умінь і навичок у творчій діяльності, творчого підходу до вибору способів розв'язання практичних завдань. Доцільним є використання таких методів і прийомів, як виготовлення виробів, створення ескізів для композицій і декоративних панно, ілюстрування літературних творів засобами розпису, участь у виставках дитячих робіт тощо.

Підвищують ефективність навчально-виховної роботи ігрові методи (дидактичні ігри, загадки, ребуси, ігри-подорожі, кросворди, конкурси тощо). Використання наочного методу навчання під час вивчення нового матеріалу (малюнки, ілюстрації, репродукції картин, схеми, ілюстровані вправи, таблиці, презентації) формує вміння порівнювати, виявляти подібності і відмінності; розвиває предметно-понятійно-образне мислення, зорову та логічно-понятійну пам'ять, уяву, фантазію; навчає побудови декоративної композиції; виховує естетичну культуру у художній смак.

Упровадження сучасних освітніх технологій у навчально-виховній роботі (особистісно-орієнтованих; інтеграційних; інформаційних; розвивальних тощо) сприяє створенню інноваційного навчального середовища, що надає широкі можливості для навчальної діяльності, підвищує мотивацію, розвиває самостійність, забезпечує індивідуалізацію та диференціацію освітнього процесу.

Використання інтерактивних форм і методів забезпечує підвищення творчої активності, розумової діяльності і комунікативності, формування лідерських якостей, створення дружньої атмосфери в дитячому колективі (творчі завдання, творчі майстерні, робота в малих групах, «коло ідей», «мікрофон» тощо).

Використання прийомів і методів індивідуалізації та диференціації на різних етапах заняття дозволяє враховувати індивідуальні можливості й особливості вихованців, досягати більш високих результатів у навчанні і вихованні творчої особистості.

Зміст роботи з патріотичного виховання має забезпечувати перетворення знань і вмінь на особисті переконання вихованців, формування патріотичної поведінки. Надзвичайно доцільним є використання форм виховної роботи, що довели свою ефективність (зустрічі з волонтерами, захисниками Вітчизни, екскурсії до краєзнавчих музеїв, участь у проектній діяльності).

Організація роботи з патріотичного виховання в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва передбачає:

- оптимізацію педагогічного управління таким процесом (створення методичної бази);
- комплексне використання виховного потенціалу навчальної, пізнавальної, творчої діяльності вихованців з метою формування в них патріотичних якостей;
- використання краєзнавчого матеріалу для виховання любові до «малої батьківщини»;
- вивчення історії і культури українського народу;
- формування толерантного ставлення до представників інших національностей, їх традицій;
- використання виховного потенціалу сім'ї;
- створення умов для здійснення вихованцями патріотичних вчинків (акції, волонтерська діяльність), що переростають у патріотичну поведінку.

Така робота передбачає реалізацію безперервного розвитку патріотизму з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей вихованців, а також здібності до обраного виду діяльності. Виявлення спрямованості інтересів – необхідна передумова, що стимулює досягнення мети теоретичної і практичної діяльності. Створення умов для емоційно позитивного ставлення до навчання в гуртку – одна з умов задоволення запитів і потреб вихованців, розвитку їх пізнавальних можливостей, підвищення рівня художньо-естетичної культури, духовного збагачення, забезпечення психологічної і практичної підготовки до життєдіяльності, формування патріотичної свідомості. Зміст роботи гуртків декоративно-ужиткового мистецтва відзначається багатством художніх засобів, за допомогою яких органічно пов'язані виховання та суспільні потреби; здійснюється виховний вплив на внутрішній світ особистості, її духовність; формуються її погляди й переконання, ціннісні орієнтації; трансформуються зовнішні виховні впливи у внутрішні; створюються умови для єдності свідомості та поведінки під час здійснення навчально-виховної діяльності в природному для вихованців національному середовищі.

Отже, сформовані в процесі навчально-творчої діяльності в гуртку позашкільного навчального закладу погляди й переконання, мотиви поведінки визначають позицію вихованця щодо проектування власної життєдіяльності відповідно до запланованої мети; його орієнтування на узгодження її з ідеалами життя суспільства.

Використана література

1. Гевко О. Суть та особливості національно-патріотичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва // Рідна школа. – №5. – 2002. – С. 25-26.
2. Гевко О.І. Декоративно-прикладне мистецтво та його значення у національному вихованні молоді / Сучасне українське виховання. – Матеріали науково-практичної конференції: «Українська національно-демократична педагогіка в контексті завдань сучасного виховання». – Дрогобич: Основа, 1996. – С. 130–131
3. Тхоржевський Д. О. Національна самосвідомість у школярів / Д. О. Тхоржевський,
4. Удріс І. Вітчизняне мистецтвознавство в контексті сучасної художньої освіти в Україні // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта : Зб. наук. праць. – Л., 2000. – Вип. 5. – С. 61.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У ВИХОВАНЦІВ ГУРТКА «УКРАЇНСЬКИЙ СУВЕНІР»

Становлення української державності, інтеграція в європейське співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління державою та побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на людину, націю, пріоритети духовної культури. Стрижнем системи виховання в Україні є національна ідея – об'єднуючий, консолідуючий фактор у суспільному розвитку, спрямованому на вироблення життєствердної позиції людини, становлення її як особистості та громадянина незалежної держави. Завдання, визначені такими державними концептуально-програмними документами, як

Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про позашкільну освіту», Концепція позашкільної освіти та виховання, Концепція національного виховання, Національна доктрина розвитку освіти, Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) потребують розв'язання виховних завдань, серед яких найбільш актуальним є виховання громадянина-патріота, формування його духовно-моральних цінностей, відродження української національної культури. Нагальна потреба в їх розв'язанні зумовлена необхідністю формування в дітей та учнівської молоді розуміння своєї національної приналежності; збереження та розвитку національної культури; формування ціннісних орієнтацій, притаманних гармонійно розвиненій особистості; її практичної готовності до участі в розбудові незалежної держави. Тому навчання та виховання в позашкільних навчальних закладах має будуватися з урахуванням багатоміжової історії українського народу та його національно-культурних особливостей і традицій, збагачених ідеалами та нормами загальнолюдських цінностей.

Проблема формування національних морально-духовних цінностей вивчалася в аксіологічному, філософському, соціологічному, педагогічному та психологічному аспектах. Наукові дослідження свідчать, що народні звичаї й традиції як художні форми національної культури, містять у собі великий виховний потенціал, який впливає на свідомість та емоції. Такий вплив можна посилювати в процесі вивчення народних українських ремесел.

Теоретичні засади національного виховання закладено в дослідженнях українських учених-психологів М.Боришевського, Г.Ващенко, Д.Віконської, Д.Донцова, О.Кульчицького, Ю.Липи, В.Москальця, Ю.Римаренка, І.Сікорського, Б.Цимбалюка, Д.Чижевського, М.Шлемкевича, В.Яніва, Я.Яреми. Дослідженню проблеми формування національних цінностей присвятили свої праці О.Вишневський, В.Довбищенко, П.Дроб'язко, Р.Захарченко, П.Ігнатенко, В.Каюков, В.Кузь, І.Мартинюк, Ю.Руденко, З.Сергійчук, М.Стельмахович, Б.Ступарик, Є.Сявак, Д.Тхоржевський та інші. У них акцентується увага на тому, що основою змісту формування національних цінностей є історико-культурна народна спадщина. Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядали у своїх працях такі сучасні педагогіки, як Ю.Бондаренко, О.Вишневський, В.Довбищенко, Р.Захарченко, П.Ігнатенко, В.Каюков, О.Онищук, С.Павх, Б.Ступарик, О.Ярмоленко та інші. Про виховний потенціал народних художніх ремесел, їхній просвітницький і культурний вплив на особистість свідчать дослідження О.Єнтис, Н.Кузан, Т.Мацейків, В.Мусієнка, В.Радкевич, Л.Савки, С.Чебоненка.

Проблема навчання декоративно-ужиткового мистецтва дітей та учнівської молоді торкається наукових досліджень, що інтегрують педагогіку й естетику, культурологію та мистецтвознавство. У них обґрунтовані психолого-педагогічні особливості засвоєння учнями народних промислів, що спричинені віковими закономірностями виховання на традиціях народного декоративно-ужиткового мистецтва України.

Аналіз наукових праць доводить, що декоративно-ужиткове мистецтво розглядається як один з істотних компонентів у навчально-виховній діяльності. Аналіз програмного та методичного забезпечення навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах свідчить про недостатнє використання в процесі навчання народного декоративно-ужиткового мистецтва як засобу формування художньої та національної культури учнів. Сучасні позашкільні навчальні заклади мають більше можливостей щодо створення умов до формування національно свідомої особистості в процесі навчально-творчої діяльності в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва, навчально-виховний процес яких будується з урахуванням традицій духовно-мистецької культури українського народу та вимог щодо творчого, духовного розвитку особистості.

Державною національною програмою «Освіта» (Україна ХХІ століття) поставлено за мету створення умов для розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати й навчатися протягом життя, які могли б розв'язати складні проблеми, що постають перед нашою державою.

Серед соціальних інститутів виховання й розвитку підростаючих поколінь особлива роль належить позашкільній освіті. Вона є невід'ємною частиною соціуму, що сприяє реалізації індивідуальних психофізичних і соціальних потреб особистості, що розвивається, розкриттю її творчого потенціалу, формуванню соціально значущих якостей.

Заклади системи позашкільної освіти відіграють важливу роль у системі безперервної освіти учнівської молоді і значною мірою сприяють соціалізації особистості, формуванню її ціннісних і моральних орієнтацій, продовжують формувати в гуртківців інтерес до різних професій, до історії народного мистецтва, повагу до людей праці.



Сучасні позашкільні заклади перебувають у процесі інтенсивного розвитку, плідного пошуку. Вони покликані стати тим місцем для вихованця і педагога, де буде духовно збагачуватись кожен учасник навчально-виховного процесу.

Процес формування національної свідомості у вихованців декоративно-ужиткових гуртків забезпечується в процесі залучення їх до ознайомлення з народним мистецтвом, його надбаннями та під час виконання практичних завдань із виготовлення творчих робіт. Тому зміст роботи гуртка «Український сувенір» спрямований на забезпечення формування національної свідомості у вихованців гуртка засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень із проблеми, досвід педагогічної роботи сприяли визначенню психолого-педагогічних аспектів формування національної свідомості та засобів, форм і методів роботи, що забезпечують формування інтересу вихованців до більш детального вивчення народних звичаїв і традицій, розвиток їхніх творчих здібностей; розв'язання завдань щодо формування національних морально-духовних цінностей у процесі навчально-виховної та пізнавально-творчої діяльності. До засобів формування національної свідомості належать такі національні цінності, як рідна мова, історія, культура, мистецтво, народні традиції, звичаї тощо.

За В. Храмовою, національні цінності, набуті поколіннями, здатні реалізувати запити особистості, надати осмисленості реальному національному буттю, а самопізнання, національне становлення особистості відбувається в процесі формування її свідомості. Тому проблема створення умов для розуміння сутності національної свідомості та її формування у вихованців позашкільних навчальних закладів засобами мистецької діяльності є досить актуальними. Навчання дітей та учнівської молоді ціннісного ставлення до світу неможливе без виховання в них ціннісного ставлення до мистецтва в цілому та народного мистецтва зокрема.

Створені віками традиції передаються від покоління до покоління, доповнюються й удосконалюються залежно від регіону. Тому в системі національного виховання обов'язковим є його регіональний аспект. Його специфіка й особливості базуються на засвоєнні історичних, соціально-економічних, духовно-культурних, сімейно-родинних традицій населення Слобожанщини. Актуальним є залучення вихованців до ознайомлення та більш детального вивчення традицій, звичаїв, обрядів, усного й писемного фольклору рідного краю.

Важливою складовою процесу національного виховання є залучення молоді до відродження народних промислів і ремесел: лозоплетіння, гончарства, ковальства, вишивання, ткацтва, писанкарства, виготовлення виробів із природного матеріалу, оволодіння ними і на цій основі вироблення умінь передати такий досвід наступним поколінням. Такий підхід є надійним фундаментом на шляху відродження культурної та духовної спадщини українського народу; органічним продовженням генерування національного духу, ментальності, характеру, психології, родинно-побутової культури; оволодіння нормами народної моралі тощо.

Отже, оволодіння творчим і духовним спадком попередніх поколінь у процесі навчально-творчої діяльності в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва позашкільних навчальних закладів є ефективними засобами формування ціннісного ставлення дітей та учнівської молоді до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Використана література

1. Антонович Є. А. Змістовний підхід до вивчення традицій народного образотворчого мистецтва // Наукові записки. Серія : педагогічні науки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ імені В. Винниченка, 2001. – Вип. 33. – С. 3–10.
2. Бутенко В. Методологічні аспекти становлення мистецької та дизайнерської освіти в Україні / Діалог культур : Україна у світовому контексті : мистецтво і освіта : зб. наук. праць. – Львів : Українські технології, 2001. – Вип. 6. – С. 135–143.
3. Ошурко С. І. Декоративно-прикладне мистецтво і його навчально-виховний потенціал / С. І. Ошурко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2009. – № 1. – С. 152–158.
4. Тхоржевський Д. О. Українські народні ремесла / Д. О.Тхоржевський // Трудова підготовка в закладах освіти. - 2000. - № 2. - С. 25-36.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ВИХОВНІ ФОРМИ РОБОТИ В ГУРТКАХ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО ПРОФІЛЮ

Значення народного декоративно-прикладного мистецтва для естетичного виховання дітей та учнівської молоді, формування в них ціннісних і духовних ідеалів відзначали багато дослідників дитячої творчості. Ознайомлення з творами народної творчості залучає до світу прекрасного; формує художній смак, естетичне сприйняття, здатність відчувати красу і гармонію; виховує духовність, любов до праці. У різноманітних за формою орнаментальних мотивах і технікою виготовлення виробів розкривається неповторний талант народу, його потяг до прекрасного.

Народні вироби з бісеру – яскрава сторінка національної культури України. У сучасних умовах бісероплетіння є надзвичайно популярним видом декоративно-ужиткового мистецтва, що активно відроджується і розвивається, та до якого залучаються діти та учнівська молодь у процесі пізнавальної, навчальної, виховної діяльності в позашкільному навчальному закладі. Метою роботи гуртка «Бісероплетіння» визначено оволодіння вихованцями базовими знаннями з бісероплетіння, розвиток їхніх творчих здібностей, формування у них стійкого інтересу до занять навчально-творчої діяльності, задоволення потреби у професійній орієнтації. Досягнення мети укріплює позитивну самооцінку, підвищує рівень розвитку особистості, навчає визначати мету та способи її досягнення. У процесі занять бісероплетінням вихованці пізнають та оцінюють себе, осмислюють світ та своє місце в ньому.

До роботи в гуртку залучаються діти та учнівська молодь із різними рівнями ознайомлення з техніками бісероплетіння. Тому педагогом створюються психолого-педагогічні умови, що сприяють виявленню та розвитку здібностей дитини; використовуються педагогічні технології, що активізують пізнавально-творчий потенціал вихованців гуртка дітей, забезпечують високі результати участі в конкурсах та виставках різних організаційних рівнів.

У гуртку заняття організовані за навчально-виховною програмою, зміст якої передбачає теоретичну і практичну частини. Вихованці ознайомлюються з техніками роботи з бісером (ткання, плетіння, вишивка бісером), візерунками різних регіонів України та детально вивчають народне мистецтво рідного краю. Практична частина передбачає створення ескізу виробу, його аналіз, вибір кольорів і бісеру, виконання контрольного зразка і лише потім роботу над виробом.

У процесі роботи використовуються різні форми занять (заняття-виставка, заняття-вікторина, заняття-дослідження, заняття взаємного навчання, заняття фантазії, творчий звіт, екскурсія тощо). Активізація умотивування заняття бісероплетінням забезпечується застосуванням предметних, словесних, настінних, друкованих дидактичних матеріалів, а також предметів і явищ навколишньої дійсності та дій педагога і вихованців, які демонструють способи виконання роботи. Такий підхід до організації роботи в гуртку забезпечує ознайомлення з художньою цінністю бісероплетіння як виду народно-ужиткового мистецтва; формує у вихованців уміння і навички підбору бісеру, поєднання кольорів у виробі, оптимального розташування орнаменту, естетичного оформлення виробу; розвиває творче мислення, уяву, працелюбність, естетичний смак, охайність.

Оволодіння такими технологіями бісероплетіння, як «мозаїка», «силяння», «об'ємне плетиво», «ручне ткацтво», ткацтво на верстаку, вишивка бісером, плетіння за допомогою дроту забезпечує створення різноманітних прикрас (ґердани, кольє, мереживні комірці, картини, панно тощо).

Важливою складовою діяльності гуртка є навчання вихованців поєднувати техніки бісероплетіння з поліською вишивкою, оскільки її символіку, орнаменти, технології виготовлення легко перенести на техніку бісероплетіння. Опанування двох видів народного декоративно-ужиткового мистецтва дає змогу самостійно складати з урахуванням кольорової гами орнаменти, що будуються на ритмічному повторенні та симетричному розміщенні геометричних елементів або стилізованих рослинно-тваринних мотивів.

Подальша робота з вихованцями полягає в розвитку їхнього творчого підходу до пошуку, дослідження, використання національних мотивів, символік, орнаментів для створення виробів із бісеру.

Використана література

1. Андрощук І. В. Методика виховної роботи : навч. посіб. / І. В. Андрощук, І. П. Андрощук ; [голов. ред. Богдан Будний ; ред. Надія Бульчак ; обкл. Аліни Воронкової]. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, [2014]. – 319 с. – Бібліогр.: с. 311-319.
2. Антонович Є. А. Змістовний підхід до вивчення традицій народного образотворчого мистецтва // Наукові записки. Серія : педагогічні науки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ імені В. Винниченка, 2001. – Вип. 33. – С. 3–10.

3. Ошурко С. І. Декоративно-прикладне мистецтво і його навчально-виховний потенціал / С. І. Ошурко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2009. – № 1. – С. 152–158.
4. Позашкільна освіта: теоретичні і практичні аспекти розвитку : монографія : [у 3 кн.]. Кн. 1 / [Л. М. Бондар, Т. М. Кречотіна [та ін.] ; голов. ред. В. І. Кочубей ; за заг. ред. Л. В. Тихенко]. – Суми : Університетська книга, 2013. – 270, [1] с. – Бібліогр.: с. 206-250.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ВИХОВАНЦІВ ГУРТКІВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО НАПРЯМУ

Проблема формування у вихованців гуртків соціальної компетентності завжди є актуальною в системі позашкільної освіти. Досить непростий соціум, що характеризується постійними змінами, ускладненням соціальних зв'язків, нечіткістю критеріїв оцінювання соціального успіху та престижності, вимагає реалізації власних творчих здібностей для чіткого визначення життєвих орієнтирів і соціального статусу. Формування соціальної компетентності підростаючого покоління пов'язане з тими історико-культурними, соціально-економічними й суспільно-політичними процесами, що відбуваються нині в Україні. Загальна середня освіта неповною мірою вирішує проблему готовності учнів до самостійного життя. Позашкільні навчальні заклади, діяльність яких ґрунтується на добровільності, спільності інтересів, спрямованості на певний вид навчальної та практичної діяльності дітей та учнівської молоді, що забезпечує умови для інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей, реалізацію їхнього творчого потенціалу, сприяє розв'язанню проблеми формування соціальної компетентності вихованців у позашкільних навчальних закладах. Щоб уникнути багатьох ризиків, які можуть значно послабити життєві позиції молодого людини, їй потрібно не лише оперувати набутими знаннями, а й засвоїти основи функціонування соціального світу, розуміти його реальний стан, уміти взаємодіяти з ним у конкретних ситуаціях, знаходити в ньому своє місце та відповідати на його очікування.

Соціальна компетентність є однією з ключових життєвих компетентностей. Вона визначає сукупність якостей людини, що становлять її імідж, індивідуальний стиль діяльності. Її формування передбачає виховання та розвиток загальної культури особистості, здатності до співпраці, самореалізації та самовизначення; забезпечує набуття досвіду власної творчої діяльності, розв'язання творчих завдань, здатності проявляти творчу ініціативу і має спрямовуватись на розвиток конструкторських, винахідницьких, дослідницьких, творчих здібностей, системного, просторового і логічного мислення, уяви, фантазії.

Процес формування соціальної компетентності вихованців – це цілеспрямоване поєднання навчання, виховання, розвитку та соціалізації, що забезпечує творчий підхід до використання знань, умінь і навичок для розв'язання життєвих проблем. Тому основна мета навчально-виховної роботи в гуртку полягає у сприянні їхньої соціалізації, розвитку інтересу до творчої діяльності, формуванні в них таких психологічних та інтелектуальних якостей, що дають можливість швидко орієнтуватися в умовах сучасного динамічного суспільства та бути гнучким, мобільним, конкурентоздатним на ринку праці.

Для набуття вихованцями соціальної компетентності як системної якості, що забезпечує їх готовність і здатність до успішної продуктивної діяльності у професійній і соціальній сферах, має бути вироблено вміння генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення; здобувати, аналізувати використовувати її для індивідуального розвитку і самовдосконалення отриману з різних джерел інформацію, сформуувати комунікативну культуру для роботи в команді.

Технологія формування у вихованців соціальної компетентності передбачає організацію навчально-виховної роботи з вихованцями на основі особистісно орієнтованого підходу, упровадження учнівського самоврядування; використання в навчально-творчій діяльності форм і методів, що привертають увагу дітей, спонукають їх творчо мислити, навчають орієнтуватися в ключових екологічних, політичних, соціальних проблемах сучасного життя. Зазначене забезпечується змістом навчального матеріалу, рівнем його доступності, організацією навчально-творчих відносин між вихованцями і педагогом. Практичні завдання мають вирізнятися своєю оригінальністю та можливістю використання їх результатів. Підбір завдань здійснюється з урахуванням їх поступового ускладнення (результатом постійного виконання легких завдань може призвести до втрати інтересу, а занадто



складні завдання часто викликають невпевненість у своїх силах). Розвитку інтересу сприяє прийом, що використовується педагогом на занятті: після визначення творчого завдання здійснюється обговорення кожного етапу виконання роботи, у процесі якого вихованці висловлюють конкретні пропозиції щодо розв'язання навчально-творчого завдання. Під час проведення практичних занять значна увага приділяється самостійній діяльності вихованців, що спонукає їх творчо мислити, аналізувати, робити висновки, приймати рішення.

У дитячому колективі ефективним стимулом розвитку соціальної компетентності вихованців є усвідомлення ними корисності та необхідності створених виробів. Тому роботу в гуртку організовано так, щоб вона мала суспільно корисне спрямування. На заняттях гуртка широко використовується метод уведення проблемних ситуацій, що передбачає визначення найбільш раціональних способів виконання практичних завдань. Такий метод сприяє самовизначенню, самовдосконаленню та самореалізації вихованців.

На виховання соціально компетентної особистості у процесі гурткової роботи також впливають відносини «вихованець-педагог». Тому на заняттях необхідно створити атмосферу психолого-педагогічного комфорту, що підтримує учня, змушує повірити у свої сили, додає впевненості.

Такі нестандартні заняття, як заняття-ділові ігри, заняття-змагання, заняття-консультації, заняття-заліки, заняття-конкурси сприяють розв'язанню зазначеного завдання.

Зміст роботи гуртка передбачає не лише оволодіння вихованцями поняттями, знаннями із сучасної техніки, формування техніко-технологічних умінь і навичок, набуття досвіду власної творчої діяльності. Значна увага має приділятися вихованню культури праці, формуванню культури мовлення, а також комплексу таких особистісних якостей, як самостійність, наполегливість, працелюбність, доброзичливість, товариськість тощо. Для формування суспільної поведінки одним з ефективних методів є створення педагогічних ситуацій, що активізує думку і почуття вихованця, допомагає формувати його позитивні якості, зміцнює віру у власні сили.



Важливе місце в системі формування соціальної компетентності підлітків у гуртку технічного напрямку належить формам і методам виховання, що забезпечують організаційну, пізнавальну, розвивальну і виховну функції (розвиток свідомості особистості, формування суспільної поведінки, стимулювання діяльності та поведінки тощо). Досвід роботи дає підстави стверджувати, що найбільш ефективними є методи розвитку свідомості особистості, формування у вихованців поглядів і переконань – словесні методи (роз'яснення, бесіда, лекція, диспут). За допомогою роз'яснення здійснюється вплив на свідомість, прищеплюються моральні норми і правила поведінки. Роз'яснення ефективно під час засвоєння режимних вимог навчального закладу, правових норм. На заняттях часто використовується бесіда, під час якої формуються запитання таким чином, щоб вони спонукали до висловлення власної думки, оцінювання подій, вчинків, явищ суспільного життя, що формує ставлення до навколишньої дійсності, до своїх громадських обов'язків. Не менш ефективним методом у формуванні соціальної компетентності є диспут. Під час диспуту гуртківці відстоюють власну позицію, переконуються в правильності чи в помилковості своїх поглядів, розкривають свою ерудицію, культуру, темперамент.

Однією з умов підвищення рівня соціальної компетентності вихованця є використання в навчально-виховному процесі методу проектів, що дає змогу подолати пасивність, залучає до активної перетворювальної діяльності. Участь вихованців гуртка в соціальних проектах «Серце до серця», «Поділись своїм теплом» є важливим чинником формування позитивної Я-концепції й уміння об'єктивно оцінювати себе і свої дії. Робота над проектами дає змогу вихованцям зрозуміти важливість уміння використовувати отримані на заняттях знання, сформовані уміння та навички в різних життєвих ситуаціях. Етапи роботи над проектом (збір матеріалу, його опрацювання, розроблення проекту, реалізація, експертиза) виховують цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність; дають можливість виявити громадянську позицію.

Для регулювання, коригування і стимулювання творчої діяльності вихованців, їх соціалізації ефективним є використання таких методів, як змагання та заохочення. Практикуються різні форми змагань (конкурси, виставки, вікторини тощо). Під час таких заходів виявляються і розвиваються інтереси і творчі здібності вихованців, розширюються їхні знання і кругозір, активізується пізнавальна та суспільно-корисна діяльність. Для зміцнення впевненості, підвищення рівня самооцінки використовується метод заохочення. Важливо своєчасно помічати рух уперед кожного вихованця, відзначати його найменший успіх.

Приділяється значна увага участі вихованців у масових заходах як ефективній формі впливу з метою розвитку в них пізнавального інтересу до науково-технічної творчості. Традиційними в роботі гуртка стали вечори, зустрічі з винахідниками і раціоналізаторами, на яких обговорюються питання щодо використання техніки в умовах сьогодення, необхідність розвитку й удосконалення виробничих

процесів, проблеми екології, відновлювальні й невідновлювальні джерела енергії тощо. Усі ці заходи супроводжуються виставкою чи демонстрацією дитячих робіт з технічного конструювання, екскурсіями на виробничі підприємства.

Не менше уваги приділяється учнівському самоврядуванню як одному з чинників розвитку соціальної компетентності. Вихованці гуртка радіотехнічного конструювання беруть участь в організації навчально-виховного процесу в закладі. У кожного є можливість обрати напрям роботи залежно від уподобань і захоплень (випуск газети «Вісник позашкілля», волонтерська робота, природоохоронна діяльність, організація масових заходів, бюро добрих послуг тощо). Щоб кожен гуртківець виконував роль і виконавця, і відповідального, доручення періодично змінюються, що сприяє формуванню активної життєвої позиції та соціальної компетентності гуртківців.

Отже, залучення дітей та учнівської молоді до навчально-творчої діяльності в гуртках науково-технічної творчості є одним із засобів виявлення й розвитку творчих здібностей вихованців збагачення їх соціальних знань, соціально-комунікативних умінь як основи організації подальшої життєдіяльності, базової професійної підготовки, можливості самовизначення й самореалізації.

Використана література

1. Биковська О.В. Компетентнісний підхід як умова підвищення ефективності методики позашкільної освіти. \ Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект: методичний збірник – Суми, 2009. – 120с.
2. Биковська О.В. Реалізація компетентнісного підходу в позашкільній освіті та вихованні \ Позашкільна освіта та виховання – 2007, №2.
3. Гавлітіна Т.М. Інноваційні технології позашкільного педагогічного процесу // Позакласний час – 2005, № 3-4 – С.30-34.
4. Гузій Н.В. Творчість і майстерність / Н.В.Гузій – К.: ВІПОЛ, 2011. – 106с.
5. Компетентнісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики \ Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
6. Макарова Олена. Компетентність – можливість самореалізації // Позашкілля – 2009, №1 – С.22-24.
7. Підсумкова робота – це ... З досвіду роботи станції юних техніків // Позашкілля – 2008, - №1.
8. Пустовіт Г.П., Тихенко Л.В. Позашкільна освіта: дидактичні основи методів навчально-виховної роботи: Монографія. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – Кн. 2. – 272 с.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Наш час характеризується активною орієнтацією на гуманістичну та гуманітарну спрямованість у розвитку суспільства. Разом із тим стрімке зростання технічних систем і споруд, експлуатація природних ресурсів, глобальне потепління клімату, скорочення площі лісів, техногенні катастрофи привели до глобальної екологічної кризи. Екологічні проблеми в сучасних умовах викликають кризу моральної поведінки суспільства, що впливає на формування ціннісних орієнтирів підростаючого покоління. Людство підійшло до тієї межі, коли необхідно відмовитися від руйнівної та споживчої діяльності. Суперечність між можливостями природи та рівнем використання її потенціалу – протиріччя, що може здійснювати виховний вплив на особистість, її патріотичні світогляди. Тому проблеми виховання екологічно свідомої особистості мають розглядатися у взаємозв'язку з вихованням її високоморальних якостей.

Серед дослідників, які вивчали означену проблему, – В. Вернадський і К. Ціолковський (положення про єдність природи і суспільства), С. Анісімов і С. Рубінштейн (теорія ціннісних орієнтацій особистості), М. Мамедов, І. Зверев, Т. Каленнікова, С. Кравченко та ін. (сучасні концепції морально-екологічного виховання та освіти), Б. Лихачов, Дж. Стюарт, В. Крисаченко (концепції розвитку культури і навколишнього середовища).

*Виховання природою –
основа педагогічної
діяльності
В.Сухомлинський*

Усвідомлення розуміння цінності сучасного світу, єдності природних і культурних засад існування людства, зміна суспільної свідомості та діяльності сприяють осмисленню сучасних проблем екології, підвищенню рівня екологічних знань. Такі знання є результатом потреби суспільства змінити природне середовище для збереження та розвитку органічної єдності суспільства і природи.

У процесі формування екологічної свідомості відбувається не лише відображення взаємовідносин суспільства й оточуючого природного середовища, але й формуються норми раціонального природокористування за умови збереження основних функціональних характеристик біосфери.

Зазначене ставить перед педагогічними колективами ПНЗ завдання підвищення рівня навчально-виховного процесу, що забезпечує не лише оволодіння вихованцями науковими знаннями про взаємозв'язок природи і суспільства, розуміння багатогранного значення природи, розвиває уміння й навички природоохоронної діяльності, а й сприяє формуванню патріотичного світогляду. Основними учасниками такого процесу є природа, що впливає на почуття особистості, і особистість, яка ставиться до природної спадщини як національного надбання країни.

Реалізація завдань патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в процесі еколого-натуралістичної діяльності забезпечується різними чинниками, одним з яких є екологізація і гуманізація їхньої свідомості і поведінки, зміна особистісних ціннісних орієнтацій.

У процесі формування системи патріотичного виховання склалося протиріччя між зростаючими потребами суспільства у зміцненні патріотичних основ, можливостями екологічного виховання в формуванні почуттів любові і вірності Вітчизні і недостатнім його використанням в структурі патріотичного виховання; між необхідністю реалізації завдань патріотичного виховання молоді засобами еколого-натуралістичної діяльності і недостатньою розробленістю організаційно-педагогічних умов його використання для реалізації завдань патріотичного виховання в позашкільному соціумі.

Аналіз сучасних наукових досліджень, досвід педагогічної роботи сприяв визначенню й обґрунтуванню організаційно-педагогічних умов, що забезпечують формування патріотизму вихованців ПНЗ засобами екологічно-натуралістичної роботи. Зазначені умови забезпечують перетворення екологічних знань в екологічне мислення, моральні переконання, норми і принципи громадянської відповідальності за сьогодення і майбутнє цього середовища і природи в цілому.

Серед найбільш важливих організаційно-педагогічних умов визначені:

- актуалізація змісту і форм освітньо-виховної роботи;
- спрямованість на утвердження сучасних наукових підходів, психологізацію і валеологізацію навчально-виховного процесу;
- формування еколого-освітнього простору на основі навчальних програм та еколого-освітніх проектів, інтегрованості позашкільного освітньо-виховного простору, узгодженості організаційно-масової роботи в ньому;
- участь вихованців у конкурсних заходах різних організаційних рівнів;
- організація соціально-значущої практичної діяльності вихованців;
- систематизація методико-педагогічних заходів;
- спрямованість професійно-творчої діяльності педагогів на актуалізацію й оптимізацію системи виховної роботи за еколого-натуралістичним напрямом позашкільної освіти.

Критеріями ефективності діяльності є активізація у вихованців інтересу до поглибленого вивчення природного середовища; дбайливе ставлення до природи рідного краю; освоєння екологічно безпечних способів природокористування; використання унікального потенціалу природного середовища в духовному спілкуванні з нею; розвиток фізичних і вольових якостей; участь у природоохоронній і дослідницькій діяльності.

Ефективною формою еколого-натуралістичної роботи є учнівське лісництво. Завдяки тому, що в ньому більшість видів навчально-виховної роботи здійснюється в природному середовищі, активізується навчально-пізнавальна активність вихованців, більш результативно проходить формування екологічної свідомості. Різноманітність, краса природи, доступність її розуміння спонукають до логічного мислення та власних висновків про її значення, необхідність раціонального використання та відновлення.



Створювати творців і захисників лісу більш важливо, ніж вирощувати сам ліс

Л.Леонов

Освітньо-пізнавальна та практична діяльність вихованців в учнівському лісництві сприяє більш глибокому розумінню зв'язків людини і природи, забезпечує засвоєння норм і правил екологічної поведінки в докільлі. Екологічне сприйняття оточуючого середовища формує у вихованців відповідальне ставлення до природи.

Новизна педагогічного досвіду полягає в інтеграції елементів екологічної освіти в зміст навчальної програми «Юні лісівники». Навчально-виховна програма спрямована на поглиблення та розширення шкільного базового рівня екологічної освіти, забезпечення потреби особистості у творчій самореалізації у процесі оволодіння екологічною

культурою, виховання бережливого ставлення до природи як до національного багатства. Одним із завдань програми є навчання вихованців екологічного підходу під час ознайомлення з рослинним і тваринним світом рідного краю, а також вивчення природних комплексів з точки зору біоценології. Зазначене передбачає ознайомлення гуртківців з науковими поняттями, ознайомлення з методикою польових досліджень, веденням систематичних спостережень у природі.

Змістом навчальної програми передбачено поєднання традиційних і інноваційних форм і методів навчально-виховної роботи: екскурсій, теоретичних і практичних занять, занять-диспутів, семінарів, конференцій тощо.

Екологічна освіта дасть позитивний результат за умови систематичності і наступності навчання, що передбачає послідовний і безперервний перехід від початкового до вищого рівня навчання, тому програма розрахована на три роки навчання дітей.

Екологічна освіта і виховання в учнівському лісництві ґрунтуються на поєднанні емоційного і інтелектуального сприйняття природи з практичною природоохоронною діяльністю, що сприяє вихованню любові до рідного краю, її природних надбань. На заняттях гуртка передбачається ознайомлення із науковими термінами, фактами про природу, опанування практичними вміннями з вивчення та оцінювання стану оточуючого середовища, усвідомлення неприпустимості негативних впливів на природу людиною, формування потреби спілкування з природою, виховання екологічно свідомої поведінки та бажання відновлювати її.

Роботу з юннатами будується на принципах цілеспрямованого накопичення знань, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю вихованців, народності – єдності загальнолюдського і національного, етнізації – наповнення змісту навчально-виховної роботи в гуртку за змістом, спрямованим на формування самосвідомості громадянина, національної свідомості та гідності.

Кожне заняття має викликати інтерес, умотивувати навчальну, пізнавальну, творчу, практичну діяльність вихованців, спонукати до роздумів, стати провідником гуманістичних ідей, екологічного способу мислення, здорового способу життя, формувати базові життєві компетентності. Добираючи форми і методи навчання, перевага має надаватися методам, спрямованим на активізацію навчально-творчої діяльності вихованців. Досвід практичної діяльності дає підстави стверджувати, що використання інноваційних форм і методів роботи сприяє розв'язанню зазначеної проблеми.

Інтерактивне навчання – спеціальна форма організації навчальної, пізнавальної, творчої діяльності, що забезпечує створення умов для активної участі вихованців у роботі гуртка, самовираження і самовдосконалення.

Інтерактивне навчання формує у вихованців уміння і навички визначати навчальні завдання, контролювати власну навчальну діяльність для досягнення мети, вибирати найбільш раціональні шляхи здобування знань; розвиває навчальну активність; навчає поєднувати розумову та фізичну діяльність. Тому на заняттях гуртка використовуються такі форми роботи, як евристична бесіда, дискусія; дидактична гра; робота в парах і малих групах; пошук інформації в довідниках, інших джерелах; спільне розроблення проектів тощо. Зазначені форми сприяють створенню в гуртку атмосфери пошуку й невимушеності спілкування; навчають чітко формулювати завдання, висловлювати власну думку; дотримуватися правил та умов гри; виявляти всі можливі варіанти розв'язання проблеми. Дискусії можуть містити завдання розв'язати не лише навчальні проблеми, а й виховні. Результати таких дискусій (особливо коли створюються конкретні ситуації морального вибору) сприяють засвоєнню норм суспільної поведінки на рівні знань, формуванню особистісних якостей вихованців. Отже, дискусійні методи є засобом як навчання вихованців гуртка, так і їхнього виховання, що особливо важливо для реалізації завдань виховання громадянина і патріота держави.

Іншою ефективною формою навчання є організоване спілкування – діалог. У процесі такого діалогічного спілкування, хід якого почергово змінюється, не тільки передається інформація, але й здійснюється взаємоперевірка засвоєного вихованцями матеріалу, формується уміння і навички синтезувати вивчений матеріал, використовувати його для тверджень, відстоювати свою думку тощо.

У змісті навчально-виховної діяльності більша частина відведена формуванню екологічних знань, умінь і навичок. Володіння ними сприяє підвищенню екологічної освіченості, формує уміння пояснити та оцінити екологічний стан об'єктів, з'ясувати причини та наслідки зміни екологічних систем, визначити найбільш оптимальні можливості розв'язання екологічної проблеми. Зазначене, у свою чергу, орієнтує вихованців на активну діяльність щодо збереження і відновлення природи рідного краю.

Оскільки до роботи в учнівському лісництві залучаються вихованців молодшого шкільного віку, то на навчальних заняттях використовуються такі форми екологічного виховання як екологічні ігри.

Під час гри реалізуються завдання фізичного і розумового розвитку дітей, відбувається збагачення їхнього внутрішнього світу, емоційно-творчої сфери. Головна мета застосування



екологічних ігор – розвиток потреби у спілкуванні з природою, оволодіння нормами екологічно правильної поведінки, формування потреби в природоохоронній діяльності, відчуття себе частиною природи.

Наприклад, гра «Екологічний світлофор» розвиває уявлення вихованців молодшого шкільного віку про раціональну взаємодію людини з природою, уміння оцінювати наслідки такої взаємодії,



розширює їхній досвід екологічно орієнтованій діяльності. Під час проведення ігор моделюються проблемні ситуації щодо поведінки людей у природі, які мають бути оцінені вихованцями, визначені правила, що забороняють шкодити природному довкіллю.

Екологічна гра «Лист до зеленого друга» дозволяє не лише визначити готовність вихованців допомагати природі, турбуватися про неї, а й формує почуття любові до представників тваринного і рослинного світу.

За ініціативи вихованців старшого шкільного віку розробляються усні натуралістичні журнали «У світі цікавого», «Рослини-цілители», «Рослини-символи України».

Під час їх створення використовуються записи музичних творів, аудіо- і фотоматеріали.

Як класична форму екологічного виховання використовуються екологічні вечори, у зміст яких включено елементи народознавства та краєзнавства.

Виховання екологічної свідомості вихованців різних вікових груп забезпечується у процесі участі в екологічних акціях, що сприяють формуванню активної життєвої позиції, спрямованої на збереження та примноження природних багатств рідного краю, що є складовою патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Традиційними є екологічні операції «Ялинка», «Березовий сік», «Сите зимування», «Птахоград», «Опале листя», «Мурашка», під час яких здійснюється агітаційна та пропагандистська робота: виготовлення і розповсюдження листівок-звернень до жителів міста, проведення бесід, виступ екологічної агітбригади. Так, під час проведення патрулювання під час операції «Ялинка» вихованці разом із працівниками лісгоспу охороняють хвойні насадження від вирубування; обробляють ялини та сосни сумішшю крейди та гасу, що запобігає їх знищенню.

Формування екологічної свідомості вихованців здійснюється також під час екскурсій. Об'єктами вивчення є рослинний і тваринний світ, абіотичні умови, у яких вони знаходяться. Юні лісівники вчать спостерігати за об'єктами та явищами живої природи, аналізувати їх, робити висновки й узагальнення. Згідно з навчальною програмою у різні пори року проводяться екскурсії до лісу та р. Псел з метою вивчення рослинного і тваринного світу лісів і водойм.

Для ознайомлення з професіями лісового господарства та виховання поваги до них, пробудження бажання у вихованців оволодіти цими професіями здійснюються профорієнтаційні екскурсії до сувенірного цеху та столярної майстерні ДП «Сумське лісове господарство».

Багато екскурсій проводиться на екологічній стежці, що створена вихованцями як зона дій учнівського лісництва «Паросток». Її головне призначення – створити умови для формування адекватної поведінки в природних умовах, виховання екологічно грамотних громадян України. Знання, що вихованці отримують на екологічній стежці, тісно пов'язані зі змістом предметів природничо-наукового циклу, розширюють і поглиблюють їх. Вихованці вчать комплексно використовувати знання, отримані в загальноосвітньому та позашкільному навчальних закладах, у пізнавально-творчій діяльності за еколого-натуралістичним напрямом позашкільної освіти. Юні лісівники вивчають видовий склад рослин і тварин на екологічній стежці, опановують основи науково-дослідницької діяльності, виступають у ролі екскурсодів, пропагують екологічні норми і правила поведінки, проводять роз'яснювальну роботу, читають лекції; випускають листівки «Бережіть берези», «Травень – час тиші» тощо.

Важливе місце в системі екологічної освіти дітей та учнівської молоді посідають «заняття доброти» на навчально-екологічній стежці «Стежина дитячого добра». Такі заняття – це турбота про тварин: узимку підгодівля птахів і звірів; навесні – розвішування гнізд; улітку – здійснення обліку, охорони, переселення мурашників тощо.

Велика практична робота проводиться на шкільці рослин, у дендропарку, закладеному членами учнівського лісництва разом із працівниками лісгоспу. Виконання практичних робіт – одна зі сходинок формування екологічної свідомості вихованців. У навчальній програмі дві третини навчального часу відведено на виконання практичних робіт, що дає змогу оволодіти навичками практичної діяльності, необхідними в подальшому житті.

Екологічна свідомість вихованців формується під час роботи у профільному оздоровчому таборі «Лісовичок», що традиційно розпочинає свою роботу в червні кожного року. Мета табору – розвивати в дітей та учнівської молоді здатність бережливо ставитися до природи, передбачати наслідки діяльності людини, розуміти взаємозв'язок різних явищ у природі, більш детально ознайомитися з рідним краєм, що сприяє вихованню екологічної свідомості вихованців табору. Протягом трьох тижнів роботи табору діти не лише доглядають за молодими насадженнями лісових культур, а й змістовно

відпочивають, відвідують музеї і театри, беруть участь у масових заходах, заготовляють лікарську сировину, готують виставки малюнків і поробок із природного матеріалу.

Використання зазначених форм навчально-виховної та пізнавально-творчої діяльності забезпечує формування у вихованців усвідомлення того, що в сучасних умовах у справі лісокористування основна вимога полягає не лише в забезпеченні потреб господарства сировинними ресурсами, а й у збереженні та відновленні лісів як багатства держави.

Діяльність учнівського лісництва в умовах позашкільного навчального закладу забезпечує виховання особистості, яка має сформований екологічний світогляд, розуміння необхідності збереження лісу для подальшого економічного і соціального розвитку країни.



Вихованці учнівського лісництва «Паросток» досягли значних результатів у своїй роботі, що висвітлюються під час навчально-виховних заходів різного організаційного рівня. Учнівське лісництво «Паросток» – неодноразовий переможець Всеукраїнського конкурсу на краще учнівське лісництво. На його базі проводився II Всеукраїнський зліт учнівських лісництв.

Кожен рік вихованці отримують призові місця у Всеукраїнському еколого-натуралістичному поході «Біоцит», операції «Мурашка», Всеукраїнському конкурсі «Ліси для нащадків», Всеукраїнській акції «Зелений паросток майбутнього» та багатьох інших заходах еколого-натуралістичного спрямування.

Вихованці лісництва – автори пошуково-дослідницьких робіт – є переможцями учнівських науково-практичних конференцій, конкурсів для дітей та учнівської молоді.

Майже кожного року вихованці гуртка вступають до вишів, обирають професії лісового господарства. У Харківському сільськогосподарському університеті ім. Докучаєва успішно навчаються вихованці учнівського лісництва, які отримали направлення на навчання до зазначеного вищого навчального закладу після закінчення навчання в гуртку «Юні лісівники».

Досвід роботи керівника учнівського лісництва презентовано на методичних об'єднаннях керівників гуртків і вчителів позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів; елементи досвіду використовуються педагогами інших учнівських лісництв області (Роменської ЗОШ I-III ст. №9, Тростянецької ЗОШ I-III ст. № 2, Великобрицької ЗОШ I-III ст. тощо).

Використана література

1. Добровольський В.В. Екологічні знання. – Київ, 2005.
2. Дробноход М.І. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою. – Київ, 2000.
3. Бондар В.С., Телішевський Д.А. Комплексне використання і охорона лісів. – Київ, «Урожай», 1985.
4. Житник Б.О. Методичний poradnik. – Харків, «Основа», 2005.
5. Запорожан З. Екологія в початковій школі. – Кам'янець-Подільський, «Абетка», 1999.
6. Екологічне виховання в початковій школі. Бібліотека «Шкільного світу». – Київ «Редакції загально педагогічних газет», 2005.
7. Курдюк М. Ліс – наше багатство, краса і здоров'я. – Суми, «Корпункт», 2004.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ГУРТКАХ СПОРТИВНО-ТУРИСТСЬКОГО НАПРЯМУ

Інтеграційні процеси в Україні, громадські рухи, волонтерська діяльність, особистісний розвиток кожного громадянина України відбуваються на тлі сплеску патріотичних почуттів, нових ставлень до історії, традицій і звичаїв українського народу. Нині ідеалом є національно свідомо, життєво компетентна особистість, здатна відстоювати інтереси держави. Отже, у позашкільному навчальному закладі в систему роботи з національно-патріотичного має бути покладено ідею розвитку української державності як чинника розвитку української нації. Тому домінантою національно-патріотичного виховання у вихованців дитячих творчих об'єднань є формування таких особистісних базових якостей, як гуманізм, толерантність, відповідальність, спрямованість на здоровий спосіб життя. Зміст виховної роботи виховання має враховувати культуру й історію, життєвий досвід народу, що є джерелом і підґрунтям національно-патріотичного виховання. Особливого значення набуває більш детальне ознайомлення з історією героїчної боротьби українського народу за незалежність та історичними обставинами, що призводять до значних змін у суспільній свідомості. Такий підхід сприяє формуванню патріотичної свідомості, почуття любові до Батьківщини.

Метою національно-патріотичного виховання в гуртках спортивно-туристського напрямку є формування громадянина-патріота України, який прагне успадкувати духовні і культурні надбання українського народу і є готовим до виконання громадянського обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України. Для реалізації мети педагогом використовуються форми і методи організаційно-виховної роботи, що забезпечують утвердження в свідомості вихованців патріотичних цінностей, поваги до культурного та історичного минулого України, державної символіки; сприяння набуттю вихованцями уміння визначати способи своєї участі в житті суспільства, здатності розв'язувати конфлікти; формування працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи, мовленнєвої культури.

Тому під час проведення занять гуртка спортивно-туристського напрямку особлива увага звертається на краєзнавчу діяльність вихованців у рамках географічного, геологічного, археологічного, етнографічного, історичного, літературного краєзнавства. Дослідницька робота за кожним із цих напрямів забезпечує учнів ґрунтовними знаннями про історію, традиції, культуру рідного краю, його природний потенціал, рекреаційні можливості. Вихованці набувають навичок безпосереднього контакту з довкіллям, пам'ятками архітектури, національно-заповідними об'єктами, що сприяє їхньому загальному інтелектуальному розвитку, розширює кругозір, формує активну громадську позицію.

Проведення занять можна урізноманітнити елементами проектного навчання національно-виховного характеру – виконання вихованцями дослідницьких робіт, що передбачають вивчення історичного минулого свого краю, встановлення генезису топографічних назв природних об'єктів тощо. На нашу думку, сучасною формою роботи є створення динамічних проектів, під час яких вихованцям пропонується створити документальні фільми, короткосюжетні ролики чи мультфільми за спортивно-туристською тематикою.

Ефективними засобами реалізації завдань національно-патріотичного виховання у спортивно-туристському гуртку є організація спортивно-туристських походів та краєзнавчих експедицій. Їх здійснення забезпечує набуття вихованцями умінь і навичок розв'язання завдань пошуково-дослідницьких робіт, формування їхнього соціального досвіду, більш детального ознайомлення з рідним краєм. Перебування вихованців спортивно-туристських гуртків у категорійних і ступеневих пішохідних походах, походах на байдарках, велосипедах, катамаранах, лижах тощо сприяє залученню молоді до участі у волонтерському русі задля розвитку загальної культури, популяризації здорового способу життя, налагодженню співпраці з краєзнавцями інших регіонів.

Спортивно-туристські змагання розвивають вихованців як фізично, так і морально – формують логічну культуру (уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, узагальнювати, робити висновки), що уможливиле навчання аналізувати, аргументувати й обґрунтувати проблеми, процеси та явища суспільного життя та його суперечностей, формування розумово-інтелектуальних якостей майбутнього громадянина.

Отже, гурткова робота за спортивно-туристським напрямом за своїми ефективним впливом на дітей та учнівську молодь успішно формує мотиваційну сферу особистості, розв'язує проблему створення ідеалу, який спрямовує особистість на самовдосконалення та саморозвиток, створює умови для практичної діяльності вихованця – різновікове спілкування в неформальному середовищі, особисте сприймання необхідності участі в суспільному житті, де національні цінності та патріотичні переконання пов'язані з особистими можливостями їх відтворення та відстоювання. Зазначене забезпечує формування не лише життєво важливих якостей особистості, а й і національно-патріотичної свідомості.

Використана література

1. Кіндрат В. В. Патріотичне виховання підлітків : психологічний аспект / Кіндрат В.К. // Наукові записки РДГУ. – 2008. – Випуск 39. – С. 14–23.
2. Набока Л. В. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді: Виховна робота в школі / Л.В. Набока // – Харків : «Видавнича група «Основа». – С. 27.
3. Потанюк Л. М. Національне виховання як фактор цілісного формування особистості: національно патріотичний аспект / Л. М. Потанюк. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2008. – №1. – С. 83–89.



ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПІСНІ НА ЗАНЯТТЯХ ВОКАЛЬНОГО КОЛЕКТИВУ

У наш час національне виховання дітей та учнівської молоді – багатокомпонентна та багатовекторна система, що має велике значення, оскільки мова йде про забезпечення суверенності й територіальної цілісності України, пошуки шляхів для інтегрування в європейське співтовариство. Майбутній розвиток держави залежить від нинішнього молодого покоління, яке має не лише оволодіти належним обсягом знань, а й стати зрілим духовно й інтелектуально.

Одним із напрямів національного виховання є патріотичне виховання, мета якого – формувати громадянина-патріота, сприяти глибокому розумінню свого громадянського обов'язку, готовності встати на захист Батьківщини. Виховання патріотичних почуттів і переконань у процесі залучення вихованців до пісенної спадщини свого народу має важливе значення у формуванні їх патріотичних почуттів підростаючого покоління. Діяльність позашкільних навчальних закладів забезпечує створення умов для патріотичного виховання особистості – системи методів і форм роботи з дітьми, яка підпорядкована принципам виховання (культуровідповідності, активності, безперервності і наступності, гуманізації, нероздільності навчання і виховання, диференціації та індивідуалізації, гармонізації родинного і суспільного виховання).

Сучасне розуміння патріотизму характеризується різноманітністю і неоднозначністю. Багато в чому воно пояснюється складною природою цього явища, багатим його змістом і розмаїттям форм прояву. Організація системи роботи з національно-патріотичного виховання залежить від історичних, соціально-економічних і політичних умов, використання різних сфер знань.

Патріотизм – любов до Батьківщини, дбайливе ставлення до історії і звичаїв рідної країни, готовність захищати її, нетерпимість до расової і національної неприязні, повага до звичаїв і культури інших країн і народів.

І. Ф. Харламов

Для розв'язання завдань патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, які навчаються в гуртках, позашкільних навчальних закладів важливого значення набуває виховання засобами народної пісні, що завдяки емоційно-почуттєвій сфері впливає на свідомість вихованців (думки і почуття, установки й ціннісні орієнтації, переконання й мотиви поведінки), викликає емоції, формує ставлення до світу.

Народна пісня – найбільш масовий і популярний жанр народного музичного мистецтва – супроводжувала людину впродовж усього її життя, була проявом духовного життя нації, засобом виховання підростаючого покоління, формування його громадянської позиції. За М.П. Драгомановим, народна пісня – це справжня поетична біографія українського народу. За допомогою народної пісні виривають із сивої давнини Байда Вишневецький, славний козак Морозенко, Іван Богун, Устим Кармалюк і кличуть до бою за Батьківщину, її свободу та незалежність. З пісні покоління за поколінням черпає духовні сили, мудрість. Пісня супроводжує людину упродовж усього життя, допомагає хліборобу в полі, господарювати в обійсті, підтримує в горі, звеселяє в радості, навчає любити Батьківщину, боротися за її волю, навчає осмислити минуле.

Педагогічний потенціал української народнопісенної творчості має навчальну, розвивальну й виховну функції.

Навчальна функція української народнопісенної творчості полягає у збереженні інформації про культурне й духовне життя народу (обряди, звичаї, традиції, історію рідного краю тощо), його морально-етичні норми і принципи. Виховна функція полягає у формуванні світогляду, оволодінні моральними й правовими нормами, традиціями, звичаями; розумінні важливості національної єдності. Розвивальна функція забезпечує розвиток пізнавальної й творчої активності, естетичних потреб і смаків, емоційної чутливості, прагнення до саморозвитку й самовдосконалення.

Українська народна пісня є засобом формування морально-духовних цінностей. Вона відзеркалює ставлення українського народу до найкращих рис та моральних якостей, засуджується негативне, оспівує почуття честі, свідомості, людської гідності, оптимізм, мужність й інші людські чесноти. Тому важливим є використання в навчально-виховному процесі вокального гуртка кращих зразків народнопісенної творчості. Залучення вихованців до пісенного фольклору має забезпечити зв'язок навчального матеріалу з життям та практикою, переживання творів народного мистецтва, безпосередній контакт вихованця з народною піснею.

Виховання гармонійної, духовно багатой та національно свідомої особистості засобами народної пісні має бути спрямоване перед усім на розвиток патріотизму – любові та поваги до своєї сім'ї, навчального закладу, міста, держави. Тому завдання керівника вокального гуртка – організація навчально-творчої діяльності вихованців, спрямованої на патріотичне виховання для формування гармонійно розвиненої особистості, яка цінує свою громадянську, національну і особисту гідність і здатна відчувати і співчувати, аналізувати життєві явища та естетичні об'єкти, знати засади духовно-практичного освоєння дійсності та керуватися ними у повсякденному житті.

Народне музичне мистецтво як безмежне джерело знань – засіб формування національного світогляду, ціннісних орієнтацій, морально-етичних переконань особистості засобами кращих зразків

народної музики. За його допомогою можливе здійснення впливу на підростаюче покоління з метою формування громадянських якостей особистості. Їх формування починається з ознайомлення вихованців із духовними і культурними надбаннями рідного народу, пізнання його самобутності, розуміння значення традицій і звичаїв, зв'язку поколінь, системи моральних цінностей, пронесених нашим народом крізь віки. Тому керівник гуртка має звертати увагу вихованців на важливість збереження народного мистецтва та його подальший розвиток.

Змістом навчальної програми, за якою працює вокальний колектив Сумського обласного центру позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю «Каскад», передбачено вивчення спадщини української народної пісні впродовж усього періоду навчання. У перші роки навчання заплановано ознайомлення з історією виникнення пісень і піснями народного календарного циклу. Під час вивчення пісенного матеріалу педагог пояснює вихованцям значення пісенних образів і дій, пов'язує виникнення народної пісні з історичними умовами та етапами розвитку суспільства, наголошує на тому, що пісня завжди правдиво відображає історію народу, розвивається та зберігає ознаки кожної епохи, звичаї і традиції народу, поєднує мудрість народу, багатовіковий досвід, моральні цінності, норми поведінки.

У вокальному колективі ознайомлення з календарним циклом починається зі жнивварських пісень, у яких оспівуються тяжка праця на ниві, величається селянин-хлібороб, який радіє урожаю – основі добробуту його родини.

Ой снопе, снопе, снопе великий,
Золотом – зерном колос налитий.
Ой снопе, снопе, снопе стеблистий,
Добре вродила пшениця чиста.
Будемо мати хліба доволі,
Бо працювали дружно на полі.
Ой снопе, снопе, снопе вусатий,
Несеш достаток у кожну хату.
Несеш достаток кожній родині,
Славу велику нашій Україні.

Під час вивчення зимового циклу вихованці співають колядки, щедрівки, у яких завжди звучать побажання родинного благополуччя, прославляється працьовитість і щасливі сімейні стосунки; підкреслюється, що добробут залежить не лише від достатку, а й від злагоди в родині.

Ось наприклад пісня циклу зимових свят «Ходить Ілля на Василя»:

Ходить Ілля на Василя.
Носить пугу житяную.
Де замахне – жито росте.
Роди, боже, жито, пшеницю, всяку пашницю.
У полі ядро, а в домі добро!
Пісня бажає селянинові достатку, успіху в господарюванні.

Обрядові дійства є невід'ємною складовою української народної творчості. Завдяки ознайомленню з різними обрядами вихованцям прищеплюється розуміння, наскільки важливо знати ці пісні, адже за давнім звичаєм колядки та щедрівки виконувалися дитячим або молодечим гуртом посилюючи таким чином їх магічний ефект і виховний вплив. У свідомості виконавців формується уявлення про ідеал людського щастя, щасливої долі: працьовита родина, міцне здоров'я, тепла та затишна оселя, достаток у господарстві, можливість працювати й користуватися результатами своєї праці.

На тлі сучасних подій неабиякого значення набуває ознайомлення із соціально-побутовими, трудовими, історичними піснями та кобзарськими думами, вивчення дітьми історичних пісень, кобзарських дум і балад. Історична пісня описує реальні події, змальовує образи народних героїв, прославляє любов до Батьківщини, героїзм, вірність, патріотизм і засуджує боягузтво, зраду. Прослуховування записів історичних пісень і дум у виконанні сучасних майстрів-кобзарів викликає гордість за героїчне минуле країни. Герой пісень – козак, який є ідеалом оборонця Вітчизни, лицарем українського духу – образ, який учить лицарської моралі і духовності

Важливим для виховання підлітків є вивчення ліричних пісень, що навчають морально-етичних норм стосунків хлопця і дівчини, розкривають красу кохання, засуджують зраду.

Ліричні пісні є засобом ознайомлення із символами України – алегоричними образами, які стали невід'ємною частиною життя та культури, що оспівують почуття українського народу.

Наприклад, розучуванню таких пісень, як «Зацвіла в долині червона калина», «Ой, у лузі червона калина похилилася», «При долині куш калини» передує розповідь про символ кохання, материнської любові і мудрість – калину, що використовується в поезії народно-пісенної творчості. Інші пісні, з якими вихованці ознайомлюються на заняттях, присвячені символу печалі – вербі («Вербо рясна, вербиченько», «Вербовая дощечка», «В кінці греблі шумлять верби»). Вивчення таких пісень дає змогу зрозуміти, що ніякі негаразди та перешкоди не дадуть людині зламатися, виховують віру у силу та незалежність своєї країни.

Повага до жінки, любов до матері виховуються під час вивчення пісень, головним поетичним образом яких є тополя. Під час слухання таких пісень обов'язково звучить розповідь про цей символ, адже тополя – міфічний образ-тотем давніх українців й оберіг сучасних українців; символ дерева-життя, рідної землі та свободи, дівочої та жіночої краси, стрункості, гнучкості, смутку, самотності. Вихованці навчаються виконанню таких пісень, як «Три тополі», «Ой шуміла тополенька», «Ой у полі три тополі»

Відповідальність за свої дії виховується у гуртківців під час вивчення таких пісень, як «Ой у полі криниченька», «Глибока криниця», «Ой у полі три криниченьки», де оспівується криниця – вічний символ життя, бо без води не можна прожити. Українці завжди селилися поблизу води. Тому до криниць в українців особливе ставлення – вони скрізь прикрашені, гарно оформлені, щоб вода була чистою і холодною.

Гумористичні і сатиричні пісні розкривають причини життєвих вад, висміюють все те, що викликає громадський осуд, суперечить моральним нормам народу. Ці пісні роблять вагомий внесок у формування духовності, допомагають боротися з власними вадами, учать розв'язувати різні життєві проблеми.

Отже, висока художність і доступність народної пісні надають їй важливого педагогічного значення, адже її кращі зразки є першочерговим засобом морального та розумового виховання людини, джерелом благородства серця та чистоти душі. Народні пісні допомагають формувати в юних вокалістів здатність зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу; брати участь у збереженні духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців, відтворювати її, навчають зберігати для нащадків зразки української культури.

Використана література

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасного українського виховання / Омелян Вишневецький. – Дрогобич.: Коло, 2006.
2. Даник А. Вироблення у дітей позитивного ставлення до праці засобами української народної пісні / А. Даник // Мистецтво та освіта. – 2003. - № 7. – С. 6–9
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1996. – № 13. –
4. Кутова А. Національне виховання – джерело особистісного розвитку дитини / А. Кутова // Дошкільне виховання. – 2002. – № 4.
5. Матвієнко П. Живодайні джерела патріотизму / П. Матвієнко // Дошкільне виховання. – 2001. - № 8. – С. 12-13.
6. Осипець Р. Українська народна пісня – основа музичного виховання/ Р. Осипець // Мистецтво та освіта. – 2003. - № 4. – С. 6-9
7. Старикова К.Л. Народні обряди і обрядова поезія // Львів: Відділення пед. Суспільства 1994.
8. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
9. Якубенко В. Від народознавства до свідомого патріотизму // Дошкільне виховання. – 2002. – № 8. – С. 12–13.

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТІВ ЗАСОБАМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Відповідно до провідних тенденцій розвитку освіти пріоритетом навчально-виховного процесу є виховання справжнього громадянина, патріота рідної землі, створення умов для осмислення вихованцями подій, що відбуваються; адекватного ставлення до них.

Патріотичне виховання підростаючого покоління як основа стабільного розвитку країни в майбутньому є систематичним і цілеспрямованим процесом формування в дітей та учнівської молоді високої патріотичної свідомості, почуття любові до України. Патріотизм – одна з найважливіших якостей особистості, формування її ціннісних орієнтацій. Важлива роль у вихованні юних патріотів нашої країни, здатних захищати інтереси держави, належить позашкільній освіті. Позашкільний навчальний заклад має створити умови для формування гармонійно розвиненої, національно свідомої, життєво компетентної особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення.

Унікальним освітнім середовищем, спрямованим на розвиток особистості дитини, її самосвідомості, набуття соціального досвіду, формування світоглядних ціннісних орієнтацій є Лебединський міський центр позашкільної освіти. Заклад відомий серед учнів і педагогів всіх

загальноосвітніх закладів міста, бо надає послуги в галузі позашкільної освіти більш ніж 1700 вихованцям, що складає близько 70% від загальної кількості школярів міста.

На сучасному етапі українського державотворення надзвичайно актуальною є проблема виховання в молодого покоління патріотичних почуттів, активної громадянської позиції, сприяння усвідомленню підростаючим поколінням свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей. Патріотизм є нагальною потребою держави, якій необхідні національно свідомі громадяни, здатні забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі.

Для педагогічного колективу закладу патріотичний напрям роботи був і залишається пріоритетним. Формування громадянина, патріота України, із високою національною свідомістю, здатного побудувати громадянське суспільство, набуває сьогодні особливого значення.

Формування патріотизму у вихованців відбувається в процесі навчально-виховної роботи, метою якого є становлення патріота України, готового прийняти її минуле і сьогодення, щоб творити майбутнє, відстоювати територіальну цілісність, сприяти єднанню українського народу як державної нації.

Мети патріотичного виховання можна досягти шляхом реалізації завдань духовно-патріотичного, героїко-патріотичного, військово-патріотичного, громадянсько-патріотичного виховання, що забезпечує формування самосвідомості, відповідальності, мужності, чесності, суспільної ініціативності й активності, готовності працювати на благо свого народу та Батьківщини, захищати Україну та підносити її міжнародний авторитет; виховання поваги до законів держави, Конституції, символів України, високої правової свідомості; знання та використання державної мови, турбота про піднесення її престижу; повага до пам'яті пращурів, батьків, членів родини, свого родоvodu; шанування традицій, звичаїв, обрядів та історії українського народу; усвідомлення себе як його представника і спадкоємця; виховання дисциплінованості, працьовитості, турботливості, почуття дбайливого господаря своєї землі; навчання піклуватися про її природу та довкілля; формування гуманності, толерантного ставлення до культури інших народів.

У закладі зміст роботи з патріотичного виховання побудовано з урахуванням таких принципів:

- національної спрямованості (передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливе ставлення до його культури);
- гуманізації виховного процесу (педагоги зосереджують увагу на дитині як вищій цінності, враховують її вікові та індивідуальні особливості й можливості, спонукають до самостійності, задовольняють потреби дитини, стимулюють свідоме ставлення до патріотичних цінностей);
- самоактивності і саморегуляції (педагоги формують у дітей здатність до прийняття самостійних рішень; поступово виробляють громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках);
- культуровідповідності (передбачає єдність патріотичного виховання з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, які забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь);
- полікультурності (педагоги формують толерантне ставлення до культури, мистецтва, вірування інших народів; здатність сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської);
- соціальної відповідності (обумовлює необхідність узгодженості змісту і методів патріотичного виховання реальній соціальній ситуації, у якій організовується виховний процес).

Процес формування ціннісних орієнтацій є невід'ємною складовою частиною розвитку особистості, її відносин, спрямованості, емоційної і мотиваційної сфер.

У гуртках закладу навчаються вихованці молодшого, середнього та старшого шкільного віку. Тому педагоги важливу роль у процесі виховання надають урахуванню вікових особливостей дітей. У молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї, родини; жителя населеного пункту; виховувати любов до рідного дому, школи, вулиці, міста, природи, рідного слова, побуту, традицій.

У підлітковому віці виховується духовно осмислений, рефлексивний патріотизм, що поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав та свобод.

У старшому шкільному віці пріоритетними рисами ціннісного ставлення до Батьківщини є відповідальність і дієвість. Старшокласники не лише ідентифікують себе з українським народом, але й прагнуть жити в Україні, пов'язати з нею свою долю, служити їй; працювати на її благо, захищати її; поважати Конституцію України і виконувати норми законів України; володіти рідною та державною мовами; визнавати пріоритети прав людини, поважати свободу, демократію, справедливість.

На реалізацію завдань патріотичного виховання, крім позашкільного закладу, працює і низка виховних інститутів: сім'я, родина, релігійні організації, державні установи, громадські об'єднання, зокрема дитячі та молодіжні, засоби масової інформації, держава, навчальні заклади міста, підприємства. Тому тісна співпраця у процесі патріотичного виховання підростаючого покоління досить ефективна. Результатом патріотичного виховання є сформованість почуття патріотизму, що означає прояв особистістю любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї

належності до України, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою, здатність захищати Україну.

Система патріотичного виховання центру позашкільної освіти включає в себе такі форми роботи: День відкритих дверей, гурткові заняття, виховні заходи, екскурсії, відвідування музеїв, волонтерська діяльність, профорієнтаційна робота, участь в обласних, Всеукраїнських масових заходах для дітей та учнівської молоді, робота з батьками, зв'язок з громадськими організаціями, літне оздоровлення.

Процес виховання патріотизму – це система роботи як у гуртках, так і позагурткової діяльності. Позашкільне навчання і виховання має широкі можливості у виборі змісту, форм, методів, прийомів і засобів проведення роботи. Традицією нашого закладу є проведення Дня відкритих дверей для гуртківців і їхніх батьків, під час якого батьки і діти мають змогу ознайомитися з роботою гуртків, відвідати виставку технічної творчості, де продемонструють кращі зразки своїх робіт. Велика увага приділяється активному залученню до гурткової роботи дітей із зони АТО, дітей пільгових категорій та дітей з обмеженими фізичними можливостями

Заняття гуртка було і залишається основною формою навчально-виховного процесу. Воно передбачає виховну мету, що визначається його темою та формою проведення, реалізується відповідно до складеного плану. Виховний компонент присутній у кожній складовій гурткового заняття – організаційній частині, вступних бесідах, практичній роботі, підведенні підсумків, самооцінюванні тощо. Зазначимо, що перше заняття має бути спрямоване на формування у вихованців розуміння важливості національної ідеї для збереження єдності й цілісності України. Під час заняття реалізуються такі завдання, як формування почуття відповідальності за долю держави, українського народу, відданості ідеалам свободи та незалежності; готовність захищати державні інтереси країни; виховання поваги до державних символів, шанобливе ставлення до традицій українців і представників інших національностей, які населяють країну. Для його проведення використовуються різні форми і методи навчально-виховної роботи з урахуванням вікових і психологічних особливостей вихованців, їх нахилів та інтересів, бесіди, виставки творчих робіт педагогів, вихованців і їхніх батьків. Для досягнення мети було використовуються зображення державних символів України, висловлювання про патріотизм, елементи національного вбрання. Під час проведення заняття педагоги допомагають вихованцям усвідомити необхідність інтелектуального, творчого та фізичного розвитку кожного громадянина задля розквіту єдиної держави – України. Хвилиною мовчання вшановують пам'ять Героїв Небесної сотні та воїнів, загиблих від рук терористів. До організації та проведення заняття залучаються батьки вихованців.

У процесі навчально-виховної та пізнавально-творчої діяльності в гуртку вихованці відвідують музеї, виставки, концерти, фестивалі, вистави, що сприяють їх художньо-естетичному вихованню. Зустрічі з народними умільцями, людьми цікавих професій забезпечують професійну орієнтацію дітей. Формуванню соціальної компетентності та громадянської активності сприяють різноманітні бесіди про людину як особистість, суспільство, Україну та український народ, його історію та культуру, мову, свій рід. Робота з відродження народних традицій, звичаїв, обрядів, вивчення історії рідного краю, усвідомлення власної гідності, невід'ємного права бути суб'єктом історії, розвиток потреби у власному розвитку сприяє вихованню національної самосвідомості, духовному збагаченню особистості.

Виховання освіченої, гармонійно розвиненої та патріотично свідомої людини неможливе без вивчення рідної мови, природи рідного краю, фольклору, національної символіки, мистецтва, родинно-побутової культури. Патріотичне виховання підрастаючого покоління не можливе без прищеплення їм любові та поваги до культурних цінностей свого народу: традицій, пісень, культурної спадщини, національного одягу, тощо. Саме такі пріоритети становлять основу патріотичного виховання творчого об'єднання «Квілінг». Яскравим прикладом патріотичного виховання гуртківців є вивчення національної символіки та виготовлення циклу робіт з теми «Петриківський розпис». Бесіди «Україна – наш спільний дім», «Моя земля – земля моїх батьків», «І синє небо, і жовте колосся», проведені на заняттях гуртка «Квілінг», не залишають байдужими жодного вихованця, адже діти долучалися до пошуку інформації, готувалися до виступів.

З метою формування таких важливих моральних якостей, як людяність, повага до членів сім'ї, на заняттях гуртків проводяться бесіди «Навчись поважати людей», «За що я люблю рідне місто?», «В чому проявляється любов до своєї сім'ї», «Традиції моєї сім'ї» тощо. Під час створення творчої роботи «Мій рідний край» розширюються уявлення гуртківців про народні символи України та Лебединщини, виховується любов до рідної землі.

З метою реалізації завдань патріотичного виховання керівники гуртків проводять бесіди «Україна – єдина країна», «Мій родовід», цикл міні-бесід «Кольори державного прапора», «Про що розповідає наш Герб», «Наша Батьківщина», «Національні символи». Для ознайомлення з народними символами розроблена гра-вікторина «Народна мудрість про хліб». Виховання любові до української мови здійснюється під час участі вихованців у конкурсах на кращу розповідь української народної казки, читання віршів тощо.

Практика доводить, що найбільша результативність у формуванні патріотичної особистості досягається за умови застосування в навчально-виховному процесі проведення нетрадиційних гурткових занять і виховних заходів (турніри, змагання, вікторини, ігри тощо).

З метою встановлення ефективних взаємин у системі «особистість – сім'я – школа – позашкільний заклад – суспільство» у закладі розроблена модель соціального партнерства. Налагоджена якісна взаємодія із загальноосвітніми та вищими навчальними закладами міста, центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, міськими відділами молоді та спорту, культури та туризму, дитячо-юнацькою спортивною школою, районним Будинком культури, будинком дитячої та юнацької творчості, міськрайонною дитячою бібліотекою, краєзнавчим і художнім музеями, редакцією міськрайонної газети «Життя Лебединщини», підприємствами міста, місіонерським товариством «Суми-Духовне відродження», міськрайонною організацією Товариства Червоного Хреста України, недільною школою. Спільні благодійні виставки, акції відомі не лише в рідному місті, а й за його межами. Вихованці гуртків взяли участь у благодійній виставці handmade-робіт з метою підтримки бійців АТО. Вихованці гуртків виготовляли браслети, прикраси для волосся, українські віночки. Кожен вихованець наповнив свою роботу любов'ю і ніжністю, теплом і почуттям гордості за свою Батьківщину.

Гуртки центру позашкільної освіти працюють не лише на базі закладу, а й у всіх загальноосвітніх навчальних закладах міста. Головна вимога до взаємодії педагогів ЦПО з навчальними закладами міста полягає в реалізації спільної мети – єдності системного підходу щодо виховання гармонійно розвиненої особистості, формування її ціннісних орієнтацій. На початку навчального року у школах міста проходять тижні позашкільної освіти, протягом яких відбувається ознайомлення з роботою закладу. Загальношкільні масові заходи проходять також за активної участі педагогів і вихованців ЦПО. Так, вихованці гуртків є активними учасниками навчально-виховних заходів у школах «Можна все на світі вибрати синому, вибрати не можна тільки Батьківщину!», «Свято врожаю», «Вітаємо вчителів», «Вшануймо Кобзаря», «Я – українець», «День народження школи», екскурсій, спортивних заходів.

Вагомим напрямом у системі патріотичного виховання є заходи патріотичного спрямування. Збагачення духовного світу дитини, виховання любові до рідного краю, України, поваги до історичних цінностей здійснюється під час проведення таких різноманітних виховних заходів, як «Веселий ярмарок», «Прекрасний світ бабусиної світлиці», «Чарівна україночка». Під час таких заходів вихованці отримують додаткові знання про культуру та звичаї рідного краю. Так, у ході проведення свята «Веселий ярмарок» і «Ходить гарбуз по городу» вихованці мали можливість побувати у ролі персонажів справжньої української казки, відчувати атмосферу життя минулих поколінь. Гуртківці готували атрибути, підбирали костюми, розучували пісні, досліджували характер звичаїв проведення ярмарків на Україні. З метою поглиблення знань про яскравих особистостей минулого і сучасності були проведені виховні заходи «Україна – наш спільний дім», «Стежками нашого міста», «За що я люблю Лебедин», які викликали бажання ділитися своїми думками, міркуваннями та дали змогу впевнитися, що гуртківці досить добре знають місто, де вони народилися та проживають.

Для дітей молодшого та середнього шкільного віку проводилася гра-мандрівка по карті України «Ми – українці». Вихованці ознайомилися з містами, державними і народними символами, природою, тваринами, звичаями українського народу даної місцевості, виготовляли бейджики в українському стилі. Мультимедійна презентація «Краса і велич рідного краю» сприяла більш детальному ознайомленню з історичними і природними пам'ятками Лебединщини.

З метою реалізації завдань патріотичного виховання актуальним є робота із залучення батьків до організації та проведення різноманітних навчально-виховних заходів. Педагогічний колектив закладу усвідомлює, що фундамент фізичного і психологічного розвитку дитини закладається в сім'ї. Це спонукає вивчати запити, потреби, вимоги сім'ї, урізноманітнювати й оновлювати форми співпраці з батьками. Ця діяльність має на меті розкрити необмежені можливості більш раннього і плідного розвитку дітей у позаурочний час, показати батькам методичку домашньої педагогічної роботи щодо формування здібностей та інтересів дітей: домашні вернісажі, вікторини, ознайомлення з науково-популярною літературою, відвідування музеїв, бібліотек, виставок тощо. Формуванню вмінь і навичок спільної з дітьми навчально-творчої діяльності сприяє залучення батьків до участі у заходах «Творчість починається в родині», «Творча палітра», фестивалі-конкурси дерев-родоводів. Така участь налагоджує більш тісні стосунки між батьками і дітьми, формує культуру спільного дозвілля, створює позитивний психологічний клімат у родині.

Керівники гуртків активно залучають батьків до проведення гурткової та позагурткової роботи. На засіданнях «круглого столу» «Як запобігти розвитку егоїзму, агресивності у дітей», «Наука і труд – поряд живуть» обговорюються актуальні питання навчання та виховання дітей. Батьки – активні учасники виховних заходів «Хай ніколи не згасає родинне вогнище» (виставка батьківських робіт, дерев-родоводів, малюнків сім'ї, сімейних фото), «Тато, мама, я – спортивна сім'я». У гуртках існують традиції виготовляти листівки, сувеніри, подарунки до календарних свят («Святий Миколай», «Новорічне диво», «День святого Валентина», «День гумору»), дарувати їх близьким і рідним.

Окрім масових заходів у закладі проходить заочні творчі конкурси патріотичного спрямування «Я люблю свій рідний край», «Проба пера», «Нехай завжди квітує дерево родинне». Щороку відповідно до річного плану роботи закладу, проходять декади з різних напрямів виховної роботи, у тому числі з патріотичного виховання.

Центр позашкільної освіти є організатором проведення міських заходів для дітей та учнівської молоді, а саме: вікторини «Рідна Сумщина», благодійної святкової програми «Святий Миколай, до нас завітай!», акцій «Малюнок захиснику Вітчизни», святкування Міжнародного дня захисту дітей тощо.

Останнім часом активізувалася робота місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо забезпечення конституційного права дітей та учнівської молоді на якісну позашкільну освіту. Кожному педагогу відомо, що інтерес до громадського життя не виникає на порожньому місці, а з'являється лише тоді, коли діти щодня відчують, що країна, у якій вони живуть, бачить у них «живу частинку держави». Співробітництво дорослих і дітей, побудоване на демократичних засадах, дає необмежені можливості учнівській молоді показати себе з кращого боку, виявити ініціативу в суспільно корисних справах.

Для того, щоб така взаємодія була ефективною, педагогічний колектив закладу передбачає план перспективних і важливих для міста справ, тематичні зустрічі з гуртківцями, спільну діяльність дорослих і дітей щодо реалізації задуманого.



У центрі позашкільної освіти встановлені партнерські стосунки з громадськими організаціями, установами та підприємствами міста щодо проведення спільних заходів (акцій, конкурсів, концертів, свят, фестивалів тощо) як для учнівської молоді, так і для жителів міста. Вагомий внесок нашого педагогічного колективу в організації міського свята до Дня Захисту дітей, дня міста, виступів гуртківців на міських заходах із нагоди державних свят та урочистих подій, підготовці та проведенні свята Нового року тощо. Жодне міське свято не відбувається без виставок дитячої та педагогічної творчості, конкурсів дитячого малюнку тощо.

Так, вихованці гуртків взяли участь у виставці декоративно-ужиткового мистецтва «Таланти рідного краю» у рамках заходу, присвяченого річниці заснування міста. Щорічно гуртківці беруть участь у «Вахті пам'яті», ушановують загиблих воїнів покладанням квітів до пам'ятників і хвилиною мовчання. Вихованці гуртків ЦПО є постійними відвідувачами та активними учасниками заходів міської, районної, шкільних бібліотек.

Узаємодія з підприємствами міста пов'язана з активною профорієнтаційною роботою, організацією концертних програм і святкових ранків для дітей співробітників. Співпраця з такими державними установами, як податкова інспекція (конкурс «Податки очима дітей»), автоінспекція (конкурс-огляд команд юних інспекторів руху), пожежно-рятувальна служба (фестиваль-конкурс дружин юних пожежних) дає змогу дітям особисто долучитися до світу цікавих і потрібних професій. Така творча діяльність допомагає нам у становленні позитивного іміджу закладу в місті.

З метою формування конкурентоспроможної особистості з постійною потребою самореалізації та самовдосконалення, національної самосвідомості, удосконалення духовного світу дитини з гуманістичним світосприйняттям і почуттям відповідальності за долю України здійснюють свою діяльність гуртки науково-технічного напрямку. Заняття в гуртках розвивають в учнів технічне мислення, творчу активність, допомагають навчитися виконувати нескладні ремонтні роботи самостійно, використовувати побутову техніку.

Уміння керівників гуртків передати свої знання та навички вихованцям є поштовхом до вибору їх майбутньої професії. Адже підготовка підростаючого покоління до майбутньої професійної діяльності є одним із важливих завдань закладу.

З метою патріотичного виховання підростаючого покоління, підвищення рівня культури дітей та учнівської молоді міста, виховання їх патріотизму, високих моральних цінностей, почуття любові до України членами міської ради старшокласників ЦПО підготовлено конкурсний матеріал для участі у Всеукраїнському фестивалі-конкурсі соціальної реклами «УКРАЇНА – ЄДИНА!».

Важливою формою патріотичного виховання гуртківців є екскурсії. Вони мають великі дидактичні переваги над заняттями й відзначаються високою педагогічною ефективністю. Екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток, визначних місць, у природу мають велике значення для виховання у дітей почуття патріотизму.

Виховна і навчальна робота музею спрямована на формування гармонійної, соціально активної особистості, на її моральне, патріотичне, естетичне виховання, поглиблення інформованості, освіченості. З метою поглиблення знань про рідний край, культуру, традиції, звичаї, обряди українського народу здійснюються екскурсії до художнього та краєзнавчого музеїв.

Осередком патріотичного виховання у центрі позашкільної освіти є музей Бойової Слави, який постійно приймає відвідувачів не лише з числа вихованців закладу, а й усіх бажаючих школярів, які прагнуть більше дізнатися про героїчне минуле нашого міста.



З метою всебічного розвитку особистості кожного вихованця, підготовки його до самостійного життя в умовах сьогодення, формування справжнього громадянина України у закладі здійснюється волонтерська діяльність. Вона передбачає упорядкування братських могил загиблих у роки Великої Вітчизняної війни, відвідування ветеранів війни, дітей з фізичними вадами, залучення їх до гурткової роботи. Традиційними стали привітання ветеранів з нагоди Дня Перемоги листівками, виготовленими на гурткових заняттях. Вихованці гуртків щорічно беруть активну участь у проведенні акцій милосердя та доброти.

Так, гуртківці щорічно вітають з святом Миколая дітей з обмеженими фізичними можливостями виготовленими власноруч подарунками.

З метою залучення дітей та учнівської молоді до волонтерської роботи, підтримки наших земляків-учасників АТО в рамках обласного проекту «З вірою, надією, любов'ю» вихованці гуртків ЦПО взяли активну участь у проведенні акції «Вітання герою». Також долучились до проведення обласної акції «Малюнок захиснику Вітчизни». Листівки та малюнки, виготовлені з любов'ю дитячими руками, містили найкращі та найтепліші побажання, слова вдячності і надії, віру у мирне щасливе майбутнє. Позитивним є те, що у складний для нашої країни час діти проявляють свої найкращі патріотичні почуття, підтримуючи морально українську армію. З метою збору коштів для хворих дітей Сумської обласної лікарні вихованці гуртків узяли участь у благодійній акції «До світлого Дня – світлі вчинки».

Однією із складових виховної системи закладу є організація змістовного дозвілля вихованців у літній період. Під час роботи профільного відпочинкового табору здійснюється різнопланова виховна, спортивно-оздоровча робота, екскурсійна та розважальна діяльність; проводяться майстер-класи, зустрічі, конкурси, змагання тощо. Планом роботи табору передбачено різні за формою та змістом проведення заходи: гра «Козацькі забави», екскурсії до місцевих пам'яток, бесіди «Місто, у якому ти живеш», «Моя рідна Україна!», відвідування музею Бойової Слави, екскурсія до міської і районної бібліотек, виставка дитячих робіт «Знай і люби свій край» тощо.

Результатом ефективної роботи керівників гуртків і вихованців є активна участь у міських, обласних і Всеукраїнських акціях, виставках, конкурсах, змаганнях і фестивалях. Таким чином діти набувають життєвого та соціального досвіду, формують свої організаторські вміння, креативні якості і, найголовніше, усвідомлюють важливість цієї справи. Щорічно вихованці стають переможцями активними учасниками й переможцями масових заходів різних організаційних рівнів.

Новизна досвіду з проблеми патріотичного виховання полягає в побудові ефективної системи роботи, розвитку громадянських цінностей; забезпеченні фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини; формуванні соціально зрілої творчої особистості, громадянина України; підготовці молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності; організації навчання на основі компетентнісного підходу в умовах гурткової та позагурткової роботи.

Результатом патріотичного виховання має бути сформованість почуття патріотизму, що означає прояв особистістю любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою, здатність захищати Україну.

Використана література

1. Бех І. Патріотичне виховання дітей та молоді / І. Бех, К. Чорна // Позашкілля. – 2011. – № 10. – С. 9–16.
2. Зелюк В. В. Формування патріотизму, свідомої громадянської позиції та зміцнення моральності учнівської молоді: досвід і проблеми / В. В. Зелюк // ПостМетодика. – 2009. – № 4. – С. 57-59.
3. Киричок В. А. Патріотичне виховання молодших школярів у позаурочній діяльності / В. А. Киричок // Класний керівник. – 2011. – № 9/10. – С. 47.
4. Коробка Л. Система громадянського виховання у школі життєтворчості / Людмила Коробка // Директор шк. с 2014. – Лютий (№ 3). – С. 13–16
5. Степаненко І. Ю. Виховання патріотизму й національної свідомості учнів шляхом використання елементів інноваційних технологій : прогн. вихов. роботи клас. керівника / І. Ю. Степаненко // Вивчаємо укр. мову та л-ру. Позаклас. робота. – 2014. – № 3. – С. 2–6.

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУРТКІВ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО НАПРЯМУ

Навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку

«ЮНИЙ ЗАХИСНИК ВІТЧИЗНИ»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними є патріотичне, громадянське виховання, що відповідають вимогам і викликам сучасності, створюють основи формування свідомості підростаючого покоління, яке вважає державу запорукою особистісного розвитку на ідеях гуманізму, демократії, свободи, толерантності, відповідальності, здорового способу життя, готовності до соціальних і політичних змін.

Патріотичне виховання як складова виховного процесу є систематичною й цілеспрямованою діяльністю з формування в дітей та учнівської молоді високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, активної життєвої позиції на прикладах героїки українського козацтва, національно-визвольних змагань і досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту.

Створення навчальної програми обумовлюється необхідністю удосконалення системи роботи позашкільних навчальних закладів із військово-патріотичного виховання, створення психолого-педагогічних умов для формування у вихованців патріотичного обов'язку, поваги до військової служби, засад демократичної і правової держави та готовності до захисту Вітчизни.

Навчальна програма розроблена з урахуванням положень законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, відповідно до Положення про позашкільний навчальний заклад, Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах, Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах.

Навчальна програма побудована лінійним способом, що передбачає систематичне і послідовне вивчення матеріалу з поступовим ускладненням. Зміст навчальної програми забезпечує інтеграцію знань, умінь і навичок, необхідних майбутньому захиснику Вітчизни, і спрямований на популяризацію здорового способу життя, знання історії України та зміцнення здоров'я дітей.

Зміст програми базується на тематичному плані навчальних програм гуртків «Зірниця» та «Джура» (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 06.03.2012 № 14.1/12-1-70, наказ Міністерства освіти і науки України № 731 «Про затвердження Типових планів позашкільних навчальних закладів, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, на 2006–2007 навчальний рік» від 27.10.2006 року).

Мета «Юний захисник Вітчизни» – формування в дітей та учнівської молоді моральних, культурних, фізичних якостей і патріотичних переконань засобами навчально-творчої діяльності в гуртку військово-патріотичного напрямку.

Основні завдання програми:

- ознайомлення з українською культурою, історичними подіями, визначними діячами, історією рідного краю;
- формування у вихованців умінь і навичок з військово-прикладної підготовки;
- підготовка вихованців до військової служби та забезпечення власної безпеки і безпеки людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу;
- формування у вихованців патріотичних цінностей, виховання поваги до культурного та історичного минулого України;
- формування рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності.

Програма передбачає навчання дітей та учнівської молоді від 10 до 18 років у групах початкового і основного рівнів протягом трьох років. Кількісний склад навчальної групи – 15 осіб.

На опрацювання навчального матеріалу відводиться така кількість годин:

1-й рік – початковий рівень – 216 год. на рік, 6 год. на тиждень;

2-й рік – основний рівень – 216 год. на рік, 6 год. на тиждень;

3-й рік – основний рівень – 216 год. на рік, 6 год. на тиждень.

Зміст навчальної програми структурований за темами, що подані в порядку зростання складності матеріалу.

Тривалість занять визначається з урахуванням психофізіологічного розвитку та допустимого навантаження і складає в академічних годинах 45 хвилин. Заняття гуртка мають теоретичну та практичну складові і передбачають створення умов для наближення змісту тем до реального життя. Участь у добровільній діяльності є неодмінною складовою навчально-виховного процесу.

Планування занять, екскурсій, змагань, інших видів навчально-творчої діяльності враховує сезонні зміни погоди. Необхідною умовою організації екскурсій і практичних занять на місцевості є дотримання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки.

Під час канікул здійснюються масові заходи: екскурсії, походи, змагання, волонтерські акції тощо. Для закріплення й реалізації набутих вихованцями знань, умінь і навичок під час літніх канікул вихованці гуртка працюють за додатковою програмою, розробленою керівником гуртка, беруть участь у зборах профільних міських та обласних об'єднань (поза сіткою навчальних год.)

Програма передбачає варіативність як дидактичних принципів, так і інноваційних методів навчання.

У процесі роботи гуртка з метою ефективного засвоєння систематизованих знань, формування умінь та навичок використовуються засоби навчання відповідно до чинного Типового переліку навчально-наочних посібників і технічних засобів навчання для позашкільних навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки, України.

На заняттях гуртка застосовуються різноманітні наочні засоби навчання: посібники, картографічний і роздатковий матеріали, технічні засоби навчання.

Поряд із груповими, колективними формами роботи проводяться індивідуальні заняття з гуртківцями відповідно до чинного Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах. Така форма роботи доцільна в процесі підготовки до змагань, конкурсів, виставок, інших масових заходів. Створюються умови для диференціації й індивідуалізації навчання відповідно до творчих здібностей, обдарованості, віку, психофізичних особливостей стану здоров'я дітей.

Керівник гуртка враховує рівень підготовки, вік, інтереси вихованців, стан матеріально-технічної бази навчального закладу, у якому працюють гуртки, і може вносити зміни до розподілу навчального часу на вивчення окремих тем програми.

У процесі навчально-творчої діяльності на заняттях особлива увага приділяється дотриманню правил техніки безпеки.

У перші тижні занять необхідно провести батьківські збори для ознайомлення з планом роботи гуртка, розкладом занять, вимогами до вихованців гуртка, їхнього особистого спорядження.

Вихованці на початку кожного навчального семестру мають проходити медичний огляд для отримання медичної довідки про стан здоров'я. Після хвороби, отримання ушкоджень, травм вихованець допускається до занять за умови надання довідки про стан здоров'я.

Формами контролю рівня засвоєння гуртківцями програми є виконання тестових завдань і нормативів.

Початковий рівень, перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема	Кількість годин		
		Теоретичних	Практичних	Усього
1.	Вступ	1	1	2
2.	Військова служба	2	2	4
3.	Державна символіка	2	2	4
4.	Історія українського війська	4	2	6
5.	Загальновійськова підготовка	6	14	20
6.	Вогнева підготовка	6	30	36
7.	Топографічна підготовка	6	16	22
8.	Тактична підготовка	4	22	26
9.	Загальна фізична підготовка	6	48	54
10.	Долікарська допомога	4	10	14
11.	Основи цивільного захисту	2	8	10
12.	Спортивні ігри	2	14	16
13.	Підсумок	1	1	2
Разом		46	170	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Основна мета та завдання роботи гуртка на навчальний рік. Ознайомлення з інструкціями з охорони праці, техніки безпеки, правил протипожежної безпеки.

Практична частина. Перегляд та обговорення відеоматеріалів про Збройні Сили України.

2. Військова служба (4 год.)

Теоретична частина. Конституція України. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу». Призначення Збройних Сил України та військових формувань України.

Практична частина. Робота з інформаційними джерелами. Перегляд та обговорення відеоматеріалів про Збройні Сили України.

3. Державна символіка (4 год.)

Теоретична частина. Прапор, герб, гімн України. Державні символи Президента України.

Традиції, культура та історія нашої держави як основа державних символів.

Практична частина. Робота з інформаційними джерелами. Підготовка повідомлень, їх обговорення.

4. Історія українського війська (6 год.)

Теоретична частина. Українське військо. Призначення, організаційна структура, озброєння. Основні етапи його розвитку.

Практична частина. Створення презентації про героїчні сторінки українського війська. Екскурсія до краєзнавчого музею.

5. Загальновійськова підготовка (20 год.)

Теоретична частина. Військові статuti Збройних Сил України. Військові звання і знаки розрізнення. Форма одягу.

Начальники і підлеглі, старші та молодші, їх права й обов'язки. Дотримання військовослужбовцями статутних взаємовідносин.

Правила військової ввічливості і поведінки військовослужбовців. Порядок звернення до начальників, віддання і виконання наказів. Обов'язки солдата.

Стройові прийоми і рух без зброї.

Практична частина. Робота з літературою. Виконання стройових прийомів без зброї. Екскурсія до військової частини.

6. Вогнева підготовка (36 год.)

Теоретична частина. Історія зброї. Сучасна зброя. Загальна будова пневматичних гвинтівок (ІЖ-38, МР-512), їх характеристика та принцип дії.

Основи стрільби з пневматичної гвинтівки. Помилки під час виконання стрільби, їх усунення. Вибір точки прицілювання.

Автомат Калашникова, історія його розроблення.

Заходи безпеки під час стрільби.

Практична частина. Виконання стрільби з пневматичної гвинтівки. Відпрацювання елементів прицілювання.

Неповне розбирання та складання автомата Калашникова.

7. Топографічна підготовка (22 год.)

Теоретична частина. Карта. Умовні позначки. Робота з картою. Сторони горизонту, їх пошук на місцевості.

Компас, його будова, принцип дії. Види компасів. Азимут і його визначення.

Орієнтування на місцевості за компасом, небесними світилами та культовими предметами.

Повідомлення про своє місцезнаходження.

Практична частина. Визначення сторін горизонту за компасом, небесними світилами та місцевими предметами. Визначення азимута предмета на місцевості. Визначення напрямку руху за магнітним азимутом.

Розроблення маршруту для походу.

8. Тактична підготовка (26 год.)

Теоретична частина. Бій. Основи загальновійськового бою. Види загальновійськового бою. Основні риси загальновійськового бою. Види вогню і маневрів у бою.

Пересування під час бою.

Озброєння та екіпіровка солдата. Підготовка солдата до бою. Дії солдата в бою.
Практична частина. Індивідуальні тактичні дії і дії в складі групи.

9. Загальна фізична підготовка (54 год.)

Теоретична частина. Фізична підготовка, її значення в житті людини. Фізичні вправи, їх види.

Програми і специфіка легкоатлетичних вправ. Комплексні вправи, спрямовані на тренування всіх груп м'язів з використанням ваги тіла. Техніка безпеки під час занять в спортивних залах закладу.

Плавання. Правила і специфіка виконання вправ у воді. Стрибки у воду. Техніка безпеки на воді. Правила поведінки біля водоймищ.

Практична частина. Виконання легкоатлетичних фізичних вправ. Виконання вправ для м'язів тулуба, м'язів черевного пресу, м'язів спини, м'язів рук, використовуючи вагу власного тіла.

Виконання вправ у воді. Плавання способом «брас». Стрибки у воду. Ігри у воді. Навчання.

10. Долікарська допомога (14 год.)

Теоретична частина. Анатомія людини. Рани. Види ран і кровотеч. Накладання пов'язок. Накладання кровоспинного джгута. Правила транспортування потерпілих під час кровотеч.

Практична частина. Накладання пов'язок. Накладання кровоспинного джгута. Транспортування потерпілих.

11. Основи цивільного захисту (10 год.)

Теоретична частина. Надзвичайні ситуації мирного і воєнного часу. Сигнали і порядок оповіщення про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій. Дії за попереджувальним сигналом. Засоби індивідуального захисту органів дихання.

Практична частина. Перегляд, обговорення відеоматеріалів за темою. Дії за попереджувальним сигналом. Правила виготовлення найпростіших засобів захисту. Виготовлення засобів індивідуального захисту органів дихання. Виконання практичних дій з використання засобів індивідуального захисту органів дихання.

12. Спортивні ігри (16 год.)

Теоретична частина. Спортивні ігри. Правила гри в настільний теніс. Правила гри у футбол.

Практична робота. Ігри: настільний теніс, футбол.

13. Підсумок (2 год.)

Теоретична частина. Підсумок роботи гуртка за рік. Індивідуальні завдання на літній період.

Практична робота. Виконання тестів, контрольних вправ.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- Конституцію України, Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу»;
- державну символіку;
- Військові статuti Збройних Сил України;
- стройові прийоми і рух без зброї;
- види сучасної стрілецької зброї;
- умовні знаки топографічної карти;
- види надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу;
- загальнорозвивальні вправи;
- правила з охорони праці та техніки безпеки під час проведення занять, тренувань, масових заходів.

Вихованці мають уміти:

- визначати сторони горизонту;
- визначати азимут предмета на місцевості;
- надавати першу медичну допомогу;
- виконувати стрільбу з пневматичної зброї;
- виконувати стройові прийоми;
- орієнтуватися на місцевості;
- виконувати загально розвивальні, силові вправи.

Вихованці мають набути досвіду:

- діяти у надзвичайних ситуаціях з метою збереження власного життя і життя інших людей;

- виготовлення найпростіших засобів індивідуального захисту
- надавати долікарську медичну допомогу.

Основний рівень, другий рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема	Кількість годин		
		Теоретичних	Практичних	Усього
1.	Вступ	1	1	2
2.	Історія Українських Збройних Сил	6	2	8
3.	Військова символіка	2	2	4
4.	Загальновійськова підготовка	6	18	24
5.	Топографічна підготовка	6	20	26
6.	Вогнева підготовка	4	26	30
7.	Тактична підготовка	4	14	18
8.	Прикладна фізична підготовка	12	40	52
9.	Долікарська допомога	6	6	12
10.	Основи цивільного захисту	8	12	20
11.	Спортивні ігри	4	14	18
12.	Підсумок	1	1	2
	Разом	60	156	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Основна мета та завдання роботи гуртка на навчальний рік. Ознайомлення з вимогами до охорони праці, ТБ та ППБ.

Практична частина. Перегляд та обговорення відеоматеріалів.

2. Історія Українських Збройних Сил (8 год.)

Теоретична частина. Збройні Сили України, їх формування і розвиток. Служба за контрактом у Збройних силах України. Миротворча діяльність українських військ.

Практична частина. Зустрічі з учасниками бойових дій. Екскурсія до краєзнавчого музею.

3. Військова символіка (4 год.)

Теоретична частина. Ознаки військової влади. Емблеми і прапори. Військова символіка. Порядок використання символіки у Збройних Силах України. Військова присяга.

Військова геральдика.

Практична частина. Екскурсія до військової частини.

4. Загальновійськова підготовка (24 год.)

Теоретична частина. Офіцерський склад. Штаб військової частини. Генеральний штаб. Порядок видання і виконання наказів.

Стройова підготовка. Стройові прийоми. Рух зі зброєю.

Практична частина. Рух стройовим і похідним кроком. Військове привітання. Вихід зі строю, підхід до начальника, повернення у стрій. Шиккування відділення в розгорнутий і похідний стрій. Військове вітання відділення на місці і під час руху. Виконання стройових прийомів без зброї, зі зброєю. Екскурсія до військової частини.

5. Топографічна підготовка (26 год.)

Теоретична частина. Читання карти. Вимірювання відстаней на карті. Інструменти вимірювання відстаней на карті. Планіметри, курвіметри.

Визначення відстаней до цілі різними способами.

Рух за азимутом.

Практична частина. Робота з топографічною картою. Читання карти і вимірювання відстаней на карті. Рух за азимутом, обхід перешкод, пошук об'єкта. Участь у туристичних походах місцями бойової і трудової слави

6. Вогнева підготовка (30 год.)

Теоретична частина. Сучасна зброя. Призначення, бойові властивості та загальна будова карабіну, гвинтівки та пістолета. Заходи безпеки під час виконання стрільби.

Прицілювання. Етапи прицілювання.

Практична частина. Робота зі спеціальною літературою. Неповне розбирання, складання карабіну, гвинтівки та пістолета. Практичне виконання стрільби з пневматичної зброї з положень «лежачи», «стоячи», «з коліна». Виконання прицілювання.

7. Тактична підготовка (18 год.)

Теоретична частина. Позиція для стрільби. Місця спостереження. Правила, прийоми метання ручних гранат. Особиста зброя та екіпіровка солдата в бою.

Практична частина. Вибір позиції для стрільби, місця спостереження. Риття окопу. Метання ручних гранат. Пересування в екіпіровці солдата.

8. Прикладна фізична підготовка (52 год.)

Теоретична частина. Фізична підготовка. Прикладна фізична підготовка. Прийоми самозахисту. Рукопашний бій. Марш-кидки. Природні перешкоди, їх подолання. Правила безпеки під час занять і тренувань.

Прикладне плавання на відкритій воді. Вибір місцевості для плавання на водоймищах. Техніка безпеки при виконанні вправ на відкритій воді.

Практична частина. Виконання вправ на фізичне навантаження, на подолання природних перешкод. Виконання марш-кидків на 3–5 км. Вивчення прийомів самозахисту. Обладнання місця для плавання на водоймищі. Ігри у воді. Навчання плаванню способом «брас на боці».

9. Долікарська допомога (20 год.)

Теоретична частина. Опіки. Відмороження. Штучне дихання. Непрямий масаж серця. Переломи і вивихи. Іммобілізація кінцівок. Правила транспортування потерпілих після ушкоджень і поранень.

Практична частина. Робота зі спеціальною літературою. Перегляд та обговорення відеоматеріалів. Надання допомоги після опіку, відмороження. Іммобілізація кінцівок. Проведення штучного дихання та непрямого масажу серця.

10. Основи цивільного захисту (12 год.)

Теоретична частина. Захисні споруди. Оповіщення населення у мирний і воєнний час. Штаб цивільної оборони.

Пост радіаційного і хімічного спостереження. Медичні засоби індивідуального захисту. Індивідуальні дозиметри та їх використання.

Аптечка індивідуальна (АІ-2).

Практична частина. Перегляд та обговорення відеоматеріалів. Дії за попереджувальним сигналом. Правила виготовлення захисних споруд. Виконання практичних дій під час оповіщення населення за різних надзвичайних ситуацій. Робота з індивідуальними дозиметрами. Ознайомлення з аптечкою індивідуальною (АІ-2). Екскурсія та практичні заняття на базі частини МЧС.

11. Спортивні ігри (18 год.)

Теоретична частина. Правила гри у баскетбол. Правила гри у волейбол.

Практична робота. Спортивні ігри.

12. Підсумок (2 год.)

Теоретична частина. Підсумок роботи гуртка.

Практична робота. Виконання тестових завдань і нормативів. Індивідуальні домашні завдання на літній період.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- основні етапи розвитку українських збройних сил;
- військову символіку;
- стройові прийоми;
- інструменти для вимірювання відстаней на карті;
- сучасну стрілецьку зброя;
- прийоми самозахисту;
- правила транспортування потерпілих;
- правила використання індивідуальних дозиметрів;
- правила спортивних ігор;

- правила техніки безпеки та протипожежної безпеки, з охорони праці під час занять і тренувань, виконання стрільби.

Вихованці мають уміти:

- виконувати стройові прийоми;
- використовувати інструменти для вимірювання відстаней на карті;
- виконувати прийоми самозахисту;
- дотримуватися правил транспортування потерпілих;
- дотримуватися правил спортивних ігор;
- дотримуватися правил техніки безпеки та протипожежної безпеки, з охорони праці під час занять і тренувань, стрільби.

Вихованці мають набути досвіду:

- надавати долікарську допомогу;
- виконувати стрільбу з пневматичної зброї зі стандартних положень;
- виконувати неповне розбирання та збирання АК, СКС і ПМ;
- орієнтуватися на місцевості за допомогою карти та компасу;
- розв'язувати навчальні завдання для досягнення мети.

**Основний рівень, третій рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

№	Тема	Кількість годин		
		Теоретичних	Практичних	Усього
1.	Вступ	1	1	2
2.	Сучасні Збройні Сили України	6	2	8
3.	Козацько-лицарські традиції	6	2	8
4.	Державна символіка держав Європейського союзу	2	2	4
5.	Загальновійськова підготовка	4	16	20
6.	Топографічна підготовка	4	14	18
7.	Вогнева підготовка	4	20	24
8.	Прикладна фізична підготовка	6	28	34
9.	Тактична підготовка	4	12	16
10.	Долікарська допомога	2	6	8
11.	Аварійне орієнтування і виживання	12	22	34
12.	Туризм	4	12	16
13.	Спортивні ігри	1	15	16
14.	Військова освіта	2	4	6
15.	Підсумок	1	1	2
Разом		61	155	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Основна мета та завдання роботи гуртка на навчальний рік. Вимогами до охорони праці, ТБ та ППБ.

Практична частина. Перегляд та обговорення відеоматеріалів про результати діяльності гуртка.

2. Сучасні Збройні Сили України (8 год.)

Теоретична частина. Становлення Збройних Сил України. Військові нагороди. Видатні військові діячі. Служба за контрактом. Озброєння, військова техніка.

Миротворчі сили. Завдання миротворчої місії військових в іншій країні. Миротворчі війська України.

Практична частина. Перегляд та обговорення відеоматеріалів. Зустрічі з військовими.

3. Козацько-лицарські традиції (8 год.)

Теоретична частина. Козацька взаємовиручка. Побратимство. Військова честь й обов'язок. Моральність воїна.

Практична частина. Робота з літературними, архівними джерелами. Перегляд відеоматеріалів за темою, їх обговорення. Волонтерська робота.

4. Державна символіка держав ЄС (4 год.)

Теоретична частина. Знаки, символи, кольори, їх державницька ідея. Символи Європи, Європейського союзу (ЄС). Прапор Європи. Гасло ЄС. Гімн Європи. День Європи. Використання символів третіми сторонами. Європейські символи в Україні.

Практична частина. Робота з літературою. Перегляд та обговорення відеоматеріалів.

5. Загальновійськова підготовка (20 год.)

Теоретична частина. Внутрішня та вартова служба. Пост, його обладнання та оснащення. Способи охорони поста. Чатовий (вартовий), його права й обов'язки. Порядок заряджання та розряджання зброї. Порядок застосування зброї. Стройова підготовка. Стройова пісня.

Практична частина. Дії днювального, чатового. Охорона поста. Виконання стройових прийомів зі зброєю. Виконання стройової пісні.

6. Топографічна підготовка (18 год.)

Теоретична частина. Карти, карти-схеми. Місцевість, її огляд та обстеження. Орієнтири, відстані до них. Способи визначення відстаней до орієнтирів.

Практична частина. Створення карти, карти-схеми. Знаходження орієнтирів за зворотнім азимутом. Вимірювання відстаней до орієнтирів. Туристські походи.

7. Вогнева підготовка (24 год.)

Теоретична частина. Гранати, міни, їх види, призначення, бойові властивості. Заходи безпеки під час метання ручних гранат.

Важка стрілецька зброя. Види та застосування важкої стрілецької зброї.

Практична частина. Метання ручних осколкових гранат. Бойова стрільба з АК. Екскурсія на військовий полігон.

8. Тактична підготовка (16 год.)

Теоретична частина. Мотострілецьке відділення. Структура мотострілецького відділення. Бойовий і похідний порядок мотострілецького відділення.

Практична частина. Дії солдата в бою у складі мотострілецького відділення. Дії солдата у похідному та бойовому порядку мотострілецького відділення. Установлення мін, їх розмінування.

9. Прикладна фізична підготовка (34 год.)

Теоретична частина. Прикладна фізична підготовка. Штучні і природні перешкоди. Смуга перешкод. Подолання смуги перешкод. Техніка безпеки.

Прикладне плавання. Транспортування потерпілого у воді.

Практична частина. Виконання індивідуальних завдань. Виконання вправ для формування стройової виправки та підтягнутості. Створення смуги перешкод. Подолання смуг перешкод. Виконання марш-кидків на 5–10 км. Відпрацювання прийомів самозахисту зі зброєю.

10. Долікарська допомога (8 год.)

Теоретична частина. Отрути та отруйні речовини. Отруєння.

Практична частина. Перегляд відеоматеріалів за темою, їх обговорення. Робота з інформаційними джерелами. Підготовка доповідей.

11. Аварійне орієнтування і виживання (34 год.)

Теоретична частина. Аварійне орієнтування, його засоби. Чинники виживання. Аналіз ситуації. Безпечна лінія поведінки. Подолання голоду, спеки, спраги, холоду, страху, перевтоми, самотності. Ознаки присутності людей. Сигнали про лихо.

Практична частина. Орієнтування за компасом, небесними світилами, місцевими прикметами, культовими спорудами. Дотримання заданого напрямку. Застосування засобів пасивного теплового захисту. Визначення завдань самопорятунку в небезпечних ситуаціях. Заходи із самопорятунку, безпечної лінії поведінки, довикористання, харчування. Спостереження з метою виявлення прямих або непрямих ознак присутності людей. Використання дзеркала, повітряного змія, кишенькового електричного ліхтарика, багаття, свічки для надавання сигналів.

12. Туризм (16 год.)

Теоретична частина. Туризм. Підготовка до походу. Туристське спорядження. Установлення намету. Розведення багаття.

Техніка безпеки та правила поведінки.

Практична робота. Укладання рюкзака, хода з ним. Установлення намету. Розведення багаття. Приготування їжі на вогнищі. Туристський похід.

13. Спортивні ігри (16 год.)

Теоретична частина. Гандбол, пляжний футбол. Правила гри у гандбол, пляжний футбол.

Практична частина. Ігри в гандбол, пляжний футбол за спрощеними правилами.

14. Військова освіта (6 год.)

Теоретична частина. Військова наука і військове мистецтво. Кадри для збройних сил. Військова освіта. Військові вищі навчальні заклади.

Практична частина. Зустріч з викладачами, курсантами військового вищого навчального закладу.

15. Підсумок (2 год.)

Теоретична частина. Підсумок роботи гуртка.

Практична частина. Виконання тестових завдань, контрольних вправ і нормативів.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- етапи становлення Збройних Сил України;
- завдання миротворчої місії військових в іншій країні;
- козацькі-лицарські традиції;
- державну символіку держав ЄС;
- завдання внутрішньої та вартової служб;
- права й обов'язки чатового (wartового);
- способи визначення відстаней до орієнтирів;
- види та застосування важкої стрілецької зброї;
- способи аварійного орієнтування і виживання;
- правила користування туристичним спорядженням;
- правила техніки безпеки та протипожежної безпеки, з охорони праці під час навчальних занять, тренувань, туристських походів, проведення масових заходів.

Вихованці мають уміти:

- визначати символи держав ЄС;
- використовувати різні способи охорони поста;
- створювати карти, карти-схеми;
- вимірювати відстані до орієнтирів;
- заряджати та розряджати зброю;
- виконувати стрільбу зі стандартних положень;
- використовувати засоби аварійного орієнтування на місцевості;
- застосувати засоби пасивного теплового захисту;
- визначати завдання самопорятунку в небезпечних ситуаціях;
- використовувати спеціальне туристське спорядження за призначенням;
- скласти рюкзак, встановлювати намети;
- розраховувати силове навантаження для індивідуального виконання вправ;
- транспортувати потерпілого у воді;
- надавати долікарську допомогу.

Вихованці мають набути досвіду:

- виконання стрільби зі стрілецької зброї;
- здійснення туристських походів;
- роботи з літературними, архівними джерелами;
- волонтерської роботи.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ГУРТКА

Обладнання	К-ть / шт.
Комп'ютер	За потребою
Принтер	
Мультимедійний проектор	

Сканер	
Накопичувач USB Flash-drive	1
Пневматична гвинтівка (ІЖ-38, МР-512)	4-6
Макет масо габаритний АК-74 або АКС-74	1-2
Макет масо габаритний ПМ	1
Макет масо габаритний СКС	1
Макети масо габаритні іншої стрілецької зброї	За потребою
Компас	16-18
Речовий мішок	16-18
Секундомір	2
Протигази	16-18
Макети дерев'яні АК	16-18
Бінокль	2
Канцелярське приладдя	К-ть / шт.
Зошит	16-18
Папір друкарський і копіювальний	За потребою
Ручки, олівці	
Фломастери	
Ножиці, канцелярські ножі	
Гумка	
Скріпки, кнопки	
Папки, файли	
Диски CD, DVD	

Використані джерела

1. Алешин В. М. Туристская топография [текст] / В. М. Алешин. М.: Профиздат, 1985. – 285 с.
2. Андрощук Н. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості) / Тернопіль: Підруч. і посіб., 2006. – 160 с.
3. Бордунова М. Спортивная стрельба [текст] / Москва: Вече, 2002. – 384 с.
4. Васильков, Г. Физические упражнения в парах [текст] / Здоровье, 1990, С. 34-73.
5. Вахлис К. Спутник туриста [текст] / К.: Здоров'я, 1983. – 352 с. С 19–27.
6. Вейдер Д. / Система строительства тела // Физкультура и спорт – 1991 р. С. 59–72.
7. Гольцев Ю.А. Автономное выживание летчика: Пособие / М.: Воениздат, 1992. – 180 с.
8. Гриценко І. В. Гомін віків: навчальний посібник з історії України для 5 класу [текст] / Київ: Проза, 1994. – 192 с.
9. Захаров П. Школа альпинизма [текст] / Вища школа. – 1981.
10. Зубалий Н. Стрілецькі гуртки в навчальних закладах [текст] / Київ: Радянська школа, 1989.
11. Каляндрук Т. Таємниці бойових мистецтв України / Львів: літературна агенція ПІРАМІДА, 2007, 291с.
12. Навчальна програма «Школа безпеки» (авт. Кречотіна Т.М., Колтакова В.О., Палєєва Л.А.) Програми з позашкільної освіти / за загальною редакцією к.п.н Л.В. Тихенко. – Суми : Університетська книга, 2014. – 316 с.
13. Новосельський В. Методика уроку фізичної культури у старших класах: Навчальний посібник [текст] / Київ: Рад. школа, 1989–128 с.
14. Підручник сержанта збройних сил [текст] // Київ-Вежа – 1997 р. С. 78–94.
15. Плехов В. Оздоровча атлетика для новачків [текст] / Донецьк: Знання, 2005.
16. Присяжнюк Д.С., Дуб І.М. Загально-підготовчі, спеціальні і підвідні вправи в легкій атлетиці [текст] /ВДПУ ім.М.Коцюбинського.–Вінниця. 2001. – 96 с.
17. Серебренников Г. Парашутный спорт: учебное пособие [текст] / Москва: Патриот, 1990 г. – 223 с.
18. Смирнов В. Справочник инструктора-парашютиста [текст] / 2-е изд., доп. // М.: ДОСААФ, 2004 – 220 с.
19. Спутник туриста [текст] / Київ-Здоров'я. – 1983р.
20. Стопалов С.Г. По рекам и озерам [текст]: советы начинающим туристам-байдарочникам / Минск: Польша, 1989. – 119 с.
21. Субтельний О. Історія України [текст] / О. Субтельний, К.: 1992.
22. Теорія і практика підготовки парашутистів // Київ «Вежа» – 1999 р.
23. Томчук М.І. Допризовна підготовка [Текст]: підручник для 10–11 кл. / 2-е вид., змін. і доповн. // К. : Вежа, 2000. – 448 с.
24. М.І. Допризовна підготовка [Текст]: підручник для 10–11 кл. / 2-е вид., змін. і доповн. // К. : Вежа, 2000. – 448 с.

Навчальна програма з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку

КОЗАЦЬКИЙ СПАС

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Складовою системи патріотичного виховання дітей та учнівської молоді є формування громадянина-патріота, який розуміє громадянський обов'язок; прагне до духовного і фізичного самовдосконалення; вивчає героїчні сторінки історії українського народу. Проте головним результатом виховних зусиль має бути готовність вихованців до військово-патріотичної діяльності як внутрішнього системного утворення, що складається з освітнього, фізичного, психологічного, соціального і духовного чинників.

Навчальна програма розроблена з урахуванням Законів «Про освіту», «Про позашкільну освіту»; Положення про позашкільний навчальний заклад, Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України, Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах, Основних орієнтирів виховання учнів 5–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів і ґрунтується на принципах науковості, гуманізації, народності, культуровідповідності, індивідуального підходу у навчанні, відповідності завдань освіти й виховання та враховує анатомо-фізіологічні і психологічні особливості розвитку дітей середнього і старшого шкільного віку.

Мета програми – виховання гармонійно розвиненої особистості в душі українського козацького лицарства, української національної ідеї, відданості українському народові.

Основні завдання програми:

- виховання національної свідомості, громадянської позиції, патріотизму, готовності до опанування духовної спадщини українського козацтва;
- виховання дітей та учнівської молоді на основі української козацької педагогіки, ідей національного відродження України;
- залучення до систематичного фізичного, інтелектуального та духовного самовдосконалення на сформованих історією українського козацтва засадах козацької педагогіки, козацького світогляду;
- підготовка до захисту історико-культурних здобутків українського народу;
- формування особистої та спільної творчої діяльності в процесі виконання навчальних і практичних завдань під час гурткових занять, тренувань, змагань, експедицій, акцій, волонтерської діяльності.

Програма передбачає навчання дітей та учнівської молоді віком від 11 до 18 років у групі основного навчально-організаційного рівня протягом року.

Кількісний склад навчальної групи – не менше 15 осіб.

На опрацювання навчального матеріалу відводиться така кількість годин:

1-й рік – початковий рівень – 216 годин на рік, 6 год. на тиждень;

2-й рік – основний рівень – 216 годин на рік, 6 год. на тиждень;

3-й рік – основний рівень – 216 годин на рік, 6 год. на тиждень.

Програма гуртка спрямована на підвищення фізичної та інтелектуальної активності, вихованців; виховання життєво й соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях; вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань.

Методологічною основою навчально-творчої діяльності гуртка служать ідеї національної та загальнолюдської гуманістичної культури.

Тривалість занять визначається з урахуванням психофізіологічного розвитку та допустимого навантаження і складає в академічних годинах 45 хвилин. Заняття гуртка мають теоретичну та практичну складові, що передбачають комплексне високопрофесійне організаційно-методичне та науково-педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу на засадах державної концепції національного виховання та української козацької педагогіки. Необхідною умовою організації екскурсій і практичних занять на місцевості є дотримання санітарно-гігієнічних вимог і техніки безпеки. Участь у добровільній діяльності є необхідною складовою навчально-виховного процесу. Планування занять, екскурсій, змагань, інших видів навчально-творчої діяльності враховує сезонні зміни погоди. Під час канікул планується масові заходи: екскурсії, походи, змагання, волонтерські акції тощо.

Для закріплення та реалізації набутих знань, умінь і навичок під час літніх канікул вихованці гуртка беруть участь у зборах профільних міських та обласних творчих дитячих об'єднань.

Програма передбачає варіативність як дидактичних принципів, так і елементів інноваційних методів навчання, спрямованих на формування творчої особистості. На заняттях гуртка застосовуються різноманітні засоби навчання: наочні посібники, відеоматеріали, технічні засоби навчання тощо.

Поряд із груповими, колективними формами роботи проводяться індивідуальні заняття з гуртківцями відповідно до чинного Положення про порядок організації індивідуальної та групової форми роботи в позашкільних навчальних закладах. Така форма роботи доцільна в процесі підготовки до змагань, конкурсів, інших масових заходів. Створюються умови для диференціації та індивідуалізації навчання відповідно до творчих здібностей, обдарованості, віку, психофізичних особливостей стану здоров'я дітей.

Теми є самостійними структурними одиницями і подані в порядку зростання складності матеріалу.

У перші тижні занять необхідно провести батьківські збори для ознайомлення з планом роботи гуртка, розкладом занять, вимогами до гуртківця.

На початку кожного семестру навчального року вихованці мають проходити медичний огляд для отримання довідки про стан здоров'я. Після хвороби, отримання ушкоджень, травм вихованець допускається до занять за умови надання довідки про стан здоров'я.

Формами контролю за результативністю навчання вихованців гуртка є підсумкові, залікові заняття, опитування, виконання нормативів, контрольних управ та участь у змаганнях з боротьби «Навхрест» і рукопашу «Спас», фестивалях козацьких бойових і традиційних мистецтв, вишкільних таборів, показових виступах, акціях, спрямованих на збереження історичної та духовної спадщини українського народу, пропаганду здорового способу життя, популяризацію національних традицій. На заняттях також використовуються форми контролю, що реалізуються вихованцями (узаємоконтроль, самоконтроль, самокорегування).

У процесі роботи гуртка з метою ефективного засвоєння систематизованих знань, формування умінь і навичок використовуються засоби навчання відповідно до чинного Типового переліку навчально-наочних посібників і технічних засобів навчання для позашкільних навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України (наказ МОН України № 1123 від 11.12.2008 р.).

Початковий рівень, перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	1	2
Розділ I. Українське козацтво	30	10	40
1.1. Історія українського народу	4	2	6
1.2. Походження українського козацтва	4	2	6
1.3. Українська козацька духовність	22	6	28
Розділ II. Загальні відомості про організм людини	6	6	12
2.1. Будова та функції організму людини	2	2	4
2.2. Знання та навички з гігієни	2	2	4
2.3. Вплив фізичних вправ на організм людини.	2	2	4
Розділ III. Козацький вишкіл	12	148	160
3.1. Загальна фізична підготовка	4	56	60
3.2. Стройовий впоряд	2	10	12
3.3. Бойовий Спас	6	82	88
Підсумок	1	1	2
Разом	50	166	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Знайомство з вихованцями. Правила поведінки вихованців, їх зовнішній вигляд. Вимоги щодо техніки безпеки під час занять, тренувань у спортивній залі, водоймі (басейні), на стадіоні. Вимоги щодо охорони праці та заходи безпеки під час занять і проведення масових заходів.

Ознайомлення з навчальною програмою гуртка на навчальний рік.

Практична частина. Перегляд та обговорення відеоматеріалів про українських козаків.

Розділ I. Українське козацтво(40год.)

1.1. Історія українського народу(6 год.)

Теоретична частина. Перші письмові згадки про Україну. Політичний і суспільний устрій України-Руси. Становлення і розвиток українського суспільства.

Культура і побут українців.

Практична частина. Екскурсія до краєзнавчого музею. Перегляд й обговорення відеоматеріалів про історію українського народу. Створення краєзнавчого календаря.

1.2. Походження українського козацтва(6 год.)

Теоретична частина. Українське козацтво. Його типовість та унікальність.

Етапи розвитку українського козацтва.

Запорізька Січ. Військовий і територіальний устрій Січі. Форма правління. Військова й державна символіка запорізьких козаків.

Ідейно-моральний потенціал козаків.

Козацьке побратимство.

Практична частина. Робота з літературою, архівними матеріалами, Інтернет джерелами. Розроблення проектів «Про українське козацтво».

1.3. Українська козацька духовність(28год.)

Теоретична частина. Українська козацька духовність. Філософія, світогляд, естетика, правосвідомість, ідеологія козаків.

Духовна домінанта козацької психології. Місія козацької духовності.

Козацька сім'я, рівноправність чоловіка і дружини, стосунки в сім'ї, режим дня, побут, звичаї, традиції, житлові умови. Система сімейних цінностей.

Духовні традиції козацьких родів. Їх геральдика, меценатство.

Духовні традиції козацьких династій рідного краю.

Практична частина. Екскурсії до краєзнавчого музею, околицями населеного пункту. Зустрічі з краєзнавцями. Робота з краєзнавчими джерелами, краєзнавчою науковою й художньою літературою. Робота з ілюстративним матеріалом краєзнавчого змісту (карти, схеми, таблиці тощо). Створення мультимедійної презентації «Літопис рідного краю».

Розділ II. Загальні відомості про організм людини (12год.)

2.1. Будова та функції організму людини (4 год.)

Теоретична частина. Будова та функції організму людини. Основні системи організму людини. Обмін речовин в організмі. Оздоровче харчування.

Практична частина. Вимірювання артеріального тиску, частоти серцевих скорочень. Визначення калорійності щоденного харчування.

2.2. Знання та навички з гігієни (4год.)

Теоретична частина. Гігієна, її основні завдання. Гігієнічні основи загартовування. Систематичні заняття фізичними вправами як умова зміцнення здоров'я. Ранкова гігієнічна гімнастика. Одяг і сезони.

Практична частина. Розроблення фізичних вправ ранкової гігієнічної гімнастики. Вибір засобів індивідуальної гігієни. Добір одягу за сезоном і погодою. Складання індивідуального плану здорового способу життя.

2.3. Вплив фізичних вправ на організм людини(4год.)

Теоретична частина. Фізичний розвиток людини. Фізичні вправи, їх вплив на розвиток організму людини. Вимоги до фізичних вправ. Самоконтроль під час виконання фізичних вправ. Травмування під час виконання фізичних вправ. Звички, їх вплив на здоров'я. Вибір способу життя.

Практична частина. Визначення рівня фізичного розвитку. Перегляд відеоматеріалів за темою, їх обговорення. Розроблення комплексу фізичних вправ. Моделювання першої допомоги при травмуванні під час виконання фізичних вправ. Моделювання ситуацій відмови від паління, уживання наркотиків.

Розділ III. Козацький вишкіл (160 год.)

3.1. Загальна фізична підготовка(60 год.)

Теоретична частина. Фізична підготовка, її значення в житті людини. Техніка безпеки під час занять у спортивній залі закладу. Легкоатлетичні вправи, їх специфіка. Комплексні вправи, спрямовані на тренування всіх груп м'язів з використанням ваги тіла. Прикладне плавання. Правила спортивних ігор (настільний теніс, футбол, волейбол, баскетбол). Правила козацьких ігор («Гилка», «Слон», «Ріпка», «Скраколь» тощо).

Практична частина. Виконання комплексних вправ і легкоатлетичних програм фізичних вправ(біг, стрибки, метання). Виконання вправ для м'язів тулуба, черевного пресу, спини,рук з використанням ваги власного тіла. Плавання стилем «брас». Спортивні ігри (настільний теніс, футбол, волейбол, баскетбол). Козацькі ігри(«Гилка», «Слон», «Ріпка», «Скраколь» тощо).

3.2. Стройовий впоряд (12 год.)

Теоретична частина. Лади та керування ними. Обов'язки отаманів і козаків перед шикуванням і в ладу. Муштрові хвати й рух без зброї. Муштрова постава. Поверти на місці. Рух. Поверти під час руху.

Практична частина. Перегляд відеоматеріалів за темою, їх обговорення. Виконання команд у строю. Рух без зброї. Виконання поворотів під час руху./

3.3. Бойовий Спас(88 год.)

Теоретична частина. Бойове мистецтво Спас, його історія. Напрями підготовки у бойовому мистецтві Спас. Мистецтво Спасу як шлях пізнання буття воїна. Принципи бойового мистецтва Спас.

Підготовка опанування бойових навичок Спасу. Техніка ударів (руками, ногами). Техніка боротьби (захвати, кидки; больові та задушливі прийоми). Козацькі забави (ігри, танці, традиційна боротьба) як різновид бойової підготовки. Козацькі забави для опанування рухальною спадщиною козаків («Облавка», «Галембіза», «Верниголова»).

Практична частина. Виконання загально розвивальних вправ. Вправи для розвитку рухових якостей, рівноваги. Вправи з оволодіння технікою ударів, боротьби. Вправи на опанування бойових навичок Спасу. Спортивні ігри. Козацькі забави.

Підсумок (2 год.)

Теоретична частина. Підсумок роботи гуртка.

Практична частина. Виконання нормативних вправ з фізичної підготовки. Завдання на літній період.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- етапи розвитку України як держави;
- історію українського козацтва;
- духовні традиції козаків;
- козацькі династії рідного краю;
- системи організму людини та вплив фізичних навантажень на них;
- загально розвивальні вправи,порядок їх виконання;
- основи стройової підготовки;
- техніку виконання ударів, захватів;
- правила спортивних ігор, козацьких забав відповідно до програми;
- вимоги техніки безпеки під час проведення масових заходів, занять, тренувань у спортивній залі, водоймі, на стадіоні.

Вихованці мають уміти:

- працювати з різними джерелами інформації;
- виконувати загально розвивальні та силові фізичні вправи;
- виконувати стройові прийоми і рух без зброї;
- володіти технікою боротьби;

- володіти основами бойового Спасу;
- плавати стилем «брас»;
- користуватися засобами індивідуального захисту;
- надавати першу медичну допомогу.

Вихованці мають набути досвід:

- роботи з інформаційними джерелами, архівними матеріалами;
- культури спілкування в колективі;
- розраховувати силове навантаження під час виконання фізичних вправ;
- свідомого ставлення до власного здоров'я.

**Основний рівень, другий рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	1	2
Розділ I. Українське козацтво	30	10	40
1.1. Історія українського війська	4	2	6
1.2. Етапи розвитку українського козацтва	4	2	6
1.3. Козацька педагогіка	22	6	28
Розділ II. Козацький вишкіл	16	156	172
2.1. Загальна фізична підготовка	4	38	42
2.2. Стройовий впоряд	2	10	12
2.3. Бойовий Спас	6	82	88
2.4. Вогнева підготовка	4	26	30
Підсумок	1	1	2
Разом	48	168	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ВСТУП (2 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення із завданнями на навчальний рік. Інструктаж із техніки безпеки. Вимоги до зовнішнього вигляду вихованців гуртка, санітарно-гігієнічні вимоги під час занять.

Практична частина. Виставка-роздум «Наші досягнення». Перегляд та обговорення фото-, відеоматеріалів про досягнення вихованців гуртка за минулий рік.

Розділ I. Українське козацтво (40 год.)

1.1. Історія українського війська(6 год.)

Теоретична частина. Військо періоду Київської Русі. Українське військо періоду козаччини. Збройна боротьба українського народу за свою незалежність. Основні історичні етапи розвитку Збройних Сил України.

Практична частина. Екскурсія до музею військової частини. Зустріч із військовими. Створення презентації.

1.2. Етапи розвитку українського козацтва(6 год.)

Теоретична частина. Історія українського козацтва. Дмитро Байда-Вишневецький – засновник Запорізької Січі. Склад запорізького козацтва. Гетьманство. Боротьба за українську державність. Творче відродження козацтва в незалежній Україні.

Практична частина. Робота з науковими й літературними джерелами про козаків та пов'язані із запорізькими козаками історичні події. Підготовка доповідей, їх обговорення.

1.3. Козацька педагогіка (28 год.)

Теоретична частина. Козацька педагогіка, її головна мета, завдання, ідеї. Етапи виховання. Козацька педагогіка як частина народної педагогіки. Традиції козацької педагогіки. Козацькі школи.

Відносини між дорослими і дітьми. Обов'язки перед старшими. Фольклорне виховання, його роль та функціональне призначення. Козацький характер і вольова сфера. Розумова, мовна та емоційна сфери козаків. Пізнавально-виховний потенціал національної символіки.

Практична частина. Перегляд відеоматеріалів, ознайомлення з творами про козацький фольклор (пісень, дум, легенд, переказів, балад тощо) про козаків, їхню героїчну боротьбу. Створення презентації. Підготовка матеріалів до участі у всеукраїнських експедиціях.

Розділ II. Козацький вишкіл (172 год.)

2.1. Загальна фізична підготовка(42год.)

Теоретична частина. Здоров'я людини. Звички, їх вплив на здоров'я. Здоровий спосіб життя. Національні оздоровлювальні традиції. Атлетичні вправи, їх специфіка. Атлетичні вправи з обтяженням. Комплексні вправи. Комплексні вправи, спрямовані на тренування груп м'язів верхньої і нижньої частини тіла. Техніка безпеки під час виконання атлетичних вправ. Старовинні фізичні вправи. Спортивні ігри, козацькі забави. Плавання. Правила безпечного поведіння у воді.

Практична частина. Виконання легкоатлетичних і атлетичних вправ. Виконання вправ на розвиток спритності і реакції. Плавання. Виконання старовинних фізичних вправ із макетами історичної козацької зброї (спис, шабля, шашка, нагайка, хлист, лук, ніж тощо).

Спортивні ігри, козацькі забави (настільний теніс, футбол, волейбол, баскетбол, «Гилка», «Слон», «Ріпка», «Скраколь», «Чий батько дужчий», Війна козаків з турками» тощо).

2.2. Стройовий впоряд (12 год.)

Теоретична частина. Стройові прийоми зі зброєю. Стройові прийоми з навчальною зброєю на місці. Поверти й рух зі зброєю. Стройові прийоми з автоматом, карабіном, шаблею. Виконання стройових прийомів із прапором.

Практична частина. Виконання стройових прийомів. Стройове положення з автоматом, карабіном, прапором, шаблею. Стройові прийоми і рух зі зброєю.

2.3. Бойовий Спас (88 год.)

Теоретична частина. Спас як вид української національної боротьби. Фізична і психофізична культура. Техніка боротьби і моральні принципи. Бойовий одяг українців. Вишиванка як закодована система знаків й оберіг козака. Бійцівський Спас (Січ, Дюжа, Рата, Харобра). Тактика бойового мистецтва. Спас як раціональний спосіб використання технічних дій для перемоги над супротивником. Бойова техніка. Пластичність, відсутність статичних позицій, зміна рівнів атаки. Бій проти одного, двох і більше нападників. Козацький лук як вид зброї. Стрільба з лука. Правила безпеки під час стрільби з лука. Традиційні види боротьби (навхрест, на ремнях, штовхач, на лопатки (групова), навколішки, лежачи тощо). Бойове багатоборство. Козацькі забави (ігри, забави для опанування рухальною спадщиною козаків). Бій «лава-на-лаву», боротьба без рук (грудьми). Козацький кулачний бій, копанка (бій ногами). Акробатичні елементи, удари руками і ногами. Техніка виконання кидків. Традиційні українські танці (козачок, пластунець, метелиця, гопак тощо). Підготовка до спортивних змагань з українського рукопашу.

Практична частина. Використання козацької тактики і стратегії бою. Техніка ударів (руками, ногами). Техніка боротьби (захвати, кидки, больові і задушливі прийоми). Техніка бою без зброї. Техніка бою проти одного, кількох нападників. Раціональне використання технічних дій у бою. Ведення короткочасного бою в режимі рукопашу. Ведення ближнього бою. Козацькі забави («Облавка», «Галембіза», «Вернигорова», «Боклажок» та інші). Боротьба навхрест, на ремнях, штовхач, на лопатки (групова), навколішки, лежачи тощо. Стрільба з лука. Козацький кулачний бій. Копанка (бій ногами). Шкварка (бій із боротьбою в положенні лежачи). Українські танці «Козачок», «Пластунець», «Метелиця», «Гопак». Підготовка до спортивних змагань з українського рукопашу.

2.4. Вогнева підготовка (30 год.)

Теоретична частина. Зброя українських козаків. Сучасна зброя. Призначення, бойові властивості та загальна будова карабіна, гвинтівки та пістолета. Прицілювання, постріл. Заходи безпеки під час виконання стрільби.

Практична частина. Робота зі спеціальною літературою. Неповне розбирання і складання карабіну, гвинтівки та пістолета.

Відпрацювання елементів прицілювання.

Виконання стрільби з пневматичної зброї з положень «лежачи», «стоячи», «із коліна».

Підсумок (2 год.)

Теоретична частина. Підсумок роботи гуртка.

Практична частина. Виконання нормативних вправ з фізичної підготовки. Завдання на літній період.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- історію українського козацтва;
- основні історичні етапи розвитку Збройних Сил України;
- традиції козацької педагогіки;
- значення здорового способу життя;
- стройові прийоми зі зброєю;
- тактику бойового мистецтва Спас;
- козацькі забави;
- призначення, бойові властивості зброї;
- вимоги техніки безпеки під час занять, тренувань, масових заходів.

Вихованці мають уміти:

- працювати з різними джерелами інформації;
- виконувати фізичні вправи;
- виконувати стройові прийоми без зброї і зі зброєю;
- створювати презентації за визначеними темами;
- використовувати козацьку тактику і стратегію бою;
- дотримуватися здорового способу життя;
- виконувати вимоги техніки безпеки під час занять, тренувань, змагань, інших масових заходів.

Вихованці мають набути досвід:

- наполегливості в досягненні результатів визначених завдань;
- позитивного ставлення до національних оздоровлювальних традицій;
- усвідомлення цінності власного здоров'я, здоров'я інших;
- активної участі в освітньо-виховній, пізнавально-творчій діяльності гуртка.

Основний рівень, третій рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	1	2
Розділ I. Збройні Сили України	4	2	6
1.1. Сучасна українська армія	4	2	6
Розділ II. Українське козацтво	26	8	34
2.1. Сучасне українське козацтво	4	2	6
2.2. Козацько-лицарські традиції	22	6	28
Розділ III. Козацький вишкіл	16	156	172
3.1. Прикладна фізична підготовка	4	38	42
3.2. Стройовий впоряд	2	10	12
3.3. Бойовий Спас	6	72	78
3.4. Вогнева підготовка	2	22	24
3.5. Верхова їзда	2	14	16
Підсумок	1	1	2
Разом	48	168	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення із завданнями гуртка на навчальний рік. Вимоги до поведінки, зовнішнього вигляду вихованців. Інструктаж із техніки безпеки.

Практична частина. Перегляд та обговорення фото-, відеоматеріалів про роботу гуртка, досягнення вихованців за попередні роки.

Розділ I. Збройні Сили України(6 год.)

2.1. Сучасна українська армія(6 год.)

Теоретична частина. Збройні Сили України, їх історія, управління, склад. Реформування української армії. Міжнародне співробітництво. Військова освіта. Уніформа української армії.

Практична частина. Перегляд та обговорення відеоматеріалів. Зустрічі з військовими ветеранами, учасниками бойових дій.

Розділ II. Українське козацтво (40год.)

2.1.Сучасне українське козацтво(6 год.)

Теоретична частина. Сучасне українське козацтво. Відродження традиційних козацьких цінностей. Історія виникнення та загальна характеристика. Основні напрями розвитку сучасного козачого руху в Україні. Рада козацьких отаманів України (РКОУ). Відродження козацтва в рідному краю.

Практична частина. Зустріч із представниками козацької організації. Екскурсія до краєзнавчого музею.

2.2. Козацько-лицарські традиції (28год.)

Теоретична частина. Культурно-історичний феномен українського козацтва. Військова честь й обов'язок. Кодекс лицарської честі та звитяги українських козаків. Козацька взаємовиручка. Побратимство. Моральність, мудрість, шляхетність, мужність, справедливість, милосердя козака, його військове щастя. Героїчна пісня як засіб зміцнення лицарського духу. Козацьке лицарство в історії сучасної незалежної України.

Практична частина. Екскурсія до краєзнавчого музею. Робота з літературними, архівними джерелами. Підготовка доповідей, їх обговорення. Зустріч з ветеранами, учасниками бойових дій.

Розділ III. Козацький вишкіл (172 год.)

3.1. Прикладна фізична підготовка(42год.)

Теоретична частина. Прикладна фізична підготовка, її мета, завдання. Техніка безпеки під час виконання фізичних вправ. Фізичні навантаження, нервово-психічні напруження, інші несприятливі чинники діяльності людини. Способи, засоби зміцнення здоров'я, загартування організму, удосконалення особистої фізичної підготовки. Стройова виправка та підтягнутість. Дисциплінованість, товариська взаємодопомога. Марш-кидки. Смуга перешкод. Подолання перешкод. Стрибки: безопорні й опорні, у глибину, довжину, висоту. Високи із заглиблень і траншей. Лазіння:самостійно, з опорою, за допомогою страхувальних засобів тощо. Метання: у русі, лежачи, стоячи, з коліна, з укриття. Прикладне плавання. Транспортування потерпілого у воді. Долікарська допомога. Військові ігри.

Практична частина. Створення смуги перешкод. Подолання смуг перешкод. Виконання стрибків, високів, лазіння. Метання м'яча, гранати. Марш-кидки. Військові ігри для формування колективних дій, виправки та підтягнутості. Практичне плавання. Моделювання ситуацій транспортування потерпілого у воді. Перша долікарська допомога.

3.2.Стройовий впоряд (12 год.)

Теоретична частина. Закон України «Про Стройовий статут Збройних Сил України». Строї. Ширина, глибина строю. Двошеренговий, одношеренговий, розгорнутий, похідний стрій, колона. Управління строями. Команди, розпорядження, сигнали. Шиккування. Обов'язки військовослужбовців перед шиккуванням і в строю. Стройові прийоми і рух без зброї та зі зброєю. Військове вітання.

Практична частина. Стройове положення. Подання і виконання команд, розпоряджень, сигналів. Шиккування у дво- та одношеренговий, розгорнутий, похідний стрій, колону. Перешиккування відділення. Рух відділення. Стройові прийоми і рух без зброї та зі зброєю. Виконання військового вітання.

3.3. Бойовий Спас(78 год.)

Теоретична частина. Військове мистецтво козаків, його особливості. Зброя українських козаків. Холодна, вогнепальна зброя. Ширмування на козацьких шаблях (фехтування). Бойова техніка і зброя. Зміна зброї під час атаки. Техніка бою проти одного, двох і більше нападників. Тактика бойового мистецтва Спас, танець «Гопак» зі зброєю. Козацькі забави (ігри, забави для опанування рухальною спадщиною козаків). Бій «лава-на-лаву», боротьба без рук – грудьми. Традиційні види боротьби (навхрест, на ременях, штовхач, на лопатки (групова), навколішки, лежачитощо). Бойове багатоборство. Акробатичні елементи, удари руками і ногами, техніка виконання кидків та боротьби зі зброєю.

Практична частина. Використання козацької тактики і стратегії бою зі зброєю.

Техніка ударів (руками, ногами). Техніка боротьби (захвати, кидки, больові й задушливі прийоми). Техніка бою зі зброєю. Техніка бою проти одного, кількох нападників. Рациональне використання холодної зброї в бою. Ведення ближнього бою зі зброєю. Ведення короткочасного бою в режимі рукопашу. Козацькі забави для опанування рухальною спадщиною козаків («Облавка», «Галембіза», «Верниголова», «Боклажок» та інші). Боротьба «навхрест», «на ременях», «штовхач», «на лопатки» (групова), навколішки, лежачи тощо. Козацький кулачний бій. Копанка (бій ногами). Шкварка (бій з боротьбою в положенні лежачи). Стрільба з лука зі статичних положень і в русі. Підготовка до спортивних змагань з українського рукопашу.

3.4. Вогнева підготовка(24 год.)

Теоретична частина. Сучасна стрілецька зброя. Автомат Калашникова, його призначення, бойові властивості та загальна будова. АКС. Заходи безпеки під час виконання стрільби.

Практична частина. Робота зі спеціальною літературою. Розбирання й складання АКС. Практичне виконання стрільби з пневматичної зброї з положень «лежачи», «стоячи», «із коліна». Бойові стрільби з АК.

3.5. Верхова їзда (16 год.)

Теоретична частина. Верховна їзда як спосіб пересування, вид спорту і дозвілля. Особливості верхової їзди. Сідловка. Посадка та корекція балансу. Поступальний рух коня: ступа, ристь, інохідь, чвал (галоп). Вимоги до поведінки з конем. Техніка безпеки під час верхової їзди.

Практична частина. Сідловка. Посадка та корекція балансу. Верховна їзда.

Підсумок (2 год.)

Теоретична частина. Підсумок роботи гуртка.

Практична частина. Виконання нормативних вправ з фізичної підготовки. Завдання на літній період.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- історію, склад, управління сучасними Збройними Силами України;
- про сучасне українське козацтво;
- кодекс лицарської честі українських козаків;
- особливості військового мистецтва козаків;
- значення фізичних навантажень;
- стройовий впоряд;
- види сучасної стрілецької зброї;
- тактико-технічні данні АКС;
- тактику бойового мистецтва Спас;
- козацькі забави;
- особливості верхової їзди;
- техніку верхової їзди;
- правила техніки безпеки та поведінки на військовому стрільбищі;
- правила народних ігор відповідно до програми.

Вихованці мають уміти:

- використовувати кодекс лицарської честі українських козаків у повсякденному житті;
- виконувати фізичні вправи відповідно до вимог програми;
- використовувати стратегію і тактику козацького бою проти одного, двох і більше нападників;
- виконувати стрільбу з АКС;
- подавати і виконувати команди, розпорядження, сигнали стройового впорядку;

- виконувати стрільбу з АКС;
- їздити верхи на коні;
- дотримуватися техніки безпеки під час виконання фізичних вправ,
- виконання стрільби, їзди на коні.

Вихованці мають набути досвід:

- вміння чергувати інтелектуальну та фізичну діяльності;
- наполегливості, організованості і дисциплінованості для досягнення поставленої мети;
- культури спілкування;
- соціальної активності;
- відповідальності за результати власної діяльності.

**ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК
ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ГУРТКА**

Обладнання	К-ть/ шт.
Комп'ютер	За потребою
Принтер	
Мультимедійний проектор	
Сканер	
Накопичувач USB Flash-drive	1
Дерев'яні макети козацької зброї (шаблі)	16-18
Дерев'яні макети козацької зброї (списи)	16-18
Мішені для стрільби з луку	6
Лук з набором стріл	6
Пневматична гвинтівка (ІЖ-38, МР-512)	4-6
Макет масо габаритний АК-74 або АКС-74	1-2
Макет масо габаритний ПМ	1
Макети масо габаритні іншої стрілецької зброї	За потребою
Канцелярське приладдя	К-ть /шт.
Зошит	16-18
Папір друкарський і копіювальний	За потребою
Ручки, олівці	
Фломастери	
Ножиці, канцелярські ножі	
Гумка	
Скріпки, кнопки	
Папки, файли	
Диски CD,DVD	

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Закон України «Про освіту» // [Електронний ресурс] [http:// www.osvita.org.ua](http://www.osvita.org.ua)
2. Закон України «Про позашкільну освіту». // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К.: Міленіум, 2001. – С. 229–250
3. Андрощук Н. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості) / Н. Андрощук, М. Андрощук. – Тернопіль: Підруч. і посіб., 2006. – 160 с.
4. Богдан І.Г. Спортивна боротьба в школі: Посібник для вчителя./ І.Г. Богдан, С.С.Дубовис – Київ: Радянська школа, 1990.
5. Васильков Г. Физические упражнения в парах / Г.А. Васильков К.: Здоровье, 1990, С. 34–73.
6. Ведмеденко Б.Ф. Психолого-педагогічна технологія виховання інтересу в молоді до занять спортом і фізичною культурою // Тези регіональної науково-практичної конференції з теорії і методики виховання в молоді інтересу до занять боротьбою./ Б.Ф. Ведмеденко, В.З. Назаровець, – Чернівці : Прут, 2002. – С.11–14.
7. Єгорова І. Гопак як бойове мистецтво / І.Єгорова [Електронний ресурс] [Текст] = <http://www.day.kiev.ua/145845>
8. Зубалій М.Д. Іван Піддубний – символ української сили та борцівської вправності /М.Д. Зубалій,В.М. Зубалій// Тези регіональної науково-практичної конференції з теорії і методики виховання в молоді інтересу до занять боротьбою. – Чернівці: Прут, 2002. – С.5-7.

9. Кащенко А. Оповідання про славне Військо Запорозьке Низове / А. Кащенко – Дніпропетровськ: Січ, 1991. – 320 с.
10. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному висвітленні / С. Килимник. – К.: Обереги, 1994. –236 с.
11. Кузь В. Українська козацька педагогіка і духовність / В. Кузь, Ю. Руденко, О. Губко. – Умань: Каменяр, 1995. –116 с.
12. Куц А.С.Нерешенные проблемы физического воспитания школьников на перекрестке веков / А.С. Куц // Теория и методика физического воспитания и спорта. – 2002. –№ 2. – С. 14–16.
13. Ларіонов П. Козацькому роду нема переводу / П. Ларіонов, Н. Зворикіна // Урядовий кур'єр. - 2008. - 14 жов.(№191). - С. 5.
14. Палагнюк В.Г. Історико-педагогічні особливості культурно-спортивних заходів як елемент теоретичної підготовки спортсмена // Тези регіональної науково-практичної конференції з теорії і методики виховання в молоді інтересу до занять боротьбою/ В.Г.Палагнюк, Т.В.Палагнюк. – Чернівці: Прут, 2002. – С.8–10.
15. Пилат В. Бойовий Гопак / В. Пилат. – Львів: Галицька видавнича спілка, 1999. – 336 с.
16. Платонов В.М. Фізична підготовка спортсмена /В.М. Платонов, М.М.Булатова. – К.: Олімпійська література, 1995. – 320 с.
17. Плехов В. Оздоровча атлетика для новачків / В.М. Плехов – Донецьк: Знання, 2005, С. 48–95.
18. Присяжнюк Д.С. Загальнопідготовчі, спеціальні вправи в легкій атлетиці / Д.С.Присяжнюк, І.М.Дуб. – Вінниця:ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2001. – 96 с.
19. Притула О. Українське бойове мистецтво «Спас» /О. Притула.– Запоріжжя: Видавничий центр «Запорозький Спас», 2000. – 60 с.
20. Сулима Д. Феномен козаків /Д. Сулима [Електронний ресурс] = <http://www.day.kiev.ua/312644>:
21. Уэйнберг Р.С. Основы психологи спорта и физической культуры /Р.С. Уэйнберг, Д.Гоулд. – К.: Олимпийская литература, 1998. – 336 с.
22. Фідірко М.О. Національне виховання учнів засобами народних ігор // Матеріали науково-практичної міжнародної конференції з адаптаційних можливостей дітей та молоді /М.О. Фідірко М.О., С.О.Гнатенко. – Одеса, 2000. – С. 102–103.
23. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1./ Б.М. Шиян. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001.– 272 с.
24. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків /Д.І. Яворницький. – Львів: Світ, 1990. – 319 с.
25. <http://zaporozhe.glo.ua/sport/spas.html>
26. http://dzhura.org.ua/Vporyad_1.pdf

III. Методична скарбничка

МАТЕРІАЛИ ОБЛАСНОГО КОНКУРСУ МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ З МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Я – РОДОМ З УКРАЇНИ

Пізнавально-розважальна програма для дітей молодшого шкільного віку

Мета: закріпити та поглибити уявлення дітей про Україну, народні символи та обереги;
мотивувати пізнавальний інтерес до вивчення національної культури;
сприяти розширенню світогляду дітей;
розвивати вміння вихованців співати українські пісні;
виховувати любов до Батьківщини, гордість за свій народ та його культурні надбання.

Обладнання: ілюстрації краєвидів, фліпчард, фломастери, картки з написаними складами слів: «верба», «калина», «вишиванка», «рушник», «вінок», магніти, два м'ячі, чотири обручі, муляжі овочів і фруктів, два дерев'яних яйця, дві ложки, зображення українки, паперові квіти, магнітофон.

Література

1. Розважально-пізнавальний журнал для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку // Диво-Деревице. – 2014. – № 10. – С. 3 – 20.
2. Саннікова Л. Ми – єдина Україна / Л. Саннікова // Дитячий садок. – 2014. – № 20 (740). – С. 14–16.
3. Пісенний вінок: Укр. Народ. Пісні / Упоряд. А.Я. Михалко. – К., Криниця, 2005. – 288 с.

Хід заходу

Ведучий 1. Ми живемо в Україні,
Де річки, озера сині,
Чиста в них вода, прозора,
У дно глибинне світять зорі.

Ведучий 2. Найгарніші наші села,
Люди мудрі і веселі,
Хати білі, чепурненькі,
Діти всі такі гарненькі.

Ведучий 1. Усі сади таки плодючі,
І городи всі родючі.
Наша Україно мила,
Діти ми твої щасливі.

Ведучий 2. Україна! Скільки тепла в цьому слові, скільки ніжності та любові. Україна – це рідний дім, родина, друзі. Наша рідна земля, Україна, квітуча і чарівна.

Ведучий 1. Доброго дня, любі друзі! Ми – українці і пишаємося, що живемо в Україні.

Ведучий 2. Найбільшим багатством України є народ. Українці – щирі, чуйні, гостинні, шанують свої традиції, поважають культуру інших народів світу.

Ведучий 1. А ще українці славетні своєю працелюбністю. Саме завдяки наполегливості та праці наші пращури збудували сильну, незалежну державу – Україну зі столицею Києвом.

Ведучий 2 (показує фото пам'ятника засновникам Києва). Київ – стародавнє місто, що має багату історію. У легенді розповідається, що в кінці V – початку VI ст. на березі Дніпра його заснували три брати з племені полян: Кий, Щек, Хорив та сестра Либідь. На честь старшого брата місто назвали Києвом.

Ведучий 1. Пам'ятник засновникам Києва на Дніпрі є візитівкою столиці України, що символізує її багаторічну історію.

Ведучий 2 (показує фото Києво-Печерської лаври). Історія Києва тісно пов'язана з історією Києво-Печерської лаври – історико-культурного пам'ятника, що включає понад 200 пам'яток археології, архітектури, історії та монументального мистецтва.

Ведучий 1. Чи знаєте ви основні архітектурні пам'ятки Києва? Давайте сформуємо дві команди, що отримають розрізані на кілька частин зображення краєвидів Києва. Переможницею буде команда, яка першою складе зображення правильно.

Ведучий 2. Українці – відважний, сильний народ. Ще з прадавніх часів вони боронили свою землю, захищали рідний край від ворогів. Цих захисників називали козаками.

Ведучий 1. Споконвіку українські козаки славилися міццю тіла та силою духу. Для загартування тіла козаки проводили козацькі забави.

Ведучий 2. Тож ми як нащадки козацького роду, випробуємо себе на силу та витривалість. І позмагаємося, хто вище і швидше підніме булаву.

(Піднімання булави на швидкість)

Ведучий 1. Кожен справжній козак вправно скакав на своєму коні. Ми зараз дізнаємося, чи легко було козакам триматися на конях.

(Стрибки на великих м'ячах)

Ведучий 2. Козаки змушені були долати далекі відстані та складні перешкоди, але вони робили це з легкістю, адже були спритними, дужими і здоровими.

Ведучий 1. Подолати перешкоди зможуть і наші учасники змагань.

(Діти біжать крізь обруч і повернутися назад)

Ведучий 2. Здавна славиться Україна своєю щирістю і гостинністю.

Гостя щиро ми стрічаєм

Короваєм в рушнику.

Шанобливо хліб підносим

І, вклонившись, щиро просим:

«Любий гостю наш, приймай

Дружби символ – коровай.

Раді вітати всім, чим хата багата!»

Ведучий 1. В Україні дуже люблять пригощати гостей смачними стравами. Які українські страви ви знаєте?

Ведучий 2. Ми з вами спробуємо зварити борщ і компот. Але для цього нам потрібно зібрати овочі і фрукти.

(Гра «Збирання овочів і фруктів»)

Ведучий 1. Вважається, що українки – найчарівніші жінки. Їм в усі віки були притаманні неповторна врода, світлий розум, ввічливість, любов і повага до рідного краю. Українські дівчата працьовиті, уміють смачно готувати. Зараз ми і дізнаємося, чи гарні господині наші дівчата.

(Перенесення невеликої повітряної кульки в ложці)

Ведучий 2. Я встану рано-вранці, на світанку,

Як спалахне на квіточці роса.

Вдягну найкращу в світі вишиванку,

І оживе, засвітиться краса

В промінні сонця. І моя сорочка

У рунах, в квітках зразу оживе.

Ведучий 1. З чарівних квітів я сплету віночка,

Й над світом щира пісня попливе.

Сорочка, що матуся вишивала,

Сердечко гріє, душу веселить.

Бо ж мама щастя-долю закликала.

Цей оберіг в житті нас захистить.

Ведучий 2. Здавна українці вишивали одяг і вважали, що вишиванка оберігає від хвороби й лиха. Тому її називають оберегом.

Ведучий 1. Крім вишиванки існують й інші символи та обереги, а які саме – дізнаємося. На картках написано складі слів. Ви маєте їх з'єднати, щоб дізнатися, які символи та обереги є в українського народу. Перемагає команда, яка швидше виконає із завданням.

(Складання слів «верба», «калина», «вишиванка», «рушник», «вінок»)

Ведучий 2. Вінок – ще один народний символ України. Із давніх-давен дівчата в Україні прикрашали себе таким надзвичайним убором. Його використовували не лише для прикрашання, а й як оберіг.

Ведучий 1. Вінок починали носити дівчатка з трьох років. Перший віночок дитині плела мама, навчаючи її праці. Недарма в народі кажуть «Віночок вити – життя любити».

Ведучий 2. А щоб віночок був оберегом, заплітали в нього такі квіти: ружу, безсмертник, деревій, незабудку, ромашку. А всього в українському віночку дванадцять квіточок і кожна з них – оберег. До віночка прив'язували різнокольорові стрічки.

Ведучий 1. Дівчата, представниці команд, будуть плести віночки. Потім вони представлять свої роботи.

(Дівчатка розповідають про квіти-обереги та значення кольорів стрічок. Чорнобривці у вінку означають красу, ромашка – символ ніжності та доброти, незабудка – символ вірності, барвінок – символ життя, безсмертник – означає здоров'я, а мак – символ печалі та смутку. Коричнева стрічка – це символ матері-землі; жовтий колір – це промінь сонця; зелений колір – символ краси та молодості; блакитний – неба; жовтогарячий – життя; рожевий – чистоти й доброти душі, а червоний – знак людської пам'яті)

Ведучий 1. Наш народ відзначається майстерністю. У всьому світі українська земля відома виробами українських майстрів. Майстри зі Львівщини славетні глиняним посудом і виробами з дерева.

Ведучий 2. Полтавщина славиться опішнянським посудом й іграшками. А Сумщина відома крелевецькими рушниками.

Ведучий 1. Український народ співучий і веселий. Усі свята завжди супроводжуються піснями.

Ведучий 2. Вважалося, що вони сприяли успіху в господарюванні, багатому врожаю, щастю в родинному житті.

Ведучий 1. Навесні співали веснянки та русальні пісні. Улітку – купальські та жнивварські. Узимку – колядки на Різдво, щедрівки – на Новий рік. А ще є в нашого народу весільні, козацькі, чумацькі пісні, думи, биліни.

Ведучий 2. А які українські народні пісні ви знаєте?

(«Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Засвіт встали козаченьки», «Їхав козак за Дунай», «Рече та стогне Дніпр широкий», «Ніч яка місячна», «Несе Галя воду», «Ой на горі два дубки тощо»)

Ведучий 1. Давайте заспіваємо українську пісню!

(Дівчата та хлопці стають один проти одного, співають та імітують те, про що співають)

1-й гурт: А ми просо сіяли, сіяли, Ой дід-ладо, сіяли, сіяли. 2-й гурт: А ми просо витопчем, витопчем, Ой дід-ладо, витопчем витопчем. 1-й гурт: А чим же вам витоптать, витоптать, Ой дід-ладо, витоптать, витоптать? 2-й гурт: А ми коней випустим, випустим, Ой дід-ладо, випустим, випустим. 1-й гурт: А ми коней переймем, переймем, Ой дід-ладо, переймем, переймем. 2-й гурт: А чим же вам перейнять, перейнять, Ой дід-ладо, перейнять, перейнять? 1-й гурт: Ми шовковим поводом, поводом, Ой дід-ладо, поводом, поводом.	2-й гурт: А ми коней викупим, викупим, Ой дід-ладо, викупим, викупим. 1-й гурт: А чим же вам викупить, викупить, Ой дід-ладо, викупить, викупить? 2-й гурт: А ми дамо сто рублів, сто рублів, Ой дід-ладо, сто рублів, сто рублів. 1-й гурт: Нам не треба й тисячу, тисячу, Ой дід-ладо, й тисячу, тисячу. 2-й гурт: А ми дамо дівчину, дівчину,* Ой дід-ладо, дівчину, дівчину. 1-й гурт: Одчиняймо ворота, ворота, Забираймо дівчину, дівчину!*((*Залежно від ситуації співають також про парубка)
--	---

(Визначення і нагородження переможців)

Ведучий 2. Різні в світі є країни,
Різні люди є у світі,
Різні гори і долини,
Різні трави, різні квіти.

Ведучий 1. Та одна лише країна
Найрідніша нам усім,
То чудова Україна,
Наш гостинний, любий дім.

Ведучий 2. Живемо в своєму краї,
Де хатина материнська,
Де пісні кругом лунають,
Лине мова українська.

Ведучий 1. Вміють з вітром гомоніти
І тополя, і калина.

Ведучий 1 і 2. Тут наш дім, ми – твої діти,
Наша рідна Україно!

ПОДОРОЖ ДО КРАЇНИ ВВІЧЛИВОСТІ

Заняття гуртка для дітей молодшого шкільного віку

Мета: навчати вихованців розрізняти поняття «ввічливий», «вихований»; розвивати культуру мовлення, спілкування і поведінки дітей; формувати вміння правильної поведінки з дорослими і товаришами.

Обладнання: символічний ключ, скринька з медалями для переможців, костюм Феї, плакати з написами «чарівних» слів, м'яч, фонограми із записами мелодій.

Використані джерела

1. http://konotopnyk.ucoz.ua/load/vikhovni_zakhodi/malenki_ledi_i_juni_dzhentlmeni_svjato_vvichlivikh_maljat/9-1-0-13
2. <http://www.pandia.org/text/79/499/19315.php>
3. <http://szenki.in.ua/index.php/scenarii/stsenarii-sviata-vvichlyvosti/462-bal-u-korolivstvi-vvichlyvosti>
4. <http://teacher.at.ua/publ/20-1-0-8341>
5. <http://kuchka.info/ukrajinski-pysmennyky-humorysty-dityam-tetyana-lysenko.html>

Хід заходу

Ведуча. Добрий день, мої малята, любі хлопчики й дівчата! Сьогодні ми з вами вирушимо в подорож до казкової Країни Ввічливості. Ви не знаєте, що це за країна? Тоді послухайте.

(Звучить мелодія)

За чистими полями, за дрімучими лісами, за далекою дорогою, за цукровою горою знаходиться казкова Країна Ввічливості. Усі жителі цієї країни ввічливі. Жити тут – велика втіха. Але потрапити туди дуже складно, бо на стражі стоять два великих леви і пропускають тільки тих, хто намагається бути слухняним, чесним, працьовитим і знає багато ввічливих слів. А добра Фея цієї чарівної країни може визначати, хто знає такі слова. Давайте заплуємо очі та побажаємо, щоб вона з'явилася.

(Під звуки вальсу заходить до зали Фея, тримає «чарівну» скриньку вітається.)

Фея. «Доброго ранку» мовлю за звичаєм,
«Будьте здорові» кожному зичу я.
«Доброго дня вам, люди, бажаю, "
«Вечором добрим» стрічних вітаю.
І посміхаються у відповідь люди!
Добрі слова ж бо для кожного любі.

Добрий день, мої любі малята! Я – Фея з Країни Ввічливості. Принесла вам скриньку із секретом. Вона замкнена. Щоб її відкрити й отримати чарівного ключа, треба відповісти на всі мої запитання. Давайте проведемо змагання. Переможці отримають ключ від скриньки і стануть почесними жителями моєї Країни. Ось перше запитання до вас. А чи знаєте ви ввічливі слова, які ще називають чарівними? Якщо знаєте, то давайте пограємо в гру.

(Гра «Назви чарівне слово»)

Діти стоять у колі. Поки звучить музика, вони передають один одному м'яч, коли музика зупиняється, той, хто тримає м'яч, називає «чарівне слово».

Фея. Дякую вам, малята, за ваші відповіді. Завжди вживайте «чарівні» слова. А чи ви знаєте, чому їх називають чарівними? Тому, що коли їх промовляють, то все навкруги стає добрішим. І навіть, сумній, ображеній людині завжди можна допомогти повернути гарний настрій.

«Будь ласка», «Спасибі» і «Будьте здорові» –
Слова необхідні й корисні у мові.
Приємно їх чути на вулиці й вдома,
Від мами, від тата і просто знайомих.
Тож раджу: частіше їх, друзі, вживайте,
Даруйте сміливо радісний настрій.
І кожен свій день, як завжди, починайте
Зі слів «Добрий ранок», «Вітаю», «Здрастуй»

А чи знаєте ви, що відбувається, коли вимовляють нехороші слова? Ось послухайте вірш Тетяни Лисенко.

Дівчинка гарненька,
Хлопчик чепурненький
Посварились у дворі,

Щось не поділили в грі:
– Ти – дурна!
– Ти – дурень сам!
– Ну, тобі я зараз дам!..
Так кричали діти,
Що здійнявся вітер,
Сонечко злякалося –
У хмарку заховалося,
І пожовкла вся трава,
Бо отруйні ті слова.
Геть побігло літо,
На малят сердите.
Листя враз попадало.
Випав сніг.
Зима настала.
Є слова жакливі.
Є слова лайливі.
Не повинні діти
Слів цих говорити!

Ясподіваюсь, що ви ніколи не будете промовляти такі неприємні слова.

Ми пограємо в гру «Хлопчики – дівчатка». Для цього хлопчики мають відповісти на запитання: «Якими є ввічливі дівчатка?», а дівчатка – «Якими є ввічливі хлопчики?» (*Ввічливі дівчатка ніколи не кричать, не сваряться, не промовляють грубі слова, допомагають матусям, ніколи не капризують, не вередують, вони привітні, веселі, добрі зі своїми друзями і турботливо відносяться до своїх близьких, вони дуже схожі на казкових принцес... А ввічливі хлопчики не забувають вітатися першими, не промовляють грубих слів, захищають дівчаток, ніколи їх не ображають, поступаються місцем...).* Ось ми і з'ясували, якими є ввічливі дівчатка і хлопчики. Хотілося б, щоб усі ви були саме такими. А чи знаєте ви відповіді на наступні запитання?

1. Із якими словами вранці слід звертатись до своїх рідних, до своїх товаришів, сусідів, знайомих?
2. Як слід звернутися з проханням до людини?
3. Як попросити вибачення?
4. Що треба відповісти, коли ви отримуєте подарунок?
5. Що треба відповісти, якщо ви не в змозі виконати чиєсь прохання?
6. Якими словами можна підтримати товариша, якщо з ним щось трапилось?
7. Як поводить себе ввічлива людина на вулиці, у транспорті, у гостях?

А зараз гра «Якщо ти добра й вихована людина».

Якщо людина має робити те, що я називаю – ви плескаєте в долоні, якщо ні – тупаєте ногами.

1. Робити комусь зле, якщо цього ніхто не бачить.
2. Допомогати мамі мити посуд.
3. Не вмиватися.
4. Галасувати, коли хтось відпочиває.
5. Бути вихованим, стриманим.
6. Обманювати, сваритися, хвалитися.
7. Насміхатися з чужого горя.
8. Не слухати батьків.
9. Любити своїх батьків.
10. Ділитися тим, що в тебе є.
11. Ображати інших.
12. Брати щось.
13. Захищати слабшого.
14. Допомогати друзям у біді.

А ще я хочу розказати вам одну казочку, що називається «Королівство Ану».

Отак починається казка:

Було королівство Будь ласка.

Сусіда-король

З королівства Ану

почав з ним підступну,

таємну війну.

На вулицях міста-столиці

з'явилися невідомі лиця.

В крамниці хтось раптом

Сказав продавцю:

– Ану, покажіть-но машинку оцю!
За серце схопився
І зблід продавець —
і тут же прийшов продавцеві кінець!
В трамваї хтось гаркнув бабусі на вухо:
— Ану, відступися у бік, розвалюхо!
Не встигла у бік
Відступити небога —
забрала бабуся «швидка допомога»!
Буфетнику Прошу
В дитячій кафе
хтось, замість подякувати,
вигукнув: «Пфе»!
Буфетник облишив
буфет і торт —
його до сьогодні
не можуть знайти!
А далі,
Як мовиться в казці,
Забрили тривогу будьласці.

Фея. Запитання до вас, малята. Яке чарівне слово зникло з мови жителів королівства Ану?
(Гра «Будь ласка»)

Фея пропонує дітям виконати різні рухи – підняти руки вгору, пострибати, присісти. Але малята виконують команду тільки тоді, якщо вона промовляє слово «Будь ласка». Якщо Фея забула вимовити ввічливе слово, то рух виконувати не треба. Той, хто помилився, виходить із гри)

Ведуча. Шановна феє! Я впевнена, що в майбутньому наші хлопчики стануть справжніми чоловіками – мужніми, сміливими, благородними захисниками. А дівчатка – ніжними, чуйними подругами. Надаємо їм слово.

Хлопчик. Я – маленький джентльмен,
Невеличкий маю зріст,
але є до всього хист.
Знаю ввічливі слова
І вітаюсь з усіма.

Дівчинка. Хоч маленька – та вітаюсь,
коли з іншими стрічаюсь.
Розвиваю вже свій смак,
Бачу, що і де не так.
Чищу зубки, мию личко,
Щоб були рум'яні щічки.
Заплітаю косенята,
Справ у мене є багато.
Дякую, з всіма ділюся,
Бути «леді» вже учуся.

2-й хлопчик: Ми даємо клятву щиро,
Жити в радості і мирі!

2-а дівчинка: Слухати, любити, вчитись,
Навіть крихтою ділитись.

3-й хлопчик: Маму вранці цілувати
І усім допомагати.

3-я дівчинка: Гратись, щиро посміхатись,
Чемно з усіма вітатись!

Усі разом: Вирішать усі проблеми
Юні леді й джентльмени!

Фея. Так, це правда! Я зрозуміла, що ви дуже ввічливі і чемні. І тому оголошую вас почесними гостями моєї країни Ввічливості.

(Дітям вручаються медалі)

Ведуча. Шановна Феє, а ми з малятами приготували для тебе гарну пісеньку. Послухай, будь ласка.

Якщо добрий ти (сл. М. Пляцковського, муз. Б. Савельєва)

1. Дощик босоніж по землі пробіг,
Клени по плечах плескав.
Якщо день ясний – то лунає сміх,
А коли все навпаки – кепсько.

2. Чуєш, як дзвенять в небі промінці –
Сонячні ясні струни.
Якщо добрий ти – хороше усім,
А коли все навпаки – сумно.
3. Кожному свою посмішку лиши,
Радість тим, кому важко.
Якщо заспівать – легко на душі,
А коли все навпаки – важко.

Фея. Спасибі вам, малята! Я була дуже рада з вами познайомитися й поспілкуватися. Але на мене вже чекають удома. Тож моє останнє прохання до вас буде таким: «Поважайте, приязно ставтеся до інших, ніколи не забувайте вітатися, завжди дотримуйся „золотого правила ввічливості“: ставтеся до людей так, як ви б хотіли, щоб вони ставилися до вас».

Сказав мудрець:
Живи, добро звершай,
Та нагород за це не вимагай.
Лише в добро і вищу правду віра
Людину відрізняє від мавпи і від звіра.
Хай оживає істина стара:
Людина починається з добра!

Ведуча. Ось і закінчилось наше свято,
Залишивши теплий слід в душі.
На все добре, дорогі малята,
Хай у всьому завжди вам щастить!
Підкоряє хай люб'язність ваша
І доброта не лише під час свят,
Щоб захоплено казали старші:
«Як приємно бачити ввічливих малят!»

Фінал. Звучить пісня Наталії Май «Я бажаю вам добра»

ТИ ЖИВЕШ СЕРЕД ЛЮДЕЙ

Виховний захід для дітей молодшого шкільного віку

Мета: ознайомити вихованців із поняттям «толерантність»;
викликати пізнавальний інтерес вихованців до історії рідного краю, його культури й побуту;
розширити уявлення про здоровий спосіб життя;
сприяти розвитку комунікативних умінь і співробітництва в процесі спільної діяльності та відпочинку.

Місце проведення. Актова зала.

Обладнання. Музична апаратура, мультимедійний проектор, носії інформації із записами фонограм, обладнання для проведення ігор.

Захід супроводжується відеопрезентацією.

Хід заходу

Ведуча. Ми раді вітати вас у нашому теплому й затишному колі. Сьогодні ми з вами вирушимо в цікаву мандрівку сторінками календаря й поговоримо про важливі дати. Подорож буде незвичною, бо розпочнеться лише тоді, коли ми займемо місця у транспорті, яким будемо подорожувати. Для цього маєте відгадати, про що йдеться в пісні, музика якої зараз прозвучить.

(Звучить мінусова фонограма до пісні «На большом воздушном шаре».

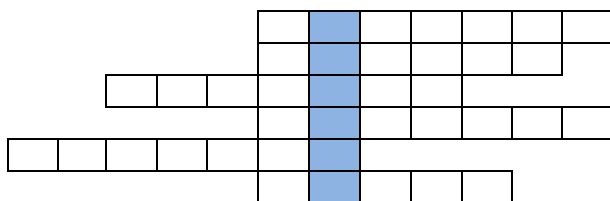
Діти відгадують назву транспорту)

Ведуча. Молодці, ви швидко виконали перше завдання, тому повітряна куля готова до відправлення. Але для того, щоб потрапити до цього транспортного засобу, маєте придбати квитки. Вони будуть дійсними, якщо ви дасте правильні відповіді на запитання, що з'являтимуться на екрані.

(На екрані з'являються запитання до кросворду, які коментує ведуча. Діти дають відповіді, які записуються у кросворді по горизонталі)

Кросворд «Квиток»

1. Прізвище ушавленого українського спортсмена, чемпіона з боксу. (Кличко)
Довгі, тонкі віти має,
В золото кору вкриває,
З гілок кошки плетуть,
В церкву раз на рік несуть. (Верба)
2. І червона, й соковита,
Та гірка вона все літо.
Припече мороз – вона
Стала добра й смачна. (Калина)
3. Герб України. (Тризуб)
4. Одна з найбільших річок держави. (Дніпро)
5. Столиця нашої країни. (Київ)



(Ключове слово по вертикалі – КВИТОК)

Ведуча. А тепер прочитаймо хором ключове слово.

Молодці! Ви дали правильні відповіді на запитання й отримали квитки. Займіть місця, подорож розпочинається!

(Звучить музика)

Ведуча. Розповім я вам про те,

Як Земля кругом іде,
Навесні струмки течуть,
Взимку як сніги метуть,
Влітку як живе природа,
Восени яка погода.

Відкриваємо наш календар. На першій сторінці бачите загадку. Давайте її відгадаємо.

Все пухнастим снігом вкрила:

Луки, річку, гай, дома...

Білий ліс і поле біле –

Значить, вже прийшла ... (Зима)

Оскільки рік починається взимку, то перша сторінка називається «Зима». Скажіть, які зимові розваги ви знаєте?

(Катання на санчатах, ковзанах, лижах; ліплення снігової баби; гра в сніжки)

Дуже легко здогадатись –

Усі ви любите погратись.

Дружно всім відповідати!

Будемо у сніжки грати?

(Звучить пісня «Кабы не было зимы» із мультфільму «Зима в Простоквашино». Проводиться гра «Сніжки». Завдання гравцям: із відстані 2–3 м вкинути бутафорську сніжку до кошика.

Переможець отримує приз).

Ведуча. Але зима – це і чудові свята. Які? (Свято Миколая, Новий рік, Різдво Христове, аланки та Василя, Водохреща). А які пов'язані з цими святами традиції, ви знаєте?

А зараз – розгадування ребусів.

Розгадування ребусів

7 Я – Сім'я.

Р 1 а – Родина

Ведуча. Як ви можете пов'язати між собою відгадки до ребусів та згадані вище свята?

Свята називають родинними, оскільки прийнято їх святкувати у дружньому родинному колі, а девіз до них – «Єднання родини – єднання країни».

А що дитині треба?
Дім красивий, білий.
І, як світлий образ,
Мамин погляд добрий,
Й батька дорогого
Чути добре слово.
А ще гарно б мати
І сестру, і брата.

1. Про що розповідає вірш? (*Про родину*)
2. Що означає для вас слово «сім'я»?
3. Коли ви чуєте чи вимовляєте це слово, кого ви уявляєте? (*Маму, тата, дітей, брата, сестру*).

Так, мама – берегиня роду, тато – господар дому. Без дітей родина не буде по-справжньому щасливою. Вони – помічники та радість для своїх батьків.

Ведуча. Діти, хто ще належить до складу сім'ї? Бабуся і дідусь. А ще яких родичів ви знаєте. (*Дідусь, бабуся, тітка, дядько, двоюрідні брати, двоюрідні сестри*). Отже, бабуся і дідусь, тітка, дядько, двоюрідні брати, двоюрідні сестри належать до одного роду.

З роду в рід кладе життя мости,
Без коріння саду не цвісти,
Без стремління човен не пливе,
Без коріння сохне все живе.

Як дерево тримається на корінні, так і кожна сім'я тримається на найстарших його членах, бо саме вони мають великий досвід життя і допомагають молодим. Рід – це ряд поколінь, що походять від одного предка. Родовідне дерево часто називають деревом пам'яті, бо кожна людина, яка приходить у цей світ, має залишити про себе пам'ять. Нам слід шанувати свій рід, що є частиною нашого народу.

Послухайте легенду про наше славетне дерево роду. Колись давним-давно на нашій рідній землі люди вирішили дати життя маленькій насінині – посадили її в ґрунт. Зернятко не гаяло часу – відразу проросло і незабаром стало розкішним деревом, яке об'єднало всі роди України в єдиний народ.

Дуже багато легенд, віршів, пісень, прислів'їв і приказок присвячував наш народ родині. Давайте перевіримо, чи ви їх знаєте..

(На екрані з'являється таблиця із двох стовпчиків. У другому записані продовження прислів'їв, початки яких по черзі з'являються в першому. Коли звучить правильна відповідь, на екрані висвітлюється стрілочка, що з'єднує початок та кінець прислів'я.)

Добрі діти - батькам вінець,	→	немає переводу.
Козацькому роду	→	а злі діти - батькам кінець.
Шануй батька й неньку,	→	які батьки, такі й діти.
Яке дерево, такі його квіти,	→	то й буде тобі гладенько.
Немає цвіту, білішого, як цвіт на калині,	→	немає роду ріднішого, як мати дитині.

Ведуча. Ці прислів'я ще раз доводять, що міцна сім'я – це найбільше щастя для кожної людини. Буде лише в тій сім'ї лад, де всі люблять і поважають один одного, турбуються про всіх членів родини.

Пропоную згадати свято, що починає цикл родинних свят. Так, Новий рік із подарунками від Діда Мороза, іграми та хороводами біля новорічної ялинки. Пропоную пограти в гру «Хто швидше прикрасить ялинку».

(Звучить фонограма пісні «В лесу родилась елочка». Педагог формує дві команди. Учасники розташовуються на лінії старту. Кожна команда вибирає одного учасника, який виконує роль ялинки і займає позицію на лінії фінішу напроти своєї команди. Завдання інших – прикрасити свою «новорічну ялинку». За сигналом ведучого кожен із учасників команд по черзі біжить до «ялинки», вішає на неї іграшку, повертається до своєї команди та передає естафету наступному гравцеві. Виграє команда, яка виконає завдання найбільш швидко та якісно)

Ведуча.

Все у зелені довкола:
Пасовища, ліс і поле.
Мчать струмочки до ріки,
Ліплять гнізда ластівки,
І в сороки новина -

Облетіла всіх вона,
Сповідуючи: – ... (Весна)

Правильно, мова йде про весну. І це є наша наступна сторінка – «Весна». Пригадуємо весняні свята.

Ведуча. Перше свято, яке ми згадали, – це 8 Березня – Міжнародний жіночий день. У цей день ми обов'язково вітаємо наших матусь, бабусь, сестер. Але у другу неділю ми святкуємо День матері. Вона є найдорожчою людиною у світі. У неї – добрі й ласкаві руки, найвірніше і найчутливіше серце. Мама – вогник добра, що вічно сяє для нас.

Пропонуємо провести «Поетичну хвилинку» і присвятити її найріднішій людині – мамі.

(Діти читають заздалегідь підготовлені вірші про маму.)

(За допомогою глядацьких оплесків визначається переможець)

Ведуча. Квітень – місяць екології, бо відзначаються кілька екологічних свят. Третьої суботи квітня – День довкілля, 22 квітня – Всесвітній день Землі. День довкілля в Україні організовується спеціальним комітетом, що підготує заходи, пов'язані з висадкою рослин у лісах і парках, прибиранням паркових територій, ліквідацією стихійних звалищ у громадських місцях, місцях відпочинку і дозвілля. Одним з основних заходів Всесвітнього дня Землі є озеленення вулиць населених пунктів.

А яке свято відзначаємо 1 квітня? (День сміху). Але 1 квітня – це і День зустрічі птахів. За традицією заздалегідь для пернатих розвішуються шпаківні, дуплянки та інші «пташині будиночки». Повернення птахів святкується також як прихід весни.

Ведуча. Хочеться запросити вас до казково прекрасного весняного лісу. А наскільки добре ви знаєте птахів рідного краю, ми зараз перевіримо.

(Гра-вікторина «Птахи рідного краю»)

1. Що за птах? (Розгадування ребусів).
2. Відгадування кросвордів. (Осілі і перелітні птахи).
3. Загубилися слова. (Уставити пропущені слова в речення).
4. Конкурс кмітливих. (Із поданих букв потрібно скласти якомога більше назв птахів).
5. Вчимося любити природу. (Ведучий промовляє фразу, а глядачі повинні зробити висновок: людина, яка це робить, любить природу чи не любить).
6. Збери пазли. (Формуються 2 команди по 7 учасників. За поданим зразком гравці повинні виконати аплікацію птаха, наклеюючи на аркуш крила, ноги, тулуб, голова, дзьоб птаха).

Ведуча. А перша субота квітня – Всесвітній день охорони здоров'я. Він проводиться для того, щоб люди замислились над значенням здоров'я у їхньому житті і почали робити все, щоб воно стало кращим. Народна мудрість говорить: «Здоров'я – найбільший скарб у житті». Існують правила, що має кожна людина дотримуватися, щоб бути здоровою. Для здорового способу життя характерні корисні звички. Які ви знаєте корисні звички?

(Правила, написані на аркушах, необхідно прикріпити на стенд)

1. Вставай щодня в той самий час.
 2. Чисть зуби двічі на день.
 3. Регулярно вживай здорову їжу.
 4. Мий руки після туалету.
 5. Регулярно виконуй фізичні вправи.
 6. Виконуй обіцянки.
 7. Будь ввічливим.
 8. Частіше посміхайся.
 9. Не будь жадібним і заздрисним.
 10. Говори ввічливі слова.
- Ці правила є цеглинками, із яких можна побудувати Храм здоров'я.

(Ведуча прикріплює вислови на зображення будиночка)



Ведуча. А які продукти ми маємо вживати, щоб наше здоров'я було міцним? (*Вітаміни*)

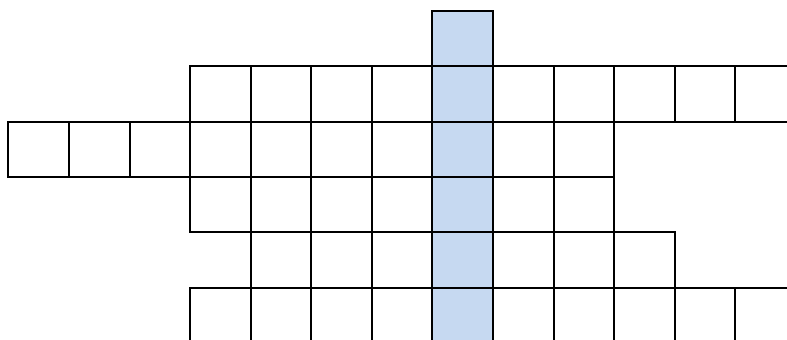
Термін «вітаміни» походить від латинського слова «віта», що означає «життя». Вітаміни потрібні для росту і розвитку організму, куди вони потрапляють з їжею. Отже, мусимо вживати різноманітну корисну їжу, щоб збагачувати свій організм вітамінами. Дайте відповіді на запитання

1. У яких продуктах вітамінів найбільше? (*У овочах і фруктах*)
2. А які корисні овочі і фрукти знаєте?
3. А чи знаєте ви, який вітамін є в банані та з якими хворобами він допомагає боротися? (*У м'якоті бананів міститься вітамін С, який допоможе впоратися із зимовими застудами та інфекціями*).

Розгадування кросворду «Спорт»

Ведуча. Відгадайте слово-підказку.

1. Чим треба займатися, щоб стати сильним, здоровим, витривалим, мати гарну статуру? (Спорт)
2. Не розлий вода із братом – виступаємо у двох.
Я йому підсвічу сцену, він співає: «Ух» та «Ох»! (Блискавка)
3. Ухоплю його за роги, розжену колеса-ноги,
Ріжки знизу покручу й по дорозі полечу. (Велосипед)
4. Лісом він котився з ревом, їв траву, кущі, дерева.
А коли напивсь води – стих і згаснув назавжди. (Вогонь)
5. Я біла і тендітна, зелені маю коси.
І навесні п'ють люди мої цілющі сльози. (Береза)
6. Всім переходим я моргаю, щоб пильно глянули на мене.
Очей же я аж троє маю: червоне, жовте і зелене. (Світлофор)



Ведуча. Ми з вами з'ясували, що необхідно робити, щоб бути здоровими, сильними, красивими. Треба займатися спортом, дотримуватися режиму дня, правильно харчуватися.

Ведуча. Дякую учасникам. Ви молодці. А ми поспішаємо перегорнути наступну сторінку календаря.

Ведуча.

Літечко-літо дощиком вмите,
Літечко-літо сонцем зігрите.
Босії ніжки – геть босоніжки,
Килим-травичка п'яти лоскоче.
Ой, розсмішити, мабуть, нас хоче!

Наступна сторінка – «Літо». І зараз ми візьмемо кошики і вирушимо до літнього саду, щоб назбирати ягоди. І наш перший конкурс «По малину в сад підемо». Для участі в ньому треба сформувати дві команди по п'ять учасників.

(Конкурс «По малину в сад підемо». На сцену виходять бажані взяти участь у конкурсі).

Ведуча. Збирати та переносити ягоди до кошика ви будете ложками.

(Ведуча роздає командам розписні ложки. Невеличкі надувні кульки кладе на підлогу)

Ведуча. Переможе та команда, яка першою збере ягоди та наповнить кошик. Увага! Приготувались! Почали!

Ведуча. Ми з вами весело зустріли літо іграми та розвагами. А тепер я пропоную згадати літні свята. 28 червня – День Конституції, 23 серпня – День Прапора, 24 серпня – День Незалежності. Це наші державні свята, які кожен з вас повинен знати. Погляньте всі на екран. Перед вами карта України. Проміння сонця осяває нашу землю, наше місто, нашу домівку і школу. Все пронизує почуття любові до рідного краю.

Тепло своїх долонь і розуму, і серця
Я Україні милій віддаю.

Люблю твої ліси, степи, річки й озерця,
Й ліричну пісню лагідну твою.

І українську мову чарівну й багату,
Та рушники у квітах на стіні.
Люблю наш щедрий рід, в садочку білу хату,
Й розлогий куц калини при вікні...

Ведуча А давайте разом висловимо свою любов до нашої країни віршованими рядками, які спробуємо доповнити, вставляючи останнє слово:

Ми дуже любимо весь наш край,
І любимо _____ (Україну),
Її лани, зелений гай,
В саду рясну _____ (калину).
Там соловейко навесні
Співає між гілками.
І ми співаємо _____ (пісні),
Змагається він з нами! (М. Познанська)

Погляньте на карту Європи. Тут, у самому центрі, є наша рідна Україна – наша Батьківщина, яка має свою територію мову, культуру, історію, власні звичаї і традиції та державні символи, про які розповідається в казці.

Давним-давно жила одна жінка. І було у неї три сини. Росли сини чесними, сміливими і дуже любили свою матір, готові були віддати за неї своє життя. Підросли вони і вирішили піти в люди. Першим пішов старший син. Мати, щоб він про неї пам'ятав, подарувала йому корону з трьома промінчиками. І за корону, яка зігрівала людей і вела вперед, показувала дорогу до кращого життя, дали першому сину ім'я – Тризуб.

Середньому сину мати в дорогу подарувала синьо-жовтий одяг. Своїми хорошими справами прославився другий син. Дали йому ім'я – Прапор.

А там, де був молодший син, звучала дзвінкоголоса пісня, тому що мати подарувала молодшому сину голос солов'я. І дали йому ім'я – Гімн. Тризуб, Прапор і Гімн завжди разом, бо є символами країни.

(Демонстрація символів)

Кожна держава має свої символи. Це візитна картка країни. І наша Батьківщина також має державні символи, за якими її пізнають у всьому світі.

Ведуча *(тримає в руках дві повітряні кульки синього та жовтого кольорів)*. А тепер пропоную вам згадати, що означають кольори прапора.

(Проводиться гра «Кольори прапора». Діти відповідають на запитання. 6 учнів, які відповіли правильно, виходять на сцену, формують дві команди, кожна з яких обирає собі кульку. Потім команди називають речі, природні об'єкти, що мають колір їхньої кульки.

Команда, яка останньою називає об'єкт, перемагає.)

Ведуча. А які обереги українського народу ви знаєте? Так, це верба і калина, вишитий рушник, святкове великоднє яйце – писанка, український віночок, у якому 12 квітів-оберегів *(деревій, барвінок, безсмертник, квіти вишні і яблуні, ружа, мальва і півонія, любисток і волошки, ромашка, хміль.)*

Ведуча. І ми сьогодні з вами сплетемо віночок для нашої України. Тільки це буде не зовсім звичний для нас вінок. Це – вінок нашої любові до країни, де ми живемо, який скрадатиметься з маленьких сердець.

(Проводиться гра «Сплети віночок». Формуються дві команди по 6-8 учасників.

На лінії фінішу – дві карти України та два стільці, на яких лежать паперові сердечка та клей-олівець. Учасники команд за сигналом ведучої підбігають до стільця, приклеюють одне сердечко на карту України і повертаються назад, передаючи естафету наступному гравцеві.

Виграє команда, яка першою виконає завдання.)

Ведуча. Ми – єдина країна! Незважаючи на усі негаразди, що відбуваються зараз, всі ми прагнемо одного – спокою, міцної та квітучої держави, мирного неба над головою.

Ми перегортаємо літню сторінку і рушаємо далі.

Ведуча. Наступна сторінка – «Осінь».

Коли вона загляне в сад –
Наллється соком виноград,
І різні яблука ренет
Солодкі стануть, наче мед.
Коли огляне баштани –
Надмуться гордо кавуни,
І запишається в хустках
Товста капуста на грядках.
Як помандрує по гаях

З чарівним пензлем у руках –
Все розмалює на путі,
Берези стануть золоті!
І ми її уклінно просим: –
Заходь у гості, щедра осінь!

Ведуча. Друзі, а які дари осені ви знаєте?

А ви любите збирати гриби? Чудово! Двох любителів грибів я запрошую взяти участь у конкурсі «Грибники». Ви маєте із зав'язаними очима зібрати якомога більше грибів за одну хвилину.

(Звучить музика. Проводиться гра «Грибники». Переможцю вручається приз.)

Ведуча.

Срібний вересень кличе до школи.
Свято в кожному місті й селі.
Сміх дитячий і радість довкола,
Квіти, квіти на рідній землі!

Восени починається навчальний рік. А хто знає пісні про школу? Бажаючі запрошуються до участі в конкурсі «Вгадай мелодію». За кожен вгадану мелодію ви отримаєте один жетон, за кількістю набраних жетонів визначимо переможця.

(Звучать мелодії: «Чему учат в школе», «Дважды два четыре», «Наша школьная страна», «Не крутите пестрый глобус...», «Волшебник-недоучка», «Первоклашка» та інші.

Переможцю вручається приз.)

Ведуча. А які ще осінні свята вам відомі, окрім Дня знань? (2 вересня – День міста). А чи знаєте ви, чому наше місто так називається? (Місто Суми засноване на місці старої фортеці, там, де в Псел вливалася річка Сума, що дала назву місту, яке спочатку було Сумін-город, а потім стало Сумами.)

Хто скаже, у якій області живемо ми з вами?

Сумщина – край, в якому ви живете, навчаєтеся, а згодом будете працювати.

Сумщина – чудовий край річок та озер, родючих ланів, соснових лісів і дібров, березових гаїв.

Сумська область була утворена 10 січня 1939 року. Обласний центр – м. Суми.

А які великі населені пункти області ви знаєте? (Усього в Сумській області 15 міст, 20 селищ міського типу, 1499 сіл. Найбільші міста: Суми, Конотоп, Ромни, Охтирка, Шостка. Міста Сумщини утворилися в різний час, давні міста: Глухів, Путивль, Ромни).

Ведуча. А зараз пропоную вам відвідати відомі заповідні місця рідного краю – Сумщини.

Банний яр. Сумський район, село Могриця, Банний яр. Яка тиша! А до неї додається запах, який ніколи не забудеш! Так пахне лунарія оживаюча – занесена до Червоної книги рідкісна рослина. На Україні зустрічається лише в Карпатах і в нас, на Сумщині.

Тростянецький дендропарк. Тростянецький дендропарк. Відвідуючи дендрарій, не стомлюєшся дивуватися – невже все це створили руки людини. Скільки ж треба праці, часу, терпіння, щоб виостити такий чудовий ліс.

Михайлівська цілина. Лебединський район, Михайлівська цілина. Чудовий, унікальний заповідний куточок степу.

Шелехівське озеро. Лебединський район, Шелехівське озеро. Воно виникло мільйони років тому. З вертольоту лісове озеро нагадує велику розігнуту блакитну підкову із зеленою плямою острівка посередині.

Пам'ятник мамонту. Недригайлівський район, село Кулішівка. До села часто повертають легкові автомобілі, автобуси з туристами – їх цікавить унікальний пам'ятник. Не людині, не історичній події, а мамонту. Пам'ятник поставлено на місці, де був знайдений скелет доісторичної тварини.

Спадщанський ліс. А ось шумить Спадщанський ліс, Путивльський район. Тут знаходиться меморіальний комплекс, присвячений прославленому партизанському з'єднанню, яким командував двічі Герой Радянського Союзу Семен Васильович Руднев.

Ось така вона, славетна Сумщина. І, повертаючись до рідного міста, хочеться дізнатися, наскільки добре знаєте ви його. А завдання наступне: на зображеннях відгадати куточки свого міста і вказати правильні їх назви.

(Гра «Рідне місто»)

Ведуча. 16 листопада – Міжнародний день толерантності. Що на вашу думку означає слово «толерантність»?

Давайте дізнаємося, що означає це слово в різних мовах.

(Ведуча запрошує учасників із залу,

які зачитують значення слова «толерантність» на різних мовах)

Ведуча. Толерантна особистість наділена такими рисами, як прихильність до інших, поблажливість, терпіння, почуття гумору, чуйність, довіра, терпимість до відмінностей, уміння володіти собою, доброзичливість, уміння не засуджувати інших, гуманізм, уміння слухати, допитливість, здатність до співпереживання. Підніміть руки ті, хто має такі риси.

Ведуча. Друзі, хочу запропонувати вам гру «Оплески».

Прошу встати всіх тих, хто володіє вміннями або якостями, що будуть названі. Інші учасники аплодують тим, хто встав.

(Гра «Оплески»)

Встаньте ті, хто вміє:

- малювати;
- грати на гітарі;
- танцювати;
- вишивати;
- плавати.

Встаньте ті, хто мріє стати:

- вчителем;
- юристом;
- міліціонером;
- візажистом;
- навчитися грати у великий теніс;
- хто мріє стрибнути з парашутом.

Молодці, ви дуже добре підтримували один одного. І я бачу, що настрої у вас значно покращився, з'явилися усмішки. Тож продовжимо наше спілкування.

(Ведуча формує дві команди по 6 учасників.)

Команди обирають капітанів та отримують однакові набори літер, із яких мають скласти слово «ПОВАГА», що відноситься до поняття «толерантність»)

Ведуча. Життя людини – великий простір, таємниця, побудована на духовних і культурних цінностях. Ми не можемо уявити життя без людської доброти, порядності, почуття гідності, працелюбності, протистояння злу. Вони є безцінними, бо їх неможливо придбати ні за які гроші. Можна купити все матеріальне, але духовні цінності – ні! Отож цінуйте й поважайте тих, хто є добрим, порядним, готовим прийти на допомогу в будь-який час.

Ведуча *(перегортає останню сторінку календаря)*. Ось і завершується наша подорож. Ми – на кінцевій зупинці.

Уже довгий час календар в нас висить на стіні.

Він по листку щодоби відраховує дні.

От і сьогоднішній день до кінця підійде,

І з нього, мов з клена, черговий листок опаде.

І, перегортаючи останню сторінку календаря, хочеться згадати ще одне свято – перша п'ятниця жовтня – Всесвітній день посмішки. Для того, щоб люди стали більш привітними та добрими, достатньо посміхнутись. Завдяки посмішці у світі стає набагато тепліше і затишніше. Що може бути дорожче за посмішку дитини, батьків, друзів. Вона надає очам блиску, а словам доброти й ласки. Тож посміхнімося один одному!

(Діти отримують у подарунок смайлики)

Ведуча. І на цій оптимістичній ноті пропоную завершити нашу подорож. Сіли зручно і полетіли!

(Звучить музика)

Нехай завжди панує у нас мир, дружба, злагода, щастя, а в кожному серці завжди горить сонечко доброти та любові до Батьківщини, до людей, до природи.

УКРАЇНА – МОЯ БАТЬКІВЩИНА

Конкурсно-пізнавальна програма для дітей середнього шкільного віку

Мета: формувати у вихованців стійкий інтерес до культурних традицій українського народу; розвивати вміння коректного користування засобами мовлення; виховувати шанобливе ставлення до історико-культурної спадщини українського народу.

Обладнання: музичний центр, фонограми пісень «Добрий день, матусю-Україно», (сл. Н. Рубальської, муз. М. Ведмедер), 6 різнокольорових стрічок довжиною 2 м кожна, чорний ящик, картопля, помідор, мандарин.

Місце проведення: профільний оздоровчий табір, актова зала

Використана література

1. Боровська О. Живи моя держава, Україно / О. Боровська // Позакласний час. – 2008. – №1. – С. 19-20.
2. Красоткіна Н. Ми вільні діти вільної України: Свята в початковій школі / Н. Красоткіна // Початкова освіта. – 2001. – № 30-32.– С. 9-13.
3. Петренко Л. Знаєш ти, що таке Батьківщина?: Сцен. гри-змагання / Л. Петренко // Шкільний світ. – 2004.– № 16. – С. 11-12.
4. Щербак Л. Ми – українці / Л. Щербак // Позакласний час. – 2007. – № 6. – С. 13-17.
5. http://pidruchniki.com/kulturologiya/misyachniy_kalendar

Хід заходу

Ведучий.

На світі є держав багато,
Де кожен з нас ніколи не бував.
Та рідною для нас є та країна,
У якій ти народився і зростав.

Ведуча.

Нам серцю мила рідна Україна,
Як матінка вона у нас одна.
Нехай лунають пісні солов'їні
Нехай квітує повсякчас вона.

Ведучий.

Усюди є небо, і зорі скрізь сяють,
І квіти усюди ростуть...
Та тільки одну Батьківщину ми маєм –
Її Україною звать.

Ведуча. Розпочинаємо нашу конкурсну програму «Україна – моя Батьківщина». Її учасниками є вихованці профільного оздоровчого табору. Оцінювати виконання завдань конкурсу буде вельмишановне журі. (*Представлення членів журі*). Давайте познайомимось.

Презентація команд

(*Діти називають назву команди, девіз, звернення до болільників, суперників*).

Ведуча. Вас вітають вихованці першого загону. Вони виконують пісню «Добрий день, матусю-Україно» (сл. Н. Рубальської, муз. М. Ведмедерь).

Ведучий. Українці пишаються своєю Вітчизною, що славиться безкрайними степами, густими лісами, величними горами, повноводими ріками та неосяжними полями пшениці, що колоситься.

Ведуча. Любов до Батьківщини, до її природи починається з прихильності до тієї землі, на якій ти народився і виріс.

Україна – країна, що розвивається. Скрутні часи вона не раз переживала і відроджувалася у всій своїй величчї й красі. Ми маємо зрозуміти, що сьогодні саме від нас залежить майбутнє нашої країни.

Ведучий. У народі кажуть, що той, хто не знає свого минулого, не має майбутнього. Тож вивчаймо мову, історію рідного краю, його звичаї та традиції, природні особливості. До вашої уваги виступи агітбригад табору «Люби і знай свій рідний край». Журі оцінює змістовність і оригінальність виступів. Найбільша кількість балів – 12.

Виступ агітбригад «Люби і знай свій рідний край» (Виступи агітбригад діти готують заздалегідь).

Ведуча.

Хай по світу пісня лине:
Я люблю свою країну.
Батьківщина, рідний край.
Щирих усмішок розмай.

Ведучий.

Україно! Ти для мене диво!
І нехай пливе за роком рік,
Буду, мамо, горда і вродлива,
З тебе дивуватися повік. (В. Симоненко)

Ведуча. Українці – талановитий і стійкий народ з унікальною історичною долею, неповторними духовними якостями, прекрасною самобутньою душею й особливим характером, у якому степова волелюбність і непокірливість поєдналися з європейською поміркованістю. Ми пишаємося древніми традиціями і мудрістю предків, багатою культурною спадщиною. Український характер закодований у народних символах України, що відомі нам змалечку.

А зараз оголошуємо конкурс «Я – громадянин України» Перше завдання конкурсу: назвати державні і народні символи України.

(Представник першого загону називає символ України, робить один крок уперед. Потім представник другого загону виконує теж саме. Виграє той, хто назвав найбільше символів.)

Це було невеличким тренуванням, а зараз справжні запитання стосовно нашої держави:

1. Як називається основний документ громадянина? (Паспорт).
2. Як називають осіб, які не досягли 18-річного віку? (Неповнолітні).
3. Який закон вважається головним законом країни? (Конституція).
4. Як називається державний озброєний орган виконавчої влади, що захищає життя, здоров'я і права громадян? (Міліція).
5. Як називають захисника в суді? (Адвокат).
6. Коли відзначається День Незалежності України? (24 серпня).

Ведучий. Молодці, правильно виконали завдання.

Хто не чув пісень у селах вечорами

І жартівливих, і сумних?

То долю рідними словами

Народ виспівує у них.

Ведуча. Українці – один із найбільш співучих народів світу. Багатство тематики та жанрів української народної пісні вражає. Оголошується конкурс на кращу інсценізацію української народної пісні. Оцінюється майстерність виконання, творчий підхід у виконанні завдання.

Конкурс на кращу інсценізацію української народної пісні

(До цього конкурсу готуються заздалегідь).

Ведучий. Кажуть, що мова – душа народу, а рівень володіння рідною мовою свідчить про рівень освіченості людини. Наступний конкурс допоможе визначити команду, яка є кращим знавцем української мови.

Конкурс «Рідна мова»

Дайте відповідь на запитання.

1. Як називають вперту людину? (Осел).
2. Що означають вирази «кремезний, як дуб» (Сильний, міцний).
3. Які пестливі звертання до людей ви знаєте? (Ластівка, Сонечко...)
4. Як на російську мову перекладаємо слово «коник»? (Кузнечик).
5. Як російською мовою перекладаємо слово «бабка»? (Стрекоза).

Ведуча. Дуже добре! Ну а зараз дещо ускладнюємо завдання. Ви маєте пояснити, що означають приказки:

Конкурс «Приказки»

Очі на мокрому місці – плакати.

Дивитися як баран на нові ворота – нічого не розуміти.

Позичати в сірка очі – соромитись.

Відводити очі – брехати.

Стріляти очима – привертати увагу.

Ведучий. Українські дівчата славилися своїми довгими густими косами. Зараз вважається модним заплітати коси. Є багато варіантів такої зачіски. Оголошується конкурс «Дівоча коса». Виграє команда, учасниця якої має найкраще заплетену косу.

Рухлива гра для глядачів «Заплети косу»

(Дівчата плетуть косу зі стрічок).

Ведуча. Чи знаєте ви, що наші сучасні місяці в давнину мали іншу назву. Завдання наступного конкурсу – визначити назви давньоукраїнських місяців.

Конкурс «Хто перший»

(З назвами місяців вихованці ознайомлюються заздалегідь).

Команда, яка знає відповідь, піднімає руку).

Січень – просинець, сніговик, сніжень.

Лютий – крутень, зимоброд, межень.

Березень – капельник, прощальник, соковик.

Квітень – красунець, лукавець, водолій.

Травень – пісенник, громовик, травник.

Червень – кресень, гнилець, червивий.

Липень – липець, сінокіс, косень, грозовик.

Серпень – копень, гедзень, хлібочол, жнивець, спасівець.

Вересень – сівень, вереснець, ревун.

Жовтень – грязень, костричник, весільник.

Листопад – падолист, листопадень, грудкотрус.

Грудень – студень, хмурень, стужайло, мостовик.

Флеш-моб «Танцюють усі»

(Діти повторюють рухи за ведучими під музику).

Ведучий. А зараз перевіримо ваші знання про рідний край. Тому наступним нашим завданням буде конкурс «Чи правда, що...?». Відповідь на запитання має бути чіткою, лаконічною.

Конкурс «Чи правда, що ...?»

1. Чи правда, що Сумська область схожа на материк Африка? (Так. Якщо Сумську область повернути північною частиною на південь).
2. Чи правда, що жителі Роменського, Охтирського, Путивльського районів для приготування їжі майже не використовують дрова або вугілля? (Так, адже у Роменському, Охтирському, Лебединському районах видобувають природний газ, що використовується в господарстві).
3. Чи правда, що Сумській області 60 років? (Ні. Сумська обл. утворилась 75 років тому, 1 січня 1939 року).
4. Чи правда, що в Сумській області росте рослина, що має назву водяний горіх? (Так. Ця рослина занесена до Червоної книги України).
5. Чи правда, що Псел найбільш широка річка Сумської області? (Ні. Річки Десна, Сейм, Псел, Сула, Ворскла є більш широкими. Найбільш широкі – р. Десна (ширина перевищує 200 м) та р. Сейм (ширина – до 85 м).
6. Чи правда, що на Сумщині зустрічаються два види зайців: заєць-сіряк і заєць-біляк? (Ні. Виду заєць-сіряк не існує. Є заєць-русак і заєць-біляк, саме ці два види зустрічаються на Сумщині).
7. Чи правда, що в Сумському районі мешкають зубри? (Ні. Зубри мешкають у Конотопському районі).
8. Чи правда, що на Сумщині росте рідкісна вітамінна рослина, що має назву Ведмежа цибуля? (Так. Ведмежа цибуля або черемша зустрічається в лісах Сумщини, їстівне листя якої пахне часником).
9. Чи правда, що лось і вовк можуть відчутти людину на відстані 1 кілометр? (Так).
10. Чи правда, що Сумська область лежить на стійкій ділянці земної кори – Східноєвропейській платформі, тому на її території немає гір? (Так).

Ведуча. Наступний конкурс «Загадки-жарти».

1. Які алфавіти складаються з 6 літер? (Азбука, абетка).
2. Що знаходиться в середині школи? (Літера «О»).
3. Що стоїть між підлогою і стелею? (Літера «І»).
4. Чим закінчуються і весна, і зима? (Літера «А»).
5. Чим закінчуються і вечір, і ніч? (Приголосним звуком).
6. Що треба зробити, щоб майка злетіла? (Змінити «М» на «Ч»).

Конкурс «Що у чорному ящику?»

(До участі в конкурсі запрошуються капітани команд).

У ящику три «яблука»:

- 1) коли воно з'явилося, його називали земляним яблуком;
- 2) за кольором і властивостями його називали яблуком кохання;
- 3) за батьківщиною, де його вирощували, його називали китайським яблуком.

Що ж знаходиться в ящику? (Картопля, помідор, мандарин).

Підбиття підсумків конкурсу

Ведучий.

У рідному краї і серце співає,
Лелеки здалека нам весни несуть,
У рідному краї і небо безкрає,
І ріки – потоки, мов струни течуть,
Тут кожна травинка і кожна билинка
Вигойдують мрії на теплих вітрах.
Під вікнами мальви, у саду материнка,
Оспівані щедро в піснях.

Ведуча.

Тут мамина пісня лунає і нині,
Її підхопили поля і гаї,
Її вечорами по всій Україні
Співають в садах солов'ї.
І я припадаю до неї в устами
І серцем вбираю, мов спраглий води.
Без рідної мови, без пісні, без мами
Збідніє, збідніє земля назавжди.

Ведучий. Любіть Україну. Вивчайте історично-культурну спадщину українського народу, плекайте рідну мову. Пам'ятайте, що від кожного з нас залежить майбутнє Батьківщини, її подальший розвиток і процвітання.

III. Сторінка психолога

ЯК ДОПОМОГТИ ДІТЯМ У НЕПРОСТОМУ СЬОГОДЕННІ

Поради для тих, хто виховує дітей

Як педагоги ви можете зробити дуже багато для того, щоб допомогти вихованцям зрозуміти їх почуття, висловити свої думками стосовно складної соціально-політичної ситуації в Україні, заспокоїти їх і допомогти почуватися спокійно й упевнено. Ваша відданість своїй справі, громадянська позиція та професійні навички стають особливо важливими.

1. Переконайте вихованців і їхніх батьків у тому, що ваше завдання перетворити позашкільний навчальний заклад на максимально безпечне місце для них, а педагогічний колектив, органи виконавчої влади зроблять усе можливе для того, щоб діти почувалися у безпеці.

2. Не жалійте часу та зусиль для того, щоб допомогти собі й іншим. Спілкуйтеся з колегами, діліться власними думками, досвідом, страхами та проблемами. У такий спосіб ви можете підтримати один одного. Саме так можна привести до ладу власні думки та переживання і підготуватися до спілкування з вихованцями.

3. Не варто замовчувати те, що відбувається в державі. Про це слід говорити з вихованцями. Не намагайтеся радити дітям «просто забути про це». Вислухайте те, що говорять діти, проаналізуйте їхні відчуття та досвід. Обговоріть з ними почуття та думки, що цілком природно виникають у них в таких складних обставинах. Можна оголосити хвилину мовчання на початку заняття. Поясніть, що цим ми вшануємо загиблих і постраждалих у зоні АТО.

4. Завжди будьте готові до діалогу зі своїми вихованцями – вини повинні знати, що їх вислухають.

5. Дуже важлива для кожного вихованця взаємна підтримка ровесників. Створюйте можливості для того, щоб діти могли співпрацювати один з одним. Постійний контакт з вами та друзями допоможе дітям відновити почуття безпеки.

6. Будьте готові до непростих запитань, наприклад: чому це відбувається? Людині важко зрозуміти масове знищення чи руйнування. Доведіть, що ви це також не приймаєте, спробуйте надати дітям чітке пояснення зрозумілою їм мовою. Не давайте неправдивих обіцянок, не плекайте марних надій, а розкажіть вихованцям, що робиться все можливе для відновлення миру та спокою в нашій державі.

7. Допоможіть вихованцям сформувати позитивні методи подолання стресу та страху, обрати найкращі стратегії поведінки для тієї чи іншої ситуації. Насамперед, з'ясуйте, яким чином вони долали свої страхи та переживання в минулому. Це сприятиме актуалізації досвіду та впевненості дитини в тому, що негаразди можна і треба долати.

8. Будьте спокійні й зважені, заспокойте дітей і спробуйте наповнити змістом «буденні» життєві події. Забезпечте вихованцям навчально-творчу діяльність у психологічно комфортних умовах. Пам'ятайте, що позитивний настрій дозволяє укріпити віру дитини у свої можливості щодо розв'язання проблем.

9. Будьте уважними до всіх дітей, але особливо до тих, хто потребує додаткової підтримки, зокрема соціально-психологічної допомоги.

10. Не забудьте піклуватися про себе – бережіть власне емоційне й фізичне здоров'я. Адже лише здоровий педагог може підтримати та допомогти своїм вихованцям.

За матеріалами «Як допомогти дітям пережити лихо: поради для учителів» www.vnl.com.ua

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект.

Випуск 1 / 2015

Засновник – Комунальний заклад Сумської обласної ради –
обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю

Друкується з 2009 року

Віддруковано у видавництві «Нота-бене»

Свідоцтво про видавничу діяльність ДК 209
м. Суми, вул. Прокоф'єва, 38-а.
(0542) 36-91-75